

Rudolf Steiner

TAINA SFINTEI TREIMI

GA 214

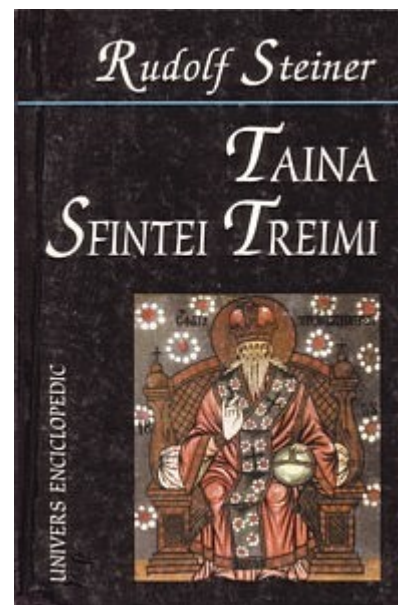
unsprezece conferințe,
ținute la Dornach, Oxford și Londra
între 23 iulie și 30 august 1912

Traducere din limba germană
de biolog dr. Petre Papacostea

Titlul original : *Das Geheimnis der Trinität*

Nr.curent în bibliografia generală GA 214

Traducerea s-a făcut după ediția germană, 1980,
Rudolf Steiner Verlag, Dornach /Schweis

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
[Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC](#)

TREPTILE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861-1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent și interactiv atât mistica înaltă bazată pe experiențe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât și gândirea riguros științifică despre spirit, prin opoziție cu tendințele materialismului dominant în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaștere prin contestarea existenței acestuia în Univers, ceea ce l-a îndreptățit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înțelege ce este materia”.

Pentru a sintetiza conținutul de idei al antroposofiei sau științei despre spirit vom porni de la un principiu de bază formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realități materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual și orice realitate spirituală din Univers primește la un moment dat expresie în lumea materială”. Întreaga evoluție, mai întâi biologică și apoi social-istorică, a umanității este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoașterea directă a resorturilor spirituale ale umanității, ca și cunoașterea exterioară a materiei, se obține numai prin eforturi susținute de perfecționare a structurilor noastre sufletești și spirituale, pentru a deveni apți și demni de dezvoltarea conștientă și responsabilă a relației omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoașterii de sine, fapt necesar pentru evoluția viitoare a omenirii. Atât cunoașterea de sine cât și înțelegerea coerentă a lumii interioare și a ambianței telurice și cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar și în lipsa accesului

personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o ființă dublă, cu problematică cosmică și problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecință, antroposofia este știința despre spirit care ne dă posibilitatea înțelegerii *rațiunii de a fi* a structurilor și evenimentelor aparținând lumii sensibile, precum și a înlănțuirii acestora în timp și spațiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase”, cum încearcă să denigreze unele scrieri mișcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forțelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relațiile individuale și de grup. Există, în prezent, antroposofi aparținând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârșit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înțelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluție cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaștere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele și a elaborat soluții valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de consecințele tuturor situațiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoașterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii și urmașii săi au elaborat principiile și metodele terapeutice ale medicinei antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiției sociale, au dat naștere unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaștere obiectivă, o cale de autocunoaștere și o cale de viață. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activității lui Hristos, a Logosului care a acționat de la începutul existenței Universului.

Mișcarea antroposofică, care s-a separat din mișcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, și numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente și organizații actuale. Ea deschide perspective luminoase educației pentru libertate, iubirii dintre oameni și colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creștină și cu o largă deschidere spre înțelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea și dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

ÎN LEGĂTURĂ CU PUBLICAREA CONFERINȚELOR LUI RUDOLF STEINER

Baza științei spiritului orientată antroposofic o constituie lucrările scrise și publicate de Rudolf Steiner (1861-1925). Pe lângă aceasta, el a ținut, între 1900-1924, numeroase conferințe și cursuri, atât în fața unui public larg, cât și pentru membrii Societății teosofice, mai târziu ai Societății antroposofice. Vorbind în mod liber, el însuși a dorit inițial ca aceste conferințe să nu fie consemnate în scris, deoarece ele erau concepute drept „comunicări orale, nedestinate tiparului”. După ce însă s-au finalizat și răspândit tot mai numeroase variante incomplete și eronate după stenogramele și notițele auditorilor, s-a văzut nevoit să reglementeze problema acestora. Și a încredințat Mariei Steiner von Sivers această misiune. Ei i-a revenit sarcina de a-i desemna pe cei care au dreptul să stenografieze conferințele, de a asigura administrarea stenogramelor și revizuirea textelor pentru tipar. Din cauză că, fiind extrem de ocupat, Rudolf Steiner nu a putut corecta el însuși textele, decât în cazuri foarte rare, în privința tuturor conferințelor publicate trebuie să se țină seama de această rezervă a sa: „Va trebui să se aibă în vedere faptul că în stenogramele nerevizuite de mine se găsesc greșeli”.

În legătură cu raportul dintre conferințele pentru membri, care, la început, erau accesibile

numai sub formă de manuscrise tipărite pentru uz intern, și cărțile sale, destinate publicului larg, Rudolf Steiner își exprimă punctul de vedere în lucrarea autobiografică ***Mein Lebensgang (Viața mea)***, capitolul 35. Cele spuse acolo sunt valabile, în egală măsură, în ceea ce privește cursurile ținute, care se adresau unui cerc restrâns de participanți, familiarizat cu bazele științei spiritului.

După moartea Mariei Steiner (1867-1948) s-a trecut, conform indicațiilor sale, la tipărirea unei ediții a operelor complete ale lui Rudolf Steiner (Rudolf Steiner - Gesamtausgabe, GA). Volumul de față constituie o parte a acestei ediții.

TAINA SFINTEI TREIMI

CONFERINȚA I

Dornach, 23 iulie 1922

Viața spirituală a primelor patru secole creștine a fost, de fapt, complet îngropată în uitare; tot ce se consemnează cu privire la concepțiile, la cunoștințele oamenilor care au trăit pe vremea Misteriului de pe Golgota și în primele patru secole care au urmat acestui Eveniment nu se cunoaște decât din scrierile adversarilor acestora. *La acest lucru am făcut deja referire anterior* ([Nota 1](#)). În consecință, este necesară privirea retrospectivă a cercetătorului din domeniul științei despre spirit, pentru a schița o imagine mai precisă a celor întâmplate în aceste prime patru secole creștine. Am încercat, în ultimul timp, să schițez în puține linii portretul lui Iulian Apostatul.

Nu putem spune că, după prezentările obișnuite pe care le face istoria, secolele următoare ar fi înfățișate cu mai multă claritate oamenilor prezentului. De fapt, din secolul al V-lea până în secolele XII, XIII, XIV, dacă se iau în considerare prezentările istorice obișnuite, ceea ce am putea numi viața sufletească a populației europene ne rămâne cu totul neclară. Ce se află, în fond, în aceste prezentări curente ale istoriei? Cu ce ne alegem chiar și din examinarea scrierilor unor dramaturgi sau poeți cu până așa-zis ageră, asemenea domnului *von Wildenbruch* ([Nota 2](#)), care au populat diferitele istorisiri de familie ale lui Ludovic cel Sfânt sau ale altora ca el cu marionete, preluate apoi de alții ca istorie?

Cu toate acestea, este de cea mai mare importanță să aruncăm o privire asupra adevărului vieții europene din acele timpuri în care își au originea atâtea aspecte ale prezentului și care trebuie înțelese tocmai în legătură cu viața sufletească a populației europene, dacă vrem să înțelegem ceva din curențele culturale mai profunde ale timpurilor ulterioare. În această privință, aș vrea să plec de la ceva care multora dintre dumneavoastră le este destul de puțin familiar, dar care nu poate fi discutat corect decât în lumina științei spiritului și din această cauză își găsește aici locul potrivit.

Dumneavoastră știți că există ceva ce se numește teologie. Această teologie așa cum este privită în prezent, propriu-zis întreaga teologie actuală a lumii europene a luat naștere, în structura ei de bază, în esența ei, în perioada care se întinde din secolele IV, V după Hristos, prin secolele ulterioare, rămase foarte puțin cunoscute, până în secolele XII-XIII, când ea și-a găsit o anumită împlinire prin scolastică. Dacă se are, acum, în vedere *această teologie* care s-a format în esența ei abia în perioada care a urmat lui *Augustin* ([Nota 3](#)) - căci Augustin nu mai poate fi înțeles sau, cel mult, încă mai poate fi înțeles cu ajutorul acestei teologii, în timp ce tot ce i-a premers, de exemplu, tot ceea ce s-a spus despre Misteriul de pe Golgota, nu mai poate fi înțeles cu ajutorul acestei teologii -, dacă examinăm esența acestei teologii care ia naștere în perioada cea mai obscură a evului mediu (obscură pentru cunoașterea noastră exterioară), atunci trebuie să devină clar că ea este cu totul altceva decât teologia, sau oricum am numi-o, existentă anterior. Ce a fost mai înainte teologie este, de fapt, numai ceea ce aș

numi o moștenire transplantată în timpurile în care apoi a luat naștere teologia așa cum am caracterizat-o acum. Puteți obține o imagine asupra felului cum arăta anterior acel lucru care a devenit apoi teologie, *dacă veți citi scurtul articol despre Dionisie Areopagitul* pe care-l găsiți în numărul publicației „Goetheanum” din această săptămână ([Nota 4](#)). El va avea o continuare într-unul din numerele viitoare. Aici este prezentată concepția despre lume din primele secole de după Hristos, spre deosebire de, să zicem, cea din secolele IX, X și următoarele.

Dacă am vrea să caracterizăm într-un mod succint întreaga opoziție dintre, s-o numim, teologia veche (teologia așa cum se exprimă ea, ca un produs târziu, la Dionisie Areopagitul) și teologia ulterioară, mai nouă, ar trebui să spunem că teologia veche a privit tot ceea ce se raportează la lumea spirituală din interior, ca o percepție îndreptată asupra a ceea ce se petrece în lumile spirituale. Dacă vrem să înțelegem felul cum se gândea prin prisma acestei teologii mai vechi, modul interiorizat de percepere a lumii spirituale, acest lucru nu poate fi realizat decât prin metodele antroposofice actuale. Atunci putem ajunge la ceea ce urmează. Ieri am caracterizat deja unele lucruri asemănătoare, dintr-un alt punct de vedere.

Dacă ne ridicăm la cunoașterea imaginativă observăm tot mai mult că prin aceasta ne aflăm în mijlocul unor procese spirituale. Această navigare cu întreaga viață sufletească proprie în timpul urcării spre cunoașterea imaginativă se manifestă ca și cum am veni în atingere cu entități care nu se află în plan fizic. Percepția organelor sensibile încetează, cum dispare tot ce este percepție sensibilă. Dar întregul proces ți se prezintă ca și cum ai fi ajutat de entități ale unei lumi superioare și ajungi să-ți dai seama că aceste entități trebuie să fie concepute ca fiind cele care în teologia mai veche sunt considerate Angheli, Arhangeli și Arhai (îngeri, arhangeli și arhei sau începătorii). Aș putea spune, așadar, că aceste entități ne ajută să urcăm la cunoașterea imaginativă. Atunci lumea sensibilă se împrăștie, așa cum se împrăștie norii, și privești dincolo de lumea sensibilă. Dincolo de lumea sensibilă se deschide ceea ce putem numi inspirație; în cadrul acestei lumi sensibile se revelează atunci cea de a doua ierarhie, ierarhia alcătuită din Exousiai, Dynamis și Kyriotetes (Puteri, Stăpâniri, Domnii). Aceste entități creatoare și organizatoare se prezintă înaintea cunoașterii inspirate a sufletului. Și dacă de aici se ajunge la intuiție, atunci apare prima ierarhie: Tronurile, Heruvimii și Serafimii. Acestea sunt posibilități de a vedea, printr-o școlire spirituală nemijlocită, ce se înțelegea, de fapt, în teologiile mai vechi, prin denumiri ca Ierarhia întâi, a doua, a treia.

Dacă ne îndreptăm atenția asupra teologiei, în cea mai mare parte distrusă în mod consecvent, a primelor secole creștine, observăm că într-o anumită privință ea mai are ceva din ceea ce omul nu înțelege, atunci când, îndreptându-și simțurile spre lumea sensibilă exterioară obișnuită, vede lucrurile și trebuie să creadă în realitatea lor. Este prezentă în această teologie veche o conștiință foarte precisă: conștiința faptului că mai întâi trebuie să fi trăit ceva în lumea spirituală care îți va permite să construiești ulterior noțiunile cu care poți aborda lumea simțurilor și lumina întrucâtva lumea sensibilă cu ideile dobândite în lumea spirituală. Abia atunci lumea sensibilă capătă un sens.

Aceasta corespunde într-un anumit sens celor ce rezultau dintr-o clarvedere atavică mai veche, înrudită cu visul. Și atunci oamenii priveau mai întâi la o lume spirituală, chiar dacă o făceau prin reprezentări asemănătoare visului, și aplicau ceea ce viețuiau în acea lume la percepțiile simțurilor lor. Acei oameni, dacă nu ar fi dispus decât de percepțiile lor sensibile, s-ar fi comportat ca cineva care se află într-o cameră întunecată, fără lumină. Dar când aveau propria percepție spirituală, rezultatul simplei lor priviri în lumea spirituală îl aplicau lumii sensibile; dacă mai întâi văzuseră ceva, să zicem, din forțele creatoare ale lumii animale, ei aplicau cele observate animalelor din lumea fizică; atunci se simțeau ca și cum ar pătrunde cu o lampă într-o cameră întunecată. Așa simțeau ei când abordau și luminau cu percepția spirituală lumea sensibilă. Abia prin acest demers era recunoscută această lume. Faptul

corespundea întru totul și conștiinței acestei teologii mai vechi. Datorită acestui fapt, întreaga hristologie a primelor secole creștine era privită întotdeauna dinăuntru. Coborârea lui Hristos în lumea pământească nu era percepută din afară, ci dinăuntru, din perspectiva lumii spirituale. Hristos era căutat mai întâi în lumile spirituale, apoi se cerceta cum a coborât el în lumea fizică sensibilă. Aceasta era starea de conștiință a vechii teologii.

După aceea s-a produs următorul fapt: lumea romană, în cadrul căreia impulsul creștin s-a extins în cea mai mare măsură spre vest, era pătrunsă în concepția sa spirituală de înclinația spre abstract, de transpunerea concepțiilor sale în noțiuni abstracte. Această lume romană, în timpul în care creștinismul înainta treptat spre vest, era în curs de ruinare, în putrefacție. Popoarele nordice înaintau dinspre răsăritul Europei spre vest și spre sud. Caracteristic și ciudat este faptul că în timp ce, pe de o parte, lumea romană intră în descompunere, iar popoarele nordice tinere pătrund în imperiu, ia naștere în Peninsula italică acel colegiu despre care am mai vorbit în ultimul timp aici, care și-a propus să folosească toate prilejurile pentru a stârpi din rădăcină vechile concepții și să nu lase să parvină lumii care va urma decât acele scrieri care conveneau acestui colegiu.

Despre aceasta, istoria nu consemnează nimic, și totuși a fost un Fapt real. Dacă am avea de față o prezentare istorică a acestui fapt, am găsi o simplă trimitere sau aluzie la acel colegiu care s-a format în Italia ca succesor al colegiului roman sacerdotal suprem și care desființa în mod radical tot ceea ce nu-i era pe plac, transmițând restul posterității, într-o formă modificată. Așa cum cu privire la fenomenele economice s-a inventat la Roma testamentul, pentru ca voința umană individuală să acționeze asupra a ceea ce este disponibil voinței, tot astfel a luat naștere în acest colegiu dorința de a face ca esența concepției romane să se poată perpetua ca simplă moștenire, ca simplă sumă de dogme în perioada următoare a dezvoltării istorice, de-a lungul multor generații. Să nu apară nimic nou în lumea spirituală pe cât posibil mult timp, aceasta era intenția acestui colegiu. Principiul inițierii să fie eliminat cu desăvârșire. Ceea ce modificau ei acum trebuia să parvină posterității ca bibliografie.

Aceasta era starea de fapt. Iar creștinismului i-ar fi fost rezervate alte destine; el ar fi încremenit cu totul, dacă popoarele nordice nu s-ar fi infiltrat atât spre vest cât și spre sud. Aceste popoare au adus cu ele o înclinație naturală cu totul diferită de cele ale popoarelor sudice, grec și roman.

Oricum, dorința popoarelor sudice - la romani mai puțin, dar la greci foarte pronunțată -, cel puțin în perioadele mai vechi, era aceea ca în cadrul comunității popoarelor să se dezvolte unele individualități izolate, care să poată parcurge procesul de inițiere și să perceapă lumea spirituală; puteau apărea atunci teologii care reprezentau o percepere directă a lumii spirituale, *așa cum a fost păstrată în teologia lui Dionisie Areopagitul* ([Nota 5](#)).

Dar popoarele care coborau din nord nu aveau nici o înclinație asemănătoare cu cea despre care am spus că era foarte puternică la greci. Pentru a înțelege corect ce au adus nou în dezvoltarea europeană popoarele nordice germanice, anglo-saxonii, francii etc., trebuie să ne aducem în fața sufletului următoarele:

Din punct de vedere istoric nu există date în legătură cu aceasta, dar din punct de vedere al științei spirituale se pot găsi informații. Să ne gândim la teologii mai vechi, care au trăit la puțin timp după Evenimentul de pe Golgota, care se mai adăpau încă la vechea știință a inițierii. Dacă unul dintre ei ar fi vrut să-și prezinte principiile teologiei sale, el ar fi spus: Mai întâi, pentru a avea o relație cu lumea spirituală, omul trebuie să realizeze o cunoaștere a acestei lumi, fie direct, prin inițierea sa proprie, fie ca elev al unor inițiați. Numai după ce și-a însușit ideile din lumea spirituală, el le poate aplica lumii sensibile. Vă rog să rețineți bine acest lucru. Teologia mai veche își extrăgea noțiunile și ideile din lumea spirituală, apoi admitea că ele pot fi aplicate lumii sensibile. Acestea erau principiile abstracte ale teologiei

mai vechi.

Predispozițiile popoarelor gotice, germanice nu puteau realiza direct o asemenea atmosferă teologică; această atmosferă teologică era înclinată să privească din interior fenomenele ce se percep în lume, adică percepea mai întâi partea spirituală și accepta că aspectele sensibile pot fi văzute abia atunci când se pleacă de la spiritual. O astfel de teologie nu putea rezulta decât din vechea clarvedere atavică, ca produsul ei cel mai matur, pentru că este ea însăși o vedere interioară, chiar dacă este alcătuită din imaginațiuni asemănătoare visului. Asemenea inițiați care percepeau direct lumea spirituală, pentru a superviza ulterior de aici lumea sensibilă, nu puteau apărea, potrivit predispozițiilor acestor popoare care năvăleau din nord, în cadrul acestor lumi. Ele mai erau încă clarvăzătoare, în sensul atavic; se găseau încă pe o treaptă anterioară, primitivă, a dezvoltării umanității. Goții și longobarzii mai aduseseră cu ei ceva din vechea clarvedere. Dar această veche clarvedere nu se referea la vederea interioară, ci la o privire spirituală îndreptată mai ales spre exterior. Ei vedeau lumea spirituală din exterior, în timp ce popoarele sudice erau predispuse să vadă din interior.

Ce înseamnă că aceste popoare priveau lumea spirituală din afară? Ei vedeau, de exemplu, că un om este curajos în luptă, că moare în luptă. Pentru ei viața nu se termina prin faptul că percepeau aspectul exterior al acestui om, ci îl urmăreau cum se integra el în viața lumii spirituale. Dar ei nu urmăreau numai acest lucru, ci și modul cum continua acest om să fie activ și de folos pentru cei de pe Pământ. Și astfel, aceste popoare nordice puteau spune: Cineva a murit după cutare sau cutare faptă importantă, după ce a fost conducătorul unui popor sau al unui trib. Noi vedem cum sufletul lui trăiește în continuare, cum a fost primit, dacă, de exemplu, era un războinic, de luptătorii căzuți (în germana veche, *Einherrier*) ([Nota 6](#)) ajunși deja în Walhalla sau cum continuă să trăiască în alt mod. Dar, de fapt, acest suflet, acest om este încă aici. El continuă să trăiască. Moartea este numai o întâmplare care s-a petrecut aici, pe Pământ. Și ceea ce acum a fost îngropat în uitare privind perioada dintre secolele IV-V până în secolele XII-XIII este faptul că în tot acest timp a existat concepția că sufletele oamenilor care s-au bucurat de mare venerație continuă să fie prezente pentru oamenii de pe Pământ; ba chiar continuă să-i mai conducă atunci când dau o bătălie. Oamenii își închipuiau că sufletele mai sunt prezente, că nu au dispărut pentru pământeni; ele continuă să conducă într-un anumit sens, cu forțele pe care le dă lumea spirituală, viețile lor pământene. Această clarvedere atavică a popoarelor nordice îi făcea să perceapă într-un anume fel aici, pe Pământ, activitățile oamenilor, dar nemijlocit; deasupra ei puneau un fel de lume a umbrelor. În această lume a umbrelor se aflau cei morți. Oamenii acelor vremi aveau sentimentul că este suficient să privești într-acolo pentru ca cei din generația anterioară și cei care le-au premers să continue să trăiască; suntem în comunitate cu ei; nu trebuie decât să privim în sus, și ei sunt aici. Acest sentiment că morții continuă să trăiască era deosebit de puternic în vremea care a urmat secolului al IV-lea, când cultura nordică s-a amestecat cu cultura romană.

Vedeți dumneavoastră, în această accepție au preluat popoarele nordice pe Hristos. Ei priveau spre lumea morților, care erau de fapt, adevărații oameni vii, și vedeau plutind deasupra lor întregi populații de morți vii, Aici, pe Pământ, ei nu căutau pe Hristos printre oamenii care se mișcau în lumea fizică, ci acolo unde erau acești morți vii, acolo îl percepeau cu adevărat ca fiind prezent deasupra Pământului. Sentimentul corect față de Mântuitorul (scriere veche purtând în germană titlul *Der Heliand* - n. tr.) ([Nota 7](#)), care pare să fi fost concepută de un preot saxon, îl puteți simți cu adevărat numai dacă dezvoltați aceste concepții. Atunci veți înțelege cum este descris aici Hristos trăind printre supușii săi, după o tradiție cu totul germană, când vă va fi clar că, de fapt, toate acestea sunt transpuse pe jumătate în regatul umbrelor, acolo unde trăiesc morții. Dar veți înțelege mult mai multe când veți focaliza corect predispoziția care s-a format prin amestecarea popoarelor nordice cu poporul roman. În această privință, în istoria literaturii se consemnează ceva la care oamenii ar trebui să reflecteze, numai că în prezent ei au pierdut aproape complet obiceiul de a se opri

asupra unor astfel de fenomene de-a dreptul izbitoare din istorie. *Veți găsi consemnate, de exemplu, în istoria literaturii (Nota 8), poeme în care Carol cel Mare este descris pur și simplu ca un conducător de cruciade; dar, mai ales începând din secolul al IX-lea și în toate secolele următoare, Carol cel Mare apare ca un om viu. Oamenii se referă la el ca și cum ar fi prezent. Și când vine vremea cruciadelor, despre care știți că au avut loc cu secole mai târziu, apar poezii care-l descriu pe Carol cel Mare ca și cum ar însoți pe cruciați în luptele împotriva necredincioșilor.*

Se poate înțelege ceea ce stă la baza acestor lucruri numai dacă știm că în acele secole așa-zis întunecate ale evului mediu, a căror istorie adevărată s-a stins cu totul, era prezentă conștiința cetii de morți vii care continuă să trăiască într-o lume de umbre. *Abia mai târziu oamenii l-au transpus pe Carol cel Mare în Untersberg. După un timp mai îndelungat, atunci când spiritul intelectualismului a devenit atât de puternic, încât credința în această viață de umbre a încetat, ei l-au transpus pe Carol cel Mare în Muntele din adânc sau pe Barbarossa în Muntele Kyffhäuser. Până atunci, l-au simțit viu, printre ei.*

Dar unde își căutau acești oameni creștinismul lor, hristologia lor, concepția lor creștină, ei care vedeau în mod atavic printre ei o lume vie? Ei își îndreptau privirea spre mortul viu care fusese venerat în timpul vieții și care le apărea în fața sufletului cu toată suita care îi aparținea. Și astfel, mult timp, despre Carol cel Mare s-a spus că a întreprins prima cruciadă împotriva necredincioșilor din Spania; dar această expediție era transpusă în lumea umbrelor. Ea a fost văzută în lumea umbrelor după ce fusese realizată în plan fizic; a fost transpusă apoi în lumea umbrelor, dar ca o imagine a lui Hristos care acționează în lume. Din această cauză se povestește cum Hristos a călărit spre Spania înconjurat de doisprezece *paladini* (Nota 9), printre care și un Iuda, care a trădat întreaga acțiune. Vedem astfel cum a fost îndreptată privirea clarvăzătoare asupra părții exterioare a lumii spirituale, nu ca mai înainte, spre interior, asupra a ceea ce rezultă când privim spiritele din afară, așa cum mai devreme ele fuseseră privite dinăuntru. Acum, pentru lucrurile cele mai importante, tot ce se desfășura în lumea umbrelor era o oglindire a Evenimentului Hristos.

În felul acesta, începând cu secolul al IV-lea și până în secolele XIII-XIV, în Europa a dăinuit reprezentarea că oamenii care au murit după ce în viață au avut de înfăptuit lucruri importante se organizează în faptele lor post-mortem astfel, încât pot fi văzuți ca o reflectare, ca o imagine a Evenimentului Hristos. Dacă oamenii ar fi exprimat lucrurile pe care le simțeau, ei ar fi spus: Deasupra noastră mai plutește spiritualitatea lui Hristos; Carol cel Mare s-a transpus în acest curent hristic și a realizat, împreună cu paladinii, o imagine a lui Hristos cu cei doisprezece apostoli ai săi; el a continuat în lumea spirituală reală faptele lui Hristos. Așa și-au imaginat acești oameni lucrurile în perioada, numită întunecată, a evului mediu. Lumea spirituală era privită pe atunci din afară, așa spune, ca modelată după lumea sensibilă, ca imagini de umbră ale lumii sensibile, în timp ce mai de mult, în acele timpuri care se oglindesc în vechea teologie, ea era privită dinăuntru. Pe scurt, pentru oamenii pur intelectuali, deosebirea dintre această lume fizică și lumea spirituală este de așa natură, încât între ele există o prăpastie. În primele secole ale evului mediu, această deosebire nu a existat pentru oamenii așa-zisei perioade întunecate. Morții rămâneau printre vii, iar personalitățileenerate care se evidențiaseră într-un mod cu totul ieșit din comun își făceau, în prima perioadă după moartea lor, așadar în prima perioadă după ce se nășteau pentru lumea spirituală, noviciatul pentru sfințire.

Vedeti dumneavoastră, un număr dintre cei care erau morți vii - pentru oamenii acelor timpuri nu era straniu să vorbești despre acești morți ca despre personalități reale, după ce ele se născuseră pentru lumea spirituală - erau chemați, dacă fuseseră oameni aleși, să fie păzitori ai Sfântului Graal. Morti vii special selecționați deveneau păzitori ai Sfântului Graal. Niciodată nu se va putea înțelege pe deplin legenda Graalului, dacă nu se va ști cine erau păzitorii săi. Oamenilor acelor timpuri le-ar fi părut cu totul ridicolă afirmația: Atunci păzitorii Graalului

nu erau oameni adevărați. Căci ei ar fi replicat: Credeti voi, figuri de umbră care pășiți pe Pământ, că sunteți mai mult decât cei care au murit și se adună acum în jurul Graalului? Oamenii care trăiau în acele timpuri ar fi resimțit ca pe un lucru ridicol ca acești figuranți de pe Pământ să se considere a fi mai reali decât morții vii. Trebuie să te transpui cu totul în sufletele aceluia timp; așa se prezentau lucrurile pentru aceste suflete. Și tot ceea ce ar fi putut exista pentru lume prin existența conștiinței despre o asemenea legătură cu lumea spirituală se desfășura în suflet. Din această cauză, oamenii își spuneau: Da, oamenii care se află aici, pe Pământ, au apărut mai întâi din ambianța imediată. Dar omul prezentului devine ceva abia atunci când preia în sine ceea ce-i poate da un mort viu. Într-un anumit sens, oamenii fizici de pe Pământ erau priviți ca un înveliș pentru morții vii, în acțiunile lor exterioare. Era o particularitate a acelor secole faptul că se spunea: Când acești morți vii vor să săvârșească ceva aici, pe Pământ, printr-o acțiune care necesită folosirea mâinilor, atunci ei intră într-un om fizic viu și lucrează prin intermediul acestuia.

Dar mai mult decât atât. În acel timp existau oameni care-și spuneau că nu poți face nimic mai bun decât să oferi un înveliș unor astfel de oameni care au fost venerați aici, pe Pământ, și care acum sunt entități atât de importante în lumea morților vii, încât le este îngăduit să păzească Graalul. În acea vreme exista această concepție dominantă în popor, încât se spunea: Acesta s-a consacrat, să spunem, Ordinului lebedelor. Acestui ordin i se conscrău aceia care voiau ca păzitorii, cavalerii Graalului, să poată acționa aici, în lumea fizică, prin intermediul lor. Și un astfel de om devenea o lebadă, prin care acționa aici, în lumea fizică, un cavaler al Graalului.

Gândiți-vă la legenda lui Lohengrin. Amintiți-vă că această legendă ne spune că Elsa de Brabant se afla în mare nevoie; atunci sosește lebadă. Cel care apare este o lebadă, adică un membru al ordinului cavaleresc al lebedei care a preluat un tovarăș din cercul Sfântului Graal; nu este îngăduit să-l întrebi despre taina sa. În acel secol, dar încă și în secolele următoare, cei mai fericiți se simțeau principi cum era *Henric de Saxa* ([Nota 10](#)), care în expediția sa din Ungaria a avut în armata sa un cavaler al lebedei, pe Lohengrin.

Exista o mare diversitate de astfel de cavaleri; ei erau considerați învelișul exterior al acelor care, de dincolo de moarte, mai luptau încă în armată. Oamenii se doreau în legătură cu cei morți; ei se știau legați de aceștia. Importanța pe care o avea pentru cei vii, pentru realitate, această legendă, devenită azi cu totul abstractă, nu se poate aprecia decât dacă ne transpunem în starea sufletească a aceluia timp. Concepția acelor oameni care vedeau cum din omul fizic se ridică omul spiritual, care aparținea morților vii, această concepție domina stările sufletești din acele timpuri, era lucrul principal care exista în suflet. Mai întâi trebuie să fii cunoscut ca om, pe Pământ; numai astfel, poți urca până la spiritul său. Este adevărat că, față de o concepție mai veche, acum lucrurile erau inversate și în viața exterioară. În vechime, se privea mai întâi în lumea spirituală. Exista tendința de a-l vedea pe om ca ființă spirituală, înainte ca el să fi coborât pe Pământ, și atunci se spunea că înțelegi ceea ce este pe Pământ. Acum, la populațiile nordice, după ce s-au amestecat cu cele romanice, s-a dezvoltat concepția potrivit căreia înțelegi ceea ce este spiritual după ce ai urmărit spiritualul în lumea fizică; numai după aceea se desprinde omul din lumea sensibilă ca ceva spiritual. Era o situație inversată față de ceea ce fusese anterior.

Reflectarea acestei concepții devine acum teologia evului mediu. Vechile teologii spuneau: Mai întâi trebuie să deții ideile, să recunoști spiritualul. Pentru aceste teologii noțiunea de credință ar fi fost ceva cu totul absurd, deoarece, înainte de a te putea gândi la recunoașterea a ceea ce este fizic, era recunoscut spiritualul. Lumea fizică trebuia luminată cu ajutorul spiritualului. După ce se plecase de la lumea în sens mai larg pentru a se ajunge la cunoașterea lumii fizice, acum se gândea și în teologie că trebuie să pornești, în cunoaștere, de la lumea simțurilor și să dezghioci apoi noțiunile din obiectele sensibile; nu era vorba de aplicarea conceptelor din lumea spirituală la lucrurile sensibile, ci de scoaterea noțiunilor din

lucrurile sensibile.

Imaginați-vă acum lumea romană în degringoladă, gândiți-vă ce mai exista în această lume, la lupta care se continua din timpuri vechi, la faptul că noțiunile din lumea spirituală erau încă aplicate lucrurilor sensibile. Aceasta o simțeau oameni ca *Martianus Capella* care a scris *De nuptiis Philologiae et Mercuri* ([Nota 11](#)), în secolul al V-lea, lucrare în care se străduie să caute încă în lumea spirituală ceea ce devenea tot mai abstract în idei. Dar această concepție veche apune datorită conjurației romane împotriva spiritului existentă în colegiul de care am vorbit, care a eradicat tot ce reprezenta o legătură umană nemijlocită cu spiritul.

Vedem cum totul se tulbură treptat, cum încetează de a mai exista vechea concepție care spunea că dacă pătrunzi dincolo te însoțesc îngerii. La greci, aceștia erau numiți „paznici”. Cel care ieșise pe drumul spiritului se știa însoțit de un paznic.

Ceea ce în timpurile vechi era o entitate spirituală autentică, paznicul, devenise, în timpul când scria Capella, gramatica, prima treaptă din seria celor șapte arte așa-zis libere. În perioade mai îndepărtate se știa că ceea ce trăiește în gramatică, în cuvinte și în îmbinarea acestora, conduce mai apoi în sus, în imaginațiune. Se știa că în înlănțuirea cuvintelor este activ îngerul, paznicul.

Dacă am căuta în scrierile din timpurile mai vechi, nu am găsi nicăieri o definiție mai insipidă. Este interesant că gramatica nu este descrisă de Capella așa cum o va face Renașterea mai târziu, ci gramatica mai este încă o persoană adevărată, iar retorica, a doua treaptă, tot o persoană. Ele sunt acum deja alegorii insipide; mai înainte fuseseră intuiții spirituale care nu numai comunicau ceva, așa cum se face în textul lui Capella, ci erau înțelepciuni creatoare, iar drumul spre Spirit era resimțit ca o pătrundere spre entități creatoare. Acum acestea devin alegorii. Ele mai sunt, chiar dacă nu mai sunt prea impunătoare, chiar dacă au devenit destul de firave și descărnate, ele mai sunt oricum Doamne, Gramatica, Retorica, Dialectica. Deși sunt firave și nu mai prezintă, să spunem, decât oasele strădaniei spirituale și pielea noțiunilor, sunt încă respectabile și îl conduc pe numitul Capella, cel mai vechi scriitor care se ocupă cu cele șapte arte, în lumea spirituală. El face cunoștință pe rând cu aceste șapte Doamne; mai întâi cu Doamna Gramatica, apoi cu Doamna Retorica, cu Doamna Dialectica, cu Doamna Aritmetica, cu Doamna Geometria, cu Doamna Muzica și, în sfârșit, cu cereasca Doamnă Astrologia, care se ridică deasupra tuturor. Ele sunt exclusiv Doamne și sunt în număr de șapte. Feminitatea septuplă ne trage în sus, așa ar fi putut spune, în încheiere, Capella, în timp ce-și descria drumul spre înțelepciune. Dar gândiți-vă ce a rezultat din aceasta! Gândiți-vă la școlile mănăstirești ale evului mediu târziu. Atunci când învățau pe de rost: Eternul feminin ne trage în sus! Lucrurile s-au întâmplat cu adevărat astfel, încât din viu a apărut mai întâi alegoricul și apoi ceea ce este specific intelectului.

De la acea entitate asemănătoare unei muze, care încă mai acționa în acela care căuta în vremurile vechi calea de la cuvântul omenesc la cuvântul cosmic, astfel încât acesta putea trece prin el, iar el trebuia să spună: „*Cântă-mi, o, Muză*, despre mânia peleului Ahile...” ([Nota 12](#)), de la această cunoștință făcută cu muza care conduce în lumea spirituală, astfel încât nu mai cântă el, ci cântă ea despre mânia peleului Ahile, de la această treaptă până la cea în care mai târziu vorbea Retorica însăși în ființa romană și mai apoi în ființele ce migrau din nord este o cale lungă; totul devine abstract, conceptual, intelectual. Dar cu cât ne apropiem mai mult de est și de timpurile vechi, cu atât mai mult găsim totul în viața spirituală concretă. Și lucrurile stăteau astfel, încât vechiul teolog apela la entitățile spirituale pentru a-și obține noțiunile. Apoi, le aplica acestei lumi. Acel teolog, care rezultase din confluarea popoarelor nordice cu cele romanice, spunea: Aici, în lumea sensibilă, trebuie căutată cunoașterea; așa obții noțiunile. Atunci însă nu se putea urca în lumea spirituală. Era timpul când colegiul roman amintit urmărea cu strășnicie ca oamenii să pescuiască aici, jos,

în lumea sensibilă, să nu iasă dincolo de limitele acesteia. În timp ce și în vremurile vechi oamenii aveau în fața lor lumea sensibilă, dar căutau noțiunile și ideile sus, în lumea spirituală, luminând apoi lumea fizică cu ajutorul lor, acum noțiunile se extrag din lumea fizică. Ele nu se ridică prea sus, ci ajung numai la interpretarea lumii fizice. Dar moștenirea era prezentă. Nu se mai ajungea sus printr-un drum propriu al cunoașterii, dar încă era prezentă moștenirea. Aceasta era consemnată în scrieri sau era menținută prin tradiție, încorporată și încremenită în dogme. Acestea se aflau aici, sus, iar protecția lor a devenit confesiune. În aceasta era conservat ceea ce era de spus despre lucrurile spirituale. Ele se aflau aici. Și tot mai mult se realiza conștientizarea faptului că cele ce s-au spus despre lumea spirituală prin anumite revelații trebuie să rămână neatinse; ele nu mai pot fi verificate. Cunoașterea însă trebuie să rămână jos: din ea va fi extras tot ce este conceptual.

În felul acesta a luat naștere treptat moștenirea a ceea ce mai era prezent în primele secole întunecate ale evului mediu. Vedeți dumneavoastră, a mai existat și un alt timp, când în Europa mai era prezentă clarvederea atavică medievală, când, de exemplu, așa-zisul țaran saxon, deși provenea din țărănime, era preot, după cum se poate deduce din scrierea sa; acest preot-țaran saxon se uita la oamenii din ambianța sa și avea capacitatea de a vede cum o dată cu moartea spiritual-sufletescul iese din trup și devine ființă umană moartă vie. Și în acest mod el descrie apoi, în plutirea de deasupra pământescului, ceea ce el dezvoltă ca intuiție despre Evenimentul Hristos în scrierea *Mântuitorul* (în limba germană, *Heland*).

Dar ceea ce trăiești pe Pământ a fost tot mai mult tras în jos, în domeniul neviului. Capacitățile atavice au încetat, iar noțiunile nu se mai căutau decât în lumea sensibilă. Ce concepție a rezultat de aici? A rezultat că nu trebuie să ne ocupăm în mod special de ceea ce este suprasensibil. Acest lucru se păstrează în scrieri și tradiții; este suficient să deschidem cărțile vechi, să examinăm vechile tradiții. Vom găsi conservat în acestea, referitor la suprasensibil, tot ceea ce trebuie să știm de fapt. Nu suntem induși în eroare dacă luăm în considerare, numai pentru cunoașterea mediului înconjurător sensibil, noțiunile care se găsesc în lumea sensibilă.

În felul acesta a devenit tot mai vie conștientizarea ideii că suprasensibilul rămâne ceva care se conservă; dacă vrei să cercetezi, trebuie să te limitezi la lumea sensibilă.

Un spirit complet afundat într-o astfel de concepție și care a continuat, așa spune, această dezghiere din lumea simțurilor practică de preotul-țaran saxon care a scris *Mântuitorul*, a existat în secolul al XIX-lea. Este vorba de *Gregor Mendel* ([Nota 13](#)). De ce trebuie să-ți mai bați capul în legătură cu vreun aspect al eredității, așa cum a fost cercetat în timpurile vechi! Acest lucru se găsește în Vechiul Testament, spunea Gregor Mendel. Privește în jos la lumea sensibilă, cum se amestecă boabele de mazăre roșii cu cele albe, cum acestea dau apoi iar boabe roșii, albe și pestrițe și așa mai departe. Atunci poți ajunge un cercetător proeminent al naturii, iar cu ceea ce ar fi de spus despre suprasensibil nu intri în nici un fel în dezacord, căci acest aspect rămâne neatins.

În felul acesta, transformându-se în sensul caracterizat mai sus, tocmai teologia modernă care a provenit din vechea teologie a împins oamenii să cerceteze natura în felul în care a făcut-o Gregor Mendel în calitate de autentic preot catolic.

Ce s-a întâmplat mai departe? După ce un timp l-au tratat cu dispreț, acei cercetători ai naturii care au o știință fără premise îl consideră pe Gregor Mendel sfânt - nu aceasta este expresia exactă, dar putem totuși s-o folosim -, lucru tradus în concret prin aceea că în toate academiile se vorbește despre el ca despre un mare cercetător al naturii. Această situație are o coerență interioară. Cercetarea actuală a naturii reprezintă continuarea nervului celui mai intim al teologiei scolastice; restul este ceva care rezultă în mod secundar, dar este continuarea până în timpul nostru a perioadei scolastice.

Din această cauză este cu totul normal ca Johann Gregor Mendel să fie recunoscut într-un târziu ca mare cercetător al naturii; și el chiar asta și este, însă în sens strict catolic. Pentru el avea sens să privească la boabele de mazăre care se combină între ele, deoarece cunoașterea naturii prin simțuri este un principiu catolic, pentru că aici tot ce este suprasensibil este cuprins în tradiție și în cărți; nu are nici o rațiune să ne referim la cercetătorii naturii, cel mult dacă ne oprim la Ignorabimus și ne dăruim agnosticismului.

Aceasta este contradicția fundametală a prezentului. Acesta este aspectul căruia trebuie să-i dăm atenție, altfel nu se va înțelege de unde vine toată confuzia, unde este cauza a tot ceea ce este contradictoriu în activitatea noastră actuală. Dar comoditatea prezentului nu permite oamenilor să poată privi în intimitatea acestor realități.

Gândiți-vă că ceea ce se spune acum despre întâmplările din lume devine istorie, că oamenii timpului care urmează primesc această istorie! Credeți că ei vor dispune de mai mult adevăr? Cu siguranță, nu! Dar pentru noi așa a fost alcătuită istoria. Aceste păpuși ale istoriei care sunt prezentate în istoriile curente nu redau ceea ce s-a întâmplat în evoluția umanității. Dar am ajuns la momentul când există o stringentă nevoie ca oamenii să învețe ce este întâmplarea adevărată. Nu este suficient să fie consemnate în istorie, așa cum se face azi, toate legendele despre *Attila*, *Carol cel Mare* și *Ludovic cel Evlavios* ([Nota 14](#))- aici istoria începe să devină cu totul fantezistă. În felul acesta se trece cu vederea peste ce este mai important. Ceea ce face inteligibil, de fapt, prezentul, lucrul de care avem nevoie, sunt istorii ale sufletelor. În sufletele umane care sunt în dezvoltare, știința antroposofică a spiritului trebuie să facă lumină. Deoarece am uitat să privim spre spiritual, noi nu mai avem istorie. Pentru orice om simțitor lucrurile stau astfel, încât se poate spune: Da, la *Martianus Capella*, vechii conducători și păzitori care conduceau în lumea spirituală erau deja Doamne foarte slabe, firave, dar ceea ce se învață astăzi despre *Henric I*, *Otto I*, *Otto II*, *Henric II* etc. ([Nota 15](#)), așa cum se află consemnat în istorie, este că aceștia sunt, de fapt, păpuși ale istoriei, modelate după chipul celor care s-au dezvoltat aici ca firavele Doamne: Gramatica, Retorica, Dialectica și așa mai departe. Căci, la drept vorbind, nici în cazul personalităților prezentate succesiv ca istorie nu avem de-a face cu figuri mai „cărnoase”!

Lucrurile trebuie văzute așa cum sunt. De fapt, oamenii prezentului ar trebui să tânjească după cunoașterea lucrurilor în toată realitatea lor. Din această cauză este deja o datorie ca aceste lucruri să fie prezentate acolo unde este posibil, și ele pot fi prezentate azi în Societatea antroposofică. Da, sper ca cel puțin aceasta să se trezească o dată, în viitor.

CONFERINȚA a II-a

Dornach, 28 iulie 1922

Am văzut deja, într-un fel oarecum complicat, cum poate fi înțeles omul în raport cu întregul Univers ([Nota 16](#)), din suma a tot ce este cosmic. Astăzi dorim să prezentăm într-un mod mai simplu această relație a omului cu Cosmosul, pentru ca în zilele următoare problema să capete un anumit deznodământ. Ca primă accepție a Cosmosului trebuie să consemnăm ceea ce ne apare ca lume fizică. Dar numai în lumea minerală ea ne apare în forma sa primordială. Dacă în regnul mineral, în sens larg, includem și apa, și aerul, fenomenele calorice, fenomenele eterului caloric, putem studia aici și ceea ce ține de lumea fizică. Lumea minerală își exteriorizează activitățile în gravitație, în fenomenele comportamentului chimic, magnetic și așa mai departe. Dar nu putem studia lumea fizică decât în cadrul lumii minerale; de îndată ce ajungem la regnul vegetal nu mai putem explica lucrurile cu ajutorul ideilor și conceptelor pe care ni le formăm pe baza aprofundării lumii fizice. Nimeni nu a resimțit acest lucru atât de bine ca Goethe. Goethe, care încă din tinerețe a făcut cunoștință cu lumea plantelor din punct de vedere științific, a simțit imediat că aceasta trebuie să fie abordată dintr-un alt punct

de vedere decât lumea fizică. *Goethe s-a opus științei despre plante în forma în care o dezvoltase Linné* (Nota 17). Acest mare cercetător suedez al naturii a dezvoltat botanica în așa fel, încât acorda atenție tuturor formelor exterioare ale speciilor și genurilor de plante. El a elaborat o clasificare a plantelor în cadrul căreia plantele asemănătoare sunt reunite în genuri, astfel încât genurile și speciile vegetale sunt așezate alături, așa cum de obicei punem alături obiectele de natură minerală. Goethe manifesta o aversiune față de acest mod al lui Linné de a clasifica plantele, deoarece în această accepție formele vegetale erau juxtapuse. În acest fel, spunea Goethe, analizezi mineralele, ceea ce se găsește în natura minerală; *în cazul plantelor trebuie aplicată o altă concepție* (Nota 18). O plantă dezvoltă rădăcini, apoi o tulpină, pe tulpină cresc frunze și așa mai departe. Dar acest lucru se poate petrece în mai multe feluri, spunea Goethe (ca în figura 1 sau ca în figura 2).

Fig. 1

Fig. 2

Forța care începe să se dezvolte, în cazul primei forme vegetale, imediat din rădăcină, în cazul al doilea rămâne încă închisă în sine și nu dezvoltă o tulpină subțire care se desface în frunze, ci formează o tulpină groasă. Din această cauză, forța frunzelor este consumată în această tulpină și nu mai rămâne decât o mică cantitate pentru a dezvolta structuri foliare și poate flori. Dar se poate întâmpla și ca din forța rădăcinii să rămână un rest nefolosit. Aceasta se dezvoltă (figura 3), și pe ea apar structuri foliare și tulpinale sărace.

Fig. 3

Din punct de vedere intern, toate aceste structuri sunt asemănătoare. În cazul din figura 1 tulpina este firavă și sunt dezvoltate puternic frunzele. În a doua situație (figura 2), tulpina este dezvoltată ca un tubercul, iar frunzele sunt slab dezvoltate. Ideea este aceeași în cazul celor trei plante, dar ea trebuie să fie menținută într-o stare de mobilitate interioară, pentru a putea trece de la o formă la alta. În primul caz avem forma: tulpină firavă, frunze izolate; „a aduna forța foliară”: în această accepție obțin cealaltă formă (figura 2); „a aduna forța rădăcinii”: în această accepție obțin o altă formă, o a treia (figura 3). În felul acesta trebuie să-mi formeze o noțiune mobilă și prin aceasta întregul sistem vegetal devine o unitate.

În timp ce Linné a pus alături diferite forme și le-a observat ca pe niște forme minerale, Goethe privea întregul sistem vegetal ca pe o unitate cu ajutorul unor idei mobile, astfel încât el putea trece de la o formă vegetală la alta.

Acest mod de contemplare cu ajutorul ideilor mobile era, la Goethe, o continuare a modului de contemplare imaginativ. Astfel încât se poate spune: Când Goethe s-a întâlnit cu clasificarea lui Linné, el a simțit cum cu ajutorul cunoașterii concrete obișnuite, care poate fi bine aplicată în lumea fizică a regnului mineral, rămâi dezarmat în domeniul vieții plantelor. În această situație, Goethe simțea necesitatea modului de contemplare imaginativ.

Cu alte cuvinte, aceasta înseamnă că Goethe își spunea: Când privesc o plantă, ceea ce percep nu este deloc partea fizică pe care o văd sau pe care cel puțin ar trebui s-o văd, ci fizicul a devenit invizibil și ceea ce eu văd trebuie să cuprind cu alte idei decât cele folosite în cazul regnului mineral. Este important să reținem acest lucru. Dacă conștientizăm în mod corect aceasta, putem să spunem: În regnul mineral este vizibilă, oriunde în jurul nostru, natura fizică. În regnul vegetal, natura fizică a devenit invizibilă. Desigur, gravitația acționează în mod natural asupra a tot ce există în natura fizică, deci și asupra regnului vegetal; dar ea a devenit invizibilă; vizibilă a devenit doar o natură superioară, ceea ce este interior permanent mobil, ceea ce este viu interior. De fapt, ceea ce este propriu-zis vizibil este natura eterică din plantă. Și nu procedăm bine când spunem: Este vizibil corpul fizic al plantei. Corpul fizic al plantei a devenit, de fapt, invizibil; ceea ce vedem este forma sa eterică.

De fapt, cum ia naștere ceea ce este vizibil la plantă? La un corp fizic, de exemplu, un cristal de munte, vedeți în mod nemijlocit substratul fizic (figura 4). La o plantă, nu vedeți elementul fizic, ci forma eterică (figura 5). Dar această formă eterică conține materie fizică, în ea există substanțe fizice. Când planta nu mai are viață și devine cărbune, carbonul fizic rămâne ca reziduu; acesta se află în plantă. Putem spune, așadar: Planta conține ceea ce aparține fizicului, dar ea anulează fizicul prin elementul său eteric. Etericul este ceea ce se vede, de fapt, în forma plantei. Fizicul este invizibil.

Fig. 4

Fig. 5

Așadar, fizicul devine vizibil în natura minerală. În natura vegetală el este deja invizibil, căci tot ceea ce vedem noi este etericul devenit vizibil prin fizic. Desigur, cu ochii obișnuiți nu am vedea plantele, dacă eterul invizibil nu ar conține, într-o formă grosieră, elemente fizice. Prin elementul fizic devine vizibilă forma eterică; forma eterică este cea pe care o vedem, fizicul este doar mijlocul care ne permite să percepem etericul. De fapt, forma eterică a plantei este o imaginațiune, dar o imaginațiune care nu devine nemijlocit vizibilă în lumea spirituală, ci devine vizibilă prin incluziuni fizice.

Dragi prieteni, dacă întrebați: Ce sunt imaginațiunile? vi se poate răspunde: Toate plantele sunt imaginațiuni. Numai că, în calitate de imaginațiuni, ele sunt vizibile numai conștienței imaginative; faptul că sunt vizibile și ochiului fizic se datorează faptului că ele conțin particule fizice și prin aceasta etericul devine vizibil pentru ochiul nostru, într-un mod fizic. Dacă vrem, însă, să vorbim corect nu ne este permis nici măcar să spunem: Vedem în plantă ceva fizic. În plantă vedem o imaginațiune adevărată. Așadar, prin formele lumii vegetale sunteți înconjurați de imaginațiuni.

Dacă urcăm de la lumea vegetală la cea animală, nu mai este suficient să ne referim la eteric. Trebuie să mai facem un pas. În cazul plantei putem spune: Ea distruge întrucâtva fizicul și „ființează” etericul.

Planta: distruge fizicul
ființează etericul.

Când ne ridicăm la nivelul animalic, nu mai putem insista doar asupra etericului, ci trebuie să ne închipuim formațiunea animală în așa fel, încât și etericul dispare. Astfel, putem spune: Animalul distruge fizicul (planta face deja acest lucru), dar distruge și etericul și ființează în ceea ce se poate pune în evidență atunci când este distrus etericul.

Când fizicul este distrus prin plantă, se poate evidenția etericul. Dacă etericul nu este decât, vorbind în mod grosier, o umplutură, ceva grăunțos, atunci poate ființa astralul, care nu se mai află, ci doar acționează în spațiul obișnuit. Trebuie să spunem, așadar: În animal ființează astralul. Când privim animalul, în el ființează astralul.

Animalul: distruge fizicul
 distruge etericul
 ființează astralul

Goethe se străduia să obțină idei mobile, pentru a putea pătrunde în această viață fluctuantă a lumii vegetale. În lumea vegetală ne apare și etericul, pentru că planta ridică, într-un anumit sens, acest eteric până la suprafața sa. El trăiește în forma plantei. În cazul animalului, trebuie să spunem: În animal este ceva care nu-și face loc până la suprafață. Chiar și numai faptul că planta nu se mișcă din locul unde a crescut ne spune că în ea nu există nimic care să nu poată ajunge la suprafață pentru a deveni vizibil. Animalul se mișcă liber. Există în el ceva care nu ajunge la suprafață și deci nu devine vizibil. Este elementul astral din animal. Astralul nu poate fi cuprins numai prin aceea că facem ca ideile noastre să devină mobile, așa cum am ilustrat cu ajutorul desenelor de mai sus, astfel încât ne mișcăm în idee de la o formă la alta. Acest lucru nu este suficient pentru elementul astral. Dacă vrem să-l cuprindem, trebuie să mergem mai departe și să spunem: În eteric mai pătrunde ceva și ceea ce se află în el ar putea face ca forma să fie ca un tubercul și ar putea-o mări (figura 2). În cazul plantei trebuie să căutați în exterior cauza care face ca forma să se modifice. Trebuie să fiți mobili cu ideea dumneavoastră. Dar această stare de simplă mobilitate nu este suficientă pentru a înțelege lumea animală. Conținutul noțiunilor dumneavoastră trebuie să se îmbogățească.

Dacă vreți să vă fie clar că activitatea conceptuală în cazul regnului animal trebuie să fie alta decât în cazul plantei, atunci nu trebuie să aveți numai o noțiune mobilă care poate îmbrăca diferite forme; noțiunea trebuie să preia în interiorul ei ceva ce se găsește în afară. Este ceea ce poate fi numit *inspirația* la formarea noțiunii. Așa cum atunci când inspirăm preluăm aer din exterior, în timp ce în restul activității noastre organice desfășurată la un nivel inferior respirației nu se întâmplă acest lucru, când vrem să înțelegem viața animală este necesar să nu avem doar noțiuni mobile, ci să preluăm în aceste noțiuni ceva din exterior.

Ca să mă exprim altfel, aș putea spune: Dacă vrem să înțelegem lumea plantelor în mod corect, putem să ne contemplăm în gând ca ființă imobilă. Și chiar dacă am sta nemișcați toată viața, tot ne-am putea mobiliza conceptele într-atât încât să cuprindă cele mai variate forme vegetale; dar nu ne-am putea face niciodată o idee, nu am putea forma noțiuni despre un animal, dacă nu am fi noi înșine capabili să ne mișcăm liber în spațiu. Trebuie să ne putem mișca noi înșine liber, dacă vrem să formăm noțiunea de animal. De ce?

Dacă dumneavoastră aveți, să spunem, noțiunea plantei (din figura 1) și o transformați în cea de a doua, atunci ați modificat singuri această noțiune. Dar când fugiți, atunci prin fugă noțiunea dumneavoastră devine alta. Trebuie să introduceți singuri viață în noțiune. Aceasta este ceea ce face ca o simplă noțiune imaginativă să devină o noțiune inspirată. În cazul plantei, vă puteți imagina că interior sunteți foarte calmi și nu modificați decât noțiunile. Dacă vreți să vă reprezentați o noțiune animală (majoritatea oamenilor nu fac, desigur, cu plăcere acest lucru, pentru că noțiunea trebuie să devină vie în interior, scotocește în tine), atunci trebuie să preluați inspirația, vitalitatea interioară, nu numai țesătura sensibilă care trece de la formă la formă, ci vitalitatea interioară. Nu puteți reprezenta un animal în totalitate fără să introduceți această vitalitate interioară în noțiune.

Acesta a fost un lucru pe care Goethe nu l-a realizat. El a obținut atât cât să-și poată spune: Lumea plantelor este o sumă de noțiuni, de imaginațiuni. Dar în cazul animalelor trebuie preluat ceva din exterior în noțiune; în acest caz trebuie să faci ca noțiunea să fie plină de

viață, în interior. Că la diferite plante luate izolat imaginațiunea nu trăiește se poate constata din faptul că, dacă acestea există și cresc pe solul lor, ele își modifică forma prin cauze exterioare, dar interior nu și-o modifică. Noțiunea despre lumea animală se modifică, este vie; în acest caz trebuie preluată inspirația și abia prin aceasta se înaintează spre nivelul astral.

Dacă urcăm până la om, trebuie să spunem: El distruge fizicul, distruge etericul, distruge astralul și ființează Eul.

Omul: distruge fizicul
distruge etericul
distruge astralul
ființează Eul

Despre animal trebuie să spunem: Noi nu vedem fizicul, ci vedem o inspirație care se manifestă în fizic. Din această cauză inspirația umană, respirația, atunci când este supusă unei dereglări, îmbracă o formă animală. Încercați să vă amintiți unele figuri de coșmar: câte forme animale nu vă apar aici! Formele animale sunt întru totul create de inspirație.

Eul uman îl putem cuprinde cu adevărat numai prin intuiție. La animal vedem, așadar, inspirația, la om Eul, intuiția. Este greșit să spunem că la animal vedem corpul fizic. Nu-l vedem. Acesta este dizolvat, distrus, el nu face decât să facă vizibilă inspirația; la fel și corpul eteric. De fapt, exterior, la animal vedem, prin intermediul a ceea ce este fizic și eteric, corpul astral, iar la om vedem deja Eul. Ceea ce percepem în acest caz nu este corpul fizic, care a devenit invizibil; la fel și corpul eteric și corpul astral. Ceea ce vedem la om ca formă exterioară care a luat naștere pe cale fizică este Eul. Din această cauză, pentru percepția oculară, pentru simțul vederii, omul apare în exterior în culoarea incarnat, culoare care altfel nu există, așa cum nici Eul nu este prezent în alte ființe. Dacă am vrea să ne exprimăm corect, ar trebui să spunem: Putem cuprinde omul în întregime dacă-l gândim format din corp fizic, corp eteric, corp astral și Eul. Ceea ce vedem este Eul, iar în aceasta corpurile astral, eteric și fizic sunt invizibile.

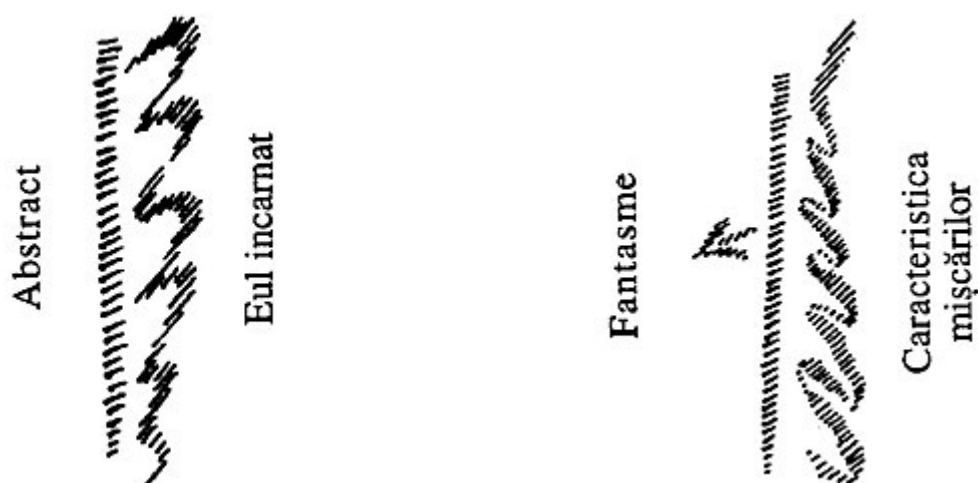
Cuprindem însă omul în întregul său numai dacă analizăm mai atent aceste aspecte. Ceea ce vedem mai întâi este partea exterioară a Eului. Din punct de vedere interior, Eul nu ar putea fi perceput în forma sa adevărată decât prin intuiție. Dar omul observă ceva din acest Eul în viața obișnuită, în conștiința obișnuită: gândurile sale abstracte; acestea lipsesc animalului, pentru că el nu are încă un Eul. Putem spune, așadar: În exterior vedem în silueta umană încorporarea pământească a Eului. Iar dacă ne viețuim din interior în gândurile noastre abstracte, avem Eul nostru; dar acestea nu sunt decât gânduri, nu sunt realități, sunt imagini.

Dacă vom coborî până la corpul astral al omului, care este distrus, atunci ajungem la ceea ce nu mai poate fi văzut din afară, dar pe care-l vedem când privim omul în mișcare și atunci când înțelegem forma sa din mișcare. Pentru aceasta este necesară următoarea intuiție. Gândiți-vă la un om mic, un pitic, unul grăsuț, care are picioare scurte, iar dumneavoastră îl priviți cum se mișcă. Veți vedea cum se deplasează cu ajutorul picioarelor sale scurte, pe care le împinge înainte ca pe niște coloane mici. Un lungan cu picioare lungi se va mișca altfel. În concepția dumneavoastră veți vedea o unitate între mișcare și formă. Veți găsi această unitate dacă vă perfecționați în aceste probleme. Dacă cineva are o frunte care fuge spre spate și o bărbie proeminentă, atunci și în mișcarea corpului el se va deosebi de altul, care are o bărbie retrasă și o frunte proeminentă. Veți vedea o legătură permanentă între forma și mișcarea omului, dacă-l priviți așa cum stă în fața dumneavoastră și vă faceți o impresie despre culoarea sa incarnat, despre cum este el însuși în stare de repaus. Priviți Eul său atunci când sunteți atenți la ceea ce trece din forma sa în mișcarea sa și la ceea ce pare să se întoarcă

înapoi din mișcare.

Studiați felul diferit în care lucrează un om cu degete lungi și altul cu degete scurte. Mișcarea trece în formă, forma în mișcare. Aici vă mai clarificați unele lucruri despre corpul său astral, dar exprimat prin mijloace fizice, exterioare. Așa cum descriu acest lucru, este o inspirație primitivă. Cei mai mulți oameni nu văd acest lucru, de exemplu, la oameni care se deplasează așa cum o făcea Fichte prin Jena; ei nu văd ce se află în interiorul lor. Cine l-a văzut pe Fichte umblând pe străzile din Jena a resimțit și acea mișcare și formă care, mai ales atunci când voia să influențeze în mod convingător, se exprima în forma organelor sale de vorbire și se aflau deja în acestea. Este necesară o inspirație primitivă, pentru a vedea acest lucru.

Dacă privim din interior ceea ce se vede din exterior și ceea ce v-am descris ca fiind perceptibil printr-o astfel de inspirație primitivă, atunci avem de-a face în principal cu viața de fantezie omenească străbătută de sentiment, unde deja sunt trăite interior gândurile abstracte. În acest element trăiesc și reprezentările memoriei, atunci când apar ca imagini. Putem spune: Privit din afară, Eul se exprimă în culoarea incarnat, dar și în celelalte forme care apar la acest nivel. Altfel nu am putea vorbi de nici o fizionomie. Dacă vedem, de exemplu, un om cu colțurile gurii lăsate, când figura sa este liniștită, atunci această trăsătură se află într-un tot karmic în modelarea Eului său în cursul acestei încarnări. Văzute însă spre interior, acestea sunt gândurile abstracte.

Dacă avem în vedere corpul astral, spre exterior este caracteristică mișcarea, iar spre interior apar fantasme sau imagini ale fanteziei; corpul astral se sustrage mai mult sau mai puțin observației. Încă și mai mult se sustrage observației, la om, corpul eteric. Corpul eteric nu mai este cu adevărat vizibil sau este vizibil cel mult în manifestări fizice, în cazuri anormale. El poate deveni vizibil când cineva, de exemplu, transpiră; atunci această manifestare este o devenire vizibilă a corpului eteric spre exterior. Dar în acest caz este necesară imaginația, pentru a face legătura între transpirație și omul în întregul său. *Paracelsus* ([Nota 19](#)) făcea acest lucru. Pentru el, nu numai felul, ci și aspectul substanțial al transpirației diferea de la un om la altul. Considera că prin aceasta era exprimat etericul omului în întregul său. Așadar, aici aspectul exterior este atenuat; dar interior acest lucru apărea cu atât mai evident, și anume, în simțire. Sentimentul trăit interior, întreaga viață afectivă, este, de fapt, ceea ce există în corpul eteric atunci când el acționează din interior, astfel încât este resimțit dinăuntru. Viața afectivă este întotdeauna însoțită de o secreție spre interior (endocrină). În fond, și corpul uman se prezintă în așa fel, încât - iertați-mi din nou această afirmație -, de exemplu, ficatul transpiră, stomacul transpiră, totul transpiră, totul secretă. Tocmai în această activitate de secreție se desfășoară viața eterică la om. Ficatul are tot timpul în jurul său o ceață de transpirație, la fel și inima: toate acestea sunt ceață învăluită în nori. Aceste lucruri

trebuie sesizate imaginativ.

Când Paracelsus vorbea despre transpirația oamenilor el nu spunea: Acesta este un lucru superficial, ci: Acest lucru pătrunde întregul om, acesta este corpul său eteric, este ceea ce se vede atunci când se face abstracție de componenta fizică. Așadar, această trăire interioară a corpului eteric este viața afectivă.

Trăirea exterioară a corpului fizic nu este perceptibilă în mod simplu. Totuși, noi percepem elementul fizic al corporalității dacă, de exemplu, luăm un copil în brațe: el este greu, așa cum este grea o piatră. Aceasta este o trăire fizică, ceea ce percepem aparține fizicului. Când cineva ne trage o palmă, pe lângă trăirea morală mai avem și o trăire fizică, ca atunci când o bilă de biliard lovește o alta. În acest caz trebuie să separăm corect ce este fizic de alte aspecte. Când percepem spre interior acest aspect fizic în același mod, așa cum am spus mai înainte că percepem aspectul exterior al vieții afective, atunci în fenomenele fizice, în fenomenele pur și simplu fizice trăite interior apare voința omenească. Voința omenească este cea care reunește, într-un mod mai simplu, omul cu Cosmosul. Dacă vrem să găsim în jurul nostru inspirația, ea ne este dată de formele animale. Marea varietate a formelor animale acționează asupra percepțiilor noastre, în inspirație. Astfel puteți spune că, atunci când percepem inspirații pure, fără a conține corporalitate fizică, aceste inspirații pot reprezenta ceva mult mai presus decât animalele. Acest lucru este cu totul posibil. Dar și inspirații prezente numai în lumea spirituală vor putea apărea în forme animale.

În vremurile clarviziunii mai vechi, oamenii au încercat să transpună într-un mod spiritual inspirațiile pe care le aveau în forme animale; de exemplu, Sfînxul își datorează forma faptului că trebuia să exprime în mod concret ceva ce fusese văzut prin inspirație. Atunci când vorbim despre forme animale în lumea pur spirituală, avem deci de-a face cu entități supraumane. În perioada clarviziunii atavice, așa cum era prezentă în primele secole creștine, încă în timpul Misteriului de pe Golgota, nu era vorba despre o simbolistică superficială, goală, ci despre o adevărată certitudine că entități spirituale superioare care devin accesibile inspirației se exprimau în forme animale.

Acestei afirmații îi corespunde întru totul faptul că Sfîntul Duh a fost prezentat sub forma unui porumbel de către cei care erau preocupați de inspirație. Cum trebuie să înțelegem astăzi faptul că Duhul Sfînt ne este înfățișat sub forma unui porumbel? Trebuie să-l înțelegem în așa fel, încât să spunem: Aceia care vorbeau astfel erau oameni inspirați în sensul atavic. Ei îl vedeau în această formă ca inspirație, în acea zonă în care pentru ei Duhul Sfînt se arăta într-un mod pur spiritual. Cum îl vor fi caracterizat pe Hristos acești contemporani ai Misteriului de pe Golgota înzestrați cu clarviziune atavică? Poate că L-au văzut în mod exterior; în acest caz, L-au perceput ca om. Pentru a-L vedea ca om în lumea spirituală, ei ar fi trebuit să aibă intuiții. Oameni care Îl puteau vedea însă ca Eu în lumea intuitivă nu existau nici în timpul Misteriului de pe Golgota. Dar ei Îl mai puteau vedea în inspirația atavică. Ei vor fi folosit forme animale și pentru a-L exprima pe însuși Hristos. „Iată, acesta este Mielul lui Dumnezeu”; pentru acea perioadă aceasta este o vorbire corectă, o vorbire în care trebuie să ne regăsim, dacă revenim la problema „ce este inspirația”?, respectiv cum vedem prin inspirație ceea ce poate apărea în lumea spirituală: „Iată Mielul lui Dumnezeu!” Acest lucru este important: să obținem ce este imaginativ, ce este inspirat, ce este intuitiv și să învățăm prin aceasta să ne transpunem în modul de vorbire care vine spre noi din timpuri mai vechi.

Acest mod de vorbire reprezintă adevăruri cu privire la concepții mai vechi; dar trebuie mai întâi să ne regăsim în el, să exprimăm aceste adevăruri așa cum erau ele exprimate în vremea Misteriului de pe Golgota și să le resimțim ca de la sine înțelese. Numai astfel vom pătrunde sensul celor reprezentate, de exemplu, în Asia, în heruvimii înaripați, în Egipt, în Sfînx, în ceea ce ne este reprezentat prin Duhul Sfînt, ca porumbel, ce ne este prezentat în însuși

Hristos, ca miel, ceea ce era inspirație sau mai bine-zis imaginațiune inspirată, în care Hristos era reprodus ca imagine în timpurile cele mai vechi.

CONFERINȚA a III-a

Dornach, 29 iulie 1922

Ieri am încercat să vă demonstrez cum poate fi găsită o cale simplă prin care să fie aduse în fața sufletului relațiile omului cu întregul Cosmos prin intermediul corpului, sufletului și spiritului. Conducând șirul de idei spre câteva imaginațiuni, am dorit să vă atrag atenția asupra unor lucruri. Am vrut să vă arăt cum, de exemplu, în astfel de imagini, ca de exemplu Hristos ca Miel al lui Dumnezeu, se află imaginațiuni inspirate propriu-zise. În timpul când s-au fixat asemenea imagini, când erau exprimate cu deplină înțelegere și folosite pentru viața sufletească umană exista o adevărată conștientizare a felului în care omul se ridică prin transformarea trăirilor sufletului din viața obișnuită, astfel încât intră în legătură cu lumea spirituală. Am atras atenția asupra faptului că în primele patru secole creștine ceea ce putem numi învățătura creștină avea la bază concepția spirituală, că tainele creștinismului erau prezentate așa cum puteau fi văzute de cei care-și înălțaseră viața sufletului la nivelul spiritualului. După secolul al patrulea a dispărut treptat din conștiința generală a omului capacitatea de a mai avea înțelegere pentru expresia nemijlocită a spiritualului. Și vedem cum prin contactul lumii germanice nordice cu lumea greco-latină aceste dificultăți care au apărut atunci în evoluția culturii occidentale au devenit tot mai mari. După secolul al patrulea se mai privea cu o anumită venerație la ceea ce urcase din timpuri mai vechi în imaginațiuni inspirate, ca reprezentare a concepției creștine. Era venerată tradiția. Era venerat ceea ce ajunsese prin tradiție posterității în legătură cu asemenea imagini. Numai că spiritul uman care progresa a preluat tot mai multe forme și omul își spunea: Da, ni s-a transmis ceva ca, de pildă, imaginea porumbelului pentru Duhul Sfânt, imaginea mielului pentru Hristos. Dar cum trebuie să înțelegem aceasta? Cum ajungem să le înțelegem? Și tocmai din această imposibilitate sau, mult mai mult, din credința în imposibilitatea că spiritul uman ar putea să urce prin el însuși până la contemplarea lumilor spirituale a luat naștere învățătura scolastică. Aceasta susține că spiritul uman poate ajunge prin propria sa forță până la cunoașterea lumii sensibile și chiar până la concluzii care rezultă nemijlocit din conceptul despre sensibil, dar că ar trebui considerat ca ceva revelat, neînțeles, ceea ce poate fi manifestat de lumea suprasensibilă pentru om.

Dar acest mod dublu de credință umană (în cunoașterea pământească limitată, pe de o parte, și, pe de altă parte, în cunoașterea suprasensibilului, la care se poate ajunge numai prin credință) nu s-a dezvoltat fără dificultăți. Se simțea, chiar dacă numai în mod mai mult sau mai puțin crepuscular, că nu mai putea exista o relație cu cunoașterea suprasensibilului așa cum existase ea în timpuri mai vechi. În prima perioadă după secolul al patrulea oamenii își spuneau, în modul lor caracteristic de a simți: Această lume suprasensibilă poate totuși să fie accesibilă într-un anume sens pentru viața sufletească umană; dar nu-i este dat oricui să aducă viața sufletească până la o astfel de altitudine; trebuie să te mulțumești să preiei câte ceva din revelațiile vechi.

După cum am spus, venerația pentru aceste revelații vechi era prea mare încât să se dorească să se aplice o unitate de măsură cunoașterii umane, care nu mai urca până la ele sau despre care cel puțin se credea că nu poate ajunge pe nici o cale la revelații. Și scolastica severă a dualității cunoașterii umane a fost acceptată doar treptat. Abia în secolele X, XI, XII și XIII ale evului mediu s-a acceptat în totalitate principiul scolastic. Până atunci s-a oscilat încă: Oare nu ar trebui ca această cunoaștere umană să se poată ridica până la ceea ce aparține lumii spirituale, așa cum putea fi obținută odinioară prin eforturi în beneficiul acestei perioade târzii?

Astfel se produsese o mare răsturnare față de timpurile anterioare. În vremurile vechi, să zicem în primele secole creștine, un om care ar fi venit în contact cu taina previziunii divine a tuturor lucrurilor sau cu taina transformării pâinii și vinului în trupul și sângele lui Hristos ar fi spus, atunci când s-ar fi convertit la creștinism: Acest lucru este greu de înțeles, dar există oameni care-și pot transpune sufletul în așa fel, încât pot să-l înțeleagă. Dacă accept caracterul atotștiutor al ființei divine, această ființă trebuie să știe dacă un om este osândit pe vecie sau dacă un altul se mântuiește. Dar, ar fi spus un astfel de om, nu există o legătură directă între faptul că omul nu trebuie neapărat să păcătuiască și că el este osândit, de fapt, prin păcatul său: așadar, dacă nu păcătuiește, nu este osândit; dacă se căiește pentru un păcat, de asemenea nu este osândit. În consecință, trebuie spus: Omul poate deveni prin modul său de viață un osândit datorită păcatului sau un mântuit prin lipsa de păcat. Dar, încă o dată: Dumnezeu atotștiutor trebuie să știe de pe acum dacă el va fi osândit sau va fi mântuit!

Un om care și-ar fi pus aceste probleme ar fi ajuns la astfel de concluzii. Dar în aceste prime secole creștine el nu ar fi spus fără îndoieli: Așadar, trebuie să pun problema dacă Dumnezeu știe că un om va fi osândit sau mântuit, ci ar fi gândit: Dumnezeu, în ciuda faptului că omul poate păcătui sau nu, știe totuși cine este osândit și cine este mântuit; aceasta aș putea-o înțelege dacă aș fi un inițiat. Așa ar fi gândit un om din primele secole creștine.

De asemenea, dacă i s-ar fi spus că prin transsubstanțiere, prin săvârșirea tainei împărtășaniei, pâinea și vinul se transformă în trupul și sângele lui Hristos el ar fi replicat: Nu pot înțelege aceasta, dar dacă aș fi inițiat aș putea ști. Așa s-ar fi vorbit în timpurile mai vechi. Și s-ar fi gândit: Ceea ce pot eu observa în lumea sensibilă este o iluzie, nu este adevărul; adevărul se află în lumea spirituală. Atât timp cât trăim în lumea simțurilor, în această lume a aparențelor, există o contradicție în afirmația că cineva poate sau nu să păcătuiască și că Dumnezeu atotștiutor știe dinainte dacă un anumit om este osândit sau mântuit. Dar de îndată ce pătrunzi în lumea spirituală aceasta nu mai este o contradicție. Aici afli cum de este posibil ca Dumnezeu să știe acest lucru. Tot astfel s-ar fi spus: În lumea fizică, sensibilă, există o contradicție în faptul că ceva care pentru aparența exterioară rămâne neschimbat, pâine și vin, poate deveni după transformare trup și sânge ale lui Hristos; când ești inițiat poți înțelege acest lucru, pentru că în acest caz te afli cu viața ta sufletească în lumea spirituală. Așa s-ar fi spus în timpurile mai vechi.

Acum însă s-au declanșat lupte în sufletele oamenilor. Pe de o parte, acestea se vedeau tot mai mult smulse din lumea spirituală. Întreaga cultură tindea să valorifice rațiunea oamenilor, care în orice caz nu pătrundea în lumea spirituală. Din toate aceste lupte s-au dezvoltat toate incertitudinile cu privire la lumile suprasensibile. Dacă ne ocupăm de istorie în mod simptomatic, putem extrage acele momente în care asemenea incertitudini ies cu deosebită forță în lume.

În conferințele mele am atras în mod repetat atenția asupra călugărului scoțian *Scotus Erigena*, care a trăit în secolul al IX-lea în țara francilor, la curtea lui *Carol cel Chel* ([Nota 20](#)), unde era privit ca o minune de înțelepciune. Când aveau de luat o decizie, Carol cel Chel, dar și toți cei care erau de părerea lui, se adresau, în toate problemele religioase, dar și în toate problemele științifice, lui Scotus Erigena. Dar tocmai faptul că Scotus Erigena li se opunea altor călugări din timpul său vedem cât era de dezlănțuită lupta dintre rațiune, care se simțea limitată la lumea simțurilor și la câteva concluzii obținute prin aceasta, și ceea ce era transmis din lumile suprasensibile sub forma de dogme.

În secolul al IX-lea două personalități se aflau în confruntare: Scotus Erigena și călugărul *Gottschalk* ([Nota 21](#)), care propăvăduia învățătura după care Dumnezeu ar ști dinainte dacă un om va fi osândit sau mântuit. Treptat acest lucru s-a exprimat în formula: Dumnezeu a predestinat o parte dintre oameni la mântuire și o altă parte la osândire. Se expunea această învățătură în modul în care însuși Augustin o făcuse, *potrivit învățăturii sale despre*

predetestinarea divină ([Nota 22](#)) a unei părți dintre oameni la mântuire și a altei părți la osândire. Gottschalk, călugărul, spunea: Dumnezeu a predestinat o parte dintre oameni la mântuire și o altă parte la osândire, dar pe nimeni la păcătuire. Pentru înțelegerea exterioară, Gottschalk propovăduia, așadar, o contradicție.

Disputa a determinat un mare scandal în secolul al IX-lea. La un sinod ținut la Mainz, de exemplu, scrierea lui Gottschalk a fost declarată eretică. Deși a fost biciuit și închis din cauza acestei învățături, el a susținut că nu voia nimic altceva decât să pună în adevărata ei lumină învățătura lui Augustin. Unii au devenit atenți, mai ales unii episcopi și călugări francezi, la faptul că Gottschalk nu propovăduia nimic altceva decât ceea ce spusese Augustin. El propovăduia din tradițiile vechii cunoașteri, din Misterii, ceea ce cei care voiau să înțeleagă toate lucrurile cu rațiunea, care abia se năștea, nu puteau înțelege, și care din acest motiv îl combăteau, în timp ce ceilalți, care erau mai pătrunși de însemnătatea lucrurilor vechi, îi dădeau întru totul dreptate unui teolog ca Gottschalk.

Astăzi, oamenii vor înțelege cu mare greutate că au putut apărea asemenea dispute. Dar nu era o simplă ceartă. Din cauza unor astfel de învățături erai biciuit și închis, dacă ele nu erau pe placul uneia dintre părți, iar în final ți se dădea totuși dreptate. Căci tocmai dreptcredincioșii erau de partea lui Gottschalk și învățătura sa s-a încetățenit ca învățătură catolică legală. Carol cel Chel s-a adresat lui Scotus Erigena, pentru a lua o hotărâre. Scotus Erigena nu a luat o decizie în sensul concepției lui Gottschalk, ci a susținut că divinitatea se află cuprinsă în evoluția omenirii, că răul nu poate fi decât ceva aparent, altfel el ar trebui să sălășluiască în Dumnezeu. Întrucât Dumnezeu nu poate fi decât Binele, răul trebuie să fie nimic; dar nimicul nu poate face ca oamenii să fie reuniți în final. În felul acesta Scotus Erigena s-a pronunțat împotriva lui Gottschalk.

Dar învățătura lui Scotus Erigena, care este aproximativ aceeași cu cea a panteiștilor de azi, a fost din nou osândită de biserica dreptcredincioasă, iar scrierile sale au fost cunoscute mult mai târziu. Tot ce amintea de el a fost ars; el a fost considerat eretic. Și când și-a făcut cunoscută concepția, pe care o expusese lui Carol cel Chel, partizanii lui Gottschalk care acum erau din nou recunoscuți, au declarat: Scotus Erigena nu este decât un flecar care se împăunează cu tot felul de cunoștințe ale științei exterioare și care, de fapt, nu știe nimic despre tainele interioare ale suprasensibilului. *Un alt teolog a scris despre trupul și sângele lui Hristos: De corpore et sanguine domini* ([Nota 23](#)). În această scriere el exprima tot ceea ce pentru vechiul inițiat era o învățătură perfect transparentă: că pâinea și vinul pot fi transformate în trupul adevărat și în sângele adevărat ale lui Hristos.

Această scriere a fost și ea prezentată lui Carol cel Chel. Scotus Erigena nu a conceput chiar o operă antagonică, dar în scrierile sale găsim indicii că învățătura sa, care este cea catolică dreptcredincioasă, și anume că pâinea și vinul se transformă cu adevărat în trupul și sângele lui Hristos, ar trebui modificată, întrucât nu se poate pătrunde taina ei. Așa s-a exprimat Scotus Erigena.

În rezumat, în secolul al IX-lea, în ceea ce privește relația sufletului uman cu lumea suprasensibilă se făcea mult zgomot, și era deosebit de greu pentru spiritele serioase ale acelui timp să găsească o soluție satisfăcătoare. Căci în dogmele creștine se găseau rămășițele adevărilor inițiatice, dar era prezentă și neputința înțelegerii.

Se verifica ceea ce fusese introdus în mod exterior în cuvânt (cuvântul ar fi putut fi înțeles după dezvoltarea sufletelor în lumea spirituală), în plus față de ceea ce era în conștiința oamenilor prin dezvoltarea rațiunii umane din acea vreme. Și din aceste verificări au luat naștere în viața creștină a Europei cele mai aprige lupte.

Spre ce tindeau, de fapt, aceste trăiri sufletești? În om se contura o dualitate, ceea ce până

atunci nu existase. Mai înainte omul privea în lumea sensibilă și în acest timp avea totodată și intuiția spiritualului, datorită capacităților sale, a spiritualului care răzbate prin intermediul fenomenelor sensibile: el vedea o dată cu fenomenele sensibile și realitățile spirituale. Așa cum făceau deja oamenii secolului al IX-lea, omul din vechime în mod sigur nu vedea pâine și vin, căci aceasta ar fi fost o intuiție materială. Dar el avea concomitent intuiția materială și intuiția spirituală.

Omul timpurilor vechi avea puține noțiuni și idei intelectualiste, așa cum existau ele în veacul al IX-lea. Nu exista inconsistența și abstracțiunea acestor noțiuni și idei. Noțiunile și ideile trăite de om erau încă de așa natură, încât în mod obiectiv țineau de esență. V-am atras atenția asupra modului în care aceste lucruri au devenit treptat cu totul abstracte ca gramatică, retorică, dialectică, aritmetică, geometrie, muzică, astrologie. În timpuri mai vechi, aceste științe, în care omul pătrundea cu puterea sa sufletească, erau privite astfel încât el intra în relație - așa am spus cândva - cu entități reale. Dar încă pe atunci, și încă mai mult în perioade ulterioare, gramatica, retorica, dialectica etc. deveniseră firave și abstracte, fără esențialitate, nu mai erau decât niște veșminte, s-ar putea spune, față de ceea ce exista în timpurile mai vechi. Și acest lucru s-a amplificat. Abstracțiunea a devenit tot mai mult o abstracțiune a noțiunilor și concretul a devenit tot mai mult sensibil, exterior. Aceste două curente din secolul al IX-lea, sub influența cărora oamenii au dat lupte sufletești atât de aprige, au continuat să existe până în epoca cea mai recentă. Le găsim deosebit de viu reprezentate în confruntarea dintre Goethe și Schiller ([Nota 24](#)). Am vorbit ieri despre felul în care Goethe a fost constrâns, atunci când a făcut cunoștință cu botanica lui Linné, să reprezinte ființa vegetală în noțiuni vii. Noțiuni vii, noțiuni care se pot transforma, care ajung la domeniul imaginativului. Dar am mai atras atenția și asupra faptului că Goethe se poticnește când vrea să urce de la treapta de vegetal-viu la aceea de animal-simțitor. El ajunge la imaginațiune, dar nu și până la inspirație. El vede lucrurile exterioare. În cazul mineralelor, nu are prilejul să înainteze la imaginațiune, în cazul plantelor face acest lucru. Mai departe nu poate înainta; noțiunile abstracte nu sunt domeniul lui. Din această cauză el nu cuprinde, în noțiuni abstracte, nici ceea ce este o spiritualitate mai înaltă decât cea vegetală. Din această cauză nu filosofează, în fond, așa cum se filosofa în vremea sa.

Schiller filosofează. El învață chiar să filosofeze de la Kant, până când nu-i mai place modul de a gândi al acestuia și-l părăsește. Dar Schiller nu face acest lucru fără abstracțiunea noțiunilor, care, la rândul lor, nu pot ajunge la esențial, la ființial. Dacă analizăm concepțiile lui Goethe și Schiller, simțim opoziția dintre ei, care nu a fost, de fapt, niciodată depășită, ci numai păstrată latent, datorită umanității care-i anima pe amândoi.

Această opoziție a ieșit în evidență când în anii nouăzeci ai secolului al XVIII-lea atât Goethe, cât și Schiller au fost puși în fața întrebării: Cum ajunge omul la o existență demnă de el? Schiller și-a pus problema în felul lui, în forma gândirii abstracte, și și-a expus concepția în ale sale Scrisori despre educația estetică a omului. El a spus: Omul este subordonat pe de o parte necesității logicii, a rațiunii. El nu are libertate atunci când se supune necesității rațiunii. Libertatea sa naufragiază în necesitatea rațiunii. Dar el nu are libertate nici când se dăruiește numai simțurilor sale, necesității senzoriale; atunci îl constrâng instinctele, dorințele, nici aici el nu este liber. În ambele sensuri, omul devine, de fapt, sclav, devine neliber. El nu poate deveni liber, crede Schiller, decât atunci când privește natura ca și cum ar fi o ființă vie, ca și cum în ea s-ar afla și spirit și suflet, când el ridică natura la o treaptă superioară. Dar atunci trebuie să coboare și necesitatea rațiunii până la nivelul naturii. Omul trebuie să contemple natura ca și cum ea ar avea rațiune. Atunci din rațiune dispare necesitatea rigidă a rațiunii, logica rigidă. Pe de altă parte, când se exprimă în imagini, omul modelează, în loc să analizeze logic și să sintetizeze; prin faptul că omul plămăduiește, el ia naturii necesitatea sa pur senzorială. Dar, spune Schiller, toate acestea pot fi exprimate numai în creația artistică și în savurarea estetică. Dacă stai pur și simplu în fața naturii, ești învins de instincte, de poftele necesității naturii. Dacă te miști în spirit, atunci

trebuie să asculți de necesitatea logicii, dacă nu vrei să fii infidel umanului. Dacă relaționăm cele două aspecte, rațiunea cedează ceva din necesitatea sa senzorialului; senzorialul cedează ceva din natura sa doritoare. Prezentăm omul, de exemplu, în operele sculpturale, ca și cum în domeniul sensibil ar fi conținut însuși spiritul. Conducem spiritul în jos, în senzorial, în timp ce urcăm sensibilul spre spirit, și rezultă plăsmuirea, frumosul. Numai prin faptul că omul creează frumosul el trăiește în libertate.

Gândiți-vă că în timp ce Schiller a redactat aceste scrisori el a năzuit cu toată forța sa sufletească interioară să descopere când poate fi liber. Și găsește ca singură posibilitate pentru realizarea libertății umane trăirea în aparență frumoasă. Omul trebuie să fugă de adevărul grosolan - acest lucru îl spune Schiller, chiar dacă nu o exprimă clar -, dacă vrea să fie liber, deci să obțină o existență demnă de condiția de om. Numai în aparență poate fi atinsă, de fapt, libertatea.

Nietzsche ([Nota 25](#)), care era impregnat de toate aceste idei și, în consecință, nu putea nici el pătrunde până la o adevărată intuiție a spiritului, și-a conceput prima sa carte, *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*, în care a vrut să dovedească că grecii ar fi inventat arta pentru a avea ceva prin care să se poată ridica, ca oameni liberi, deasupra adevărului simțurilor exterioare, prin care nu ar putea obține niciodată demnitatea umană; ei s-ar fi așezat deasupra realității lucrurilor, pentru a putea atinge libertatea în aparență, în aparență artistică. Nietzsche a interpretat acest lucru în cadrul culturii grecești. În această privință, el a exprimat mai răspicat ceea ce se afla deja în *Scrisorile despre educația estetică a omului*. Se poate spune, așadar, că Schiller trăia într-o spiritualitate abstractă, dar în el exista totodată dorința de a-i conferi omului demnitatea. Examinați măreția, splendoarea, ceea ce merită a fi admirat în aceste scrisori estetice. În fond, ele sunt, din punct de vedere al scriiturii și al forței sufletești, deasupra tuturor celorlalte opere ale lui Schiller. De fapt, dacă luăm în considerare toată creația sa, ele sunt lucrul cel mai de preț pe care l-a produs. Dar Schiller luptă din punctul său de vedere abstract, prin care ajunsese și el la intelectualism, în concordanță cu viața spirituală occidentală. El nu a putut ajunge la realitatea adevărată, ci doar până la aparența frumuseții.

Când Goethe a primit *Scrisorile despre educația estetică a omului*, el nu s-a putut orienta cu ușurință în descifrarea lor. De fapt, Goethe nu era versat în mersul abstract al rațiunii umane. Dar și pentru el felul în care își obține omul demnitatea sa, cum trebuie să lucreze împreună entitățile spirituale pentru a-i conferi omului demnitatea sa umană astfel încât el să se trezească la lumea spirituală, să se poată familiariza cu aceasta constituia o problemă. Schiller nu putea evada din concept în realitate. Goethe voia să exprime și el, în felul său, ceea ce Schiller expusese în scrisorile sale.

El a spus-o în felul său, în imagini, în *Basmul despre șarpele verde și frumosul crin* ([Nota 26](#)) (în germană crinul are un nume feminin, care s-ar putea traduce cu un sinonim regional: „frumoasa Lilia” - n. tr.). În toate personajele basmului trebuie să vedem forțele sufletești care coacționează pentru a-i da omului demnitatea umană, demnitatea sa în libertate. Dar Goethe nu a putut găsi calea care să-i permită să urce de la ceea ce a putut exprima numai în imaginațiuni la adevărata spiritualitate. Din această cauză el a rămas la nivelul basmului, la imagine, la un fel de simbolistică superioară, în orice caz la o simbolistică deosebit de vie, dar totuși numai o simbolistică. Schiller a construit noțiuni abstracte, nu a putut pătrunde în nici un fel de realitate, a rămas la nivelul aparenței. Goethe a plăsmuit, în dorința lui de a înțelege omul în libertatea sa, numeroase imagini, care erau plastice, senzorial plastice, dar cu care, de asemenea, nu a putut pătrunde în realitate. El a rămas legat de descrierea senzorialului. Vedeți cât poate fi de frumoasă această descriere a senzorialului în *Basmul despre șarpele verde și frumoasa Lilia*; dar, de fapt, eliberarea prințului paralizat nu devine plastică, ci numai simbolic plastică. Concepțiile opuse, pe care le-am caracterizat și care urcaseră la suprafață, dar din care nici una nu putea să pătrundă în lumea spirituală, se

manifestă aici prin cele două personalități. Atât Schiller cât și Goethe s-au străduit să pătrundă în lumea spirituală din direcții diferite; dar nu puteau face asta.

De fapt, ce se întâmplă? Ceea ce voi spune vi se va părea ciudat, și totuși cine privește lucrurile fără prejudecăți va trebui să le înțeleagă așa cum le voi spune eu.

Să luăm cele două curente care sunt prezente în scolastică. Avem mai întâi cunoașterea rațională, care își obține calitățile din domeniul sensibilului, dar care nu înaintază până la realitate. Prin cele mai variate plăsmuiri, acest curent coboară, de la o personalitate la alta, până la Schiller. El este atras de cunoaștere despre care scolastica spune: În felul acesta nu se pot obține decât idei din domeniul sensibilului. Totuși Schiller este în imposibilitatea de a găsi ceva în domeniul sensibilului care să-l condiționeze pe om, atunci când el trebuie să aibă demnitatea sa umană; pentru aceasta el este prea deplin om. Schiller lasă de o parte lumea simțurilor și nu-i rămân decât ideile. El nu ajunge la nici o realitate, ci numai la aparența frumoasă. Prin aceasta el se luptă cu dilema: Cum să procedezi pentru a-i reda omului demnitatea sa cu ajutorul cunoașterii scolastice? Aici nu te mai poți ține de realitate, aici trebuie să te refugiezi în aparența frumoasă. Astfel, în personalitatea lui Schiller se regăsește ascendentul curentului scolastic al cunoașterii raționale.

Goethe nu s-a preocupat de cunoașterea rațională. El era mult mai mult stimulat de cunoașterea revelată; chiar dacă acest lucru vi se pare uimitor, el este totuși adevărat. Practicarea logicii nu era domeniul său. Chiar dacă nu se ținea de dogmele catolice care l-au iluminat totuși în modelarea artistică, mai târziu, atunci când a vrut să-și desăvârșască *Faustul*, chiar dacă în tinerețe nu accepta dogmele catolice, el era totuși atașat de ceea ce se apropia de lumea suprasensibilă, atât cât se putea el avânta. Când se vorbea de credință devenea, într-un anume sens, furios. *Când în tinerețea sa Iacobi i-a vorbit despre credință*, el a spus: Eu mă mențin în domeniul percepției vizuale ([Nota 27](#)). Goethe nu voia să audă de credință. Aceia care îl consideră legat de o credință nu-l înțeleg deloc. El voia să vadă. El se afla deja pe drumul care urcă de la imaginațiunile sale spre inspirații și spre intuiții. Cu acestea nu ar fi putut deveni un teolog al evului mediu, dar ar fi putut deveni un văzător al lui Dumnezeu sau un văzător al lumii suprasensibile. El se afla deja pe această cale, dar nu a putut ajunge sus. A ajuns numai până la intuiția suprasensibilului în lumea plantelor. Așa încât când urmărea lumea plantelor urmărea concomitent aspecte spirituale și sensibile, așa cum se întâmplă și în vechile Misterii inițiatice; dar el s-a oprit la plante.

Ce putea însă să facă în această privință? Nu putea face nimic altceva decât să folosească pentru întreaga lume suprasensibilă imaginile, modalitatea simbolistă, imaginativă, pe care a învățat s-o recunoască la plante. Astfel el a ajuns numai până la o prezentare imaginativă a lumii, atunci când, în al său basm despre șarpele verde și frumoasa Lilia, vorbea despre probleme sufletești.

Observați: acolo unde basmul despre șarpele verde și frumoasa Lilia amintește de ceea ce ține de adevărurile la care ajungi prin imaginațiuni, așa cum le-a dezvoltat Goethe în legătură cu lumea plantelor, basmul este deosebit de frumos. Lăsați să acționeze asupra dumneavoastră tot ceea ce ține de stilul imaginațiunii vegetale; el devine minunat de frumos. Toate celelalte lucruri pe care le găsim în basme au tendința de a deveni plantă. Figura feminină de care este vorba în basm el o numește Lilia. Ea nu are o viață adevărată, viguroasă; are un fel de existență vegetală. Și, dacă veți privi toate figurile care apar în basm, ajungeți în adevăr la o existență vegetală; dar când este vorba ca ele să urce mai sus, acolo ceea ce este înalt devine simbolic și se ajunge, de fapt, la o existență aparentă.

Nici regii care apar aici nu sunt reali. Nici ei nu ajung decât la o existență vegetală; ei spun numai că ar fi altceva. Căci, pentru ca ei să trăiască cu adevărat ar fi trebuit să se regăsească în regele de aur, în regele de argint, în regele de bronz.

Așadar, Goethe trăiește, s-ar putea spune, în cunoașterea revelată, suprasensibilă, pe care o stăpânește până la un anumit nivel. Schiller trăiește o cunoaștere rațională, cealaltă concepție dezvoltată de scolastică, pe care însă vrea s-o aducă până la realitate, dar nu o poate ridica decât până la realitatea aparenței în frumusețe.

Se poate spune: Adevărul interior al acestor două personalități îi face să fie atât de sinceri, încât nici unul nu spune mai mult decât poate. Din această cauză Goethe prezintă sufletescul ca și cum ar fi vegetal, iar Schiller descrie omul liber ca și cum el ar putea trăi numai estetic. Societatea estetică reprezintă ceea ce Schiller indică la sfârșitul scrisorilor sale ca fiind „imperativul social”: Deveniți astfel încât societatea să se prezinte frumos, spune Schiller, dacă omul trebuie să devină liber. În relația lui Goethe cu Schiller se vede cum se ridică la suprafață aceste curențe de gândire. Lui Goethe i-ar fi fost necesară ridicarea de la imaginațiune la inspirație, iar lui Schiller animarea noțiunilor abstracte cu ajutorul lumii imaginative. Abia atunci ei s-ar fi putut înțelege pe deplin.

Și dacă priviți în sufletul acestor doi mari oameni, puteți să spuneți: Ambii erau predispuși să pătrundă în lumea spiritului. *Cum a luptat Goethe cu ceea ce el numea a fi cucernic! Cum o exprima Schiller* (Nota 28): De care religie existentă consideri că aparții? - De nici una, - spune el. De ce? Din religiozitate!

Vedem cum, pentru spiritele luminate, o dată cu desfășurarea suprasensibilului, din ceea ce omul poate trăi prin cunoaștere decurge și ceea ce este religios. Așadar, va trebui să se ajungă din nou la religie, prin transformarea cunoașterii actuale pur intelectuale în cunoaștere spirituală.

CONFERINȚA a IV-a

Dornach, 30 iulie 1922

Să privim înapoi la principiile inițierii mai vechi și să vedem cum acei oameni care mai trăiau încă cu aceste principii ale inițierii s-au opus, în calitate de inițiați, creștinismului, dezvoltând din concepțiile lor ceea ce a devenit mai târziu conținut dogmatic, astfel încât acesta nu a mai putut fi înțeles, mai ales după secolele VIII și IX. Trebuie să ne amintim numai că înaintea Misteriului de pe Golgota în civilizația umanității nu s-a simțit influența principiului Eului uman. Omul a avut întotdeauna predispoziție pentru acest principiu al Eului. El a fost chiar creat pentru a-și dezvolta ființa sa interioară și exterioară din acest principiu al Eului. Dar numai încet și treptat el a ajuns să simtă și mai ales să devină conștient de ceea ce reprezenta în el esența Eului și forța Eului. Astfel încât se poate spune: Este de la sine înțeles că, de fapt, și în timpurile dinaintea Misteriului de pe Golgota entitatea umană era alcătuită din corp fizic, corp eteric, corp astral și Eu, dar conștiința omului nu îngloba în sine această esență - Eul. Acesta exista mai mult sau mai puțin inconștient. În vremurile mai vechi, umblau pe Pământ oameni care nu erau pe deplin conștienți de Eul lor. Eul își exercita influența în cadrul entității umane numai când omul nu-și mai dezvoltă corpul fizic cu intensitate. Cei care erau inconștienți de Eul lor și-au dezvoltat corpul fizic mai mult decât aceia care au pătruns în conștiința deplină a Eului. Acest lucru nu a avut loc în mod brusc, el s-a petrecut în secolele dinainte și de după Misteriul de pe Golgota, dar este perceptibil pentru contemplarea istoriei de pe pozițiile științei spirituale. Trebuie să spunem: Ceea ce poate păstra omul din corpul său fizic și, de asemenea, din corpul său eteric și din corpul său astral, poate fi menținut numai când ceva din natura spiritual-divină se scurge în entitatea umană. Atât timp cât oamenii aveau, în absența conștiinței Eului, o clarvedere atavică, acest spiritual-divin se scurgea din Cosmos în oameni. Oamenii nu ar fi putut deveni niciodată ființe libere, dacă nu ar fi apărut Eul, deoarece în ei nu se mai scurgea spiritual-divinul. Ei au devenit ființe libere datorită faptului că au devenit puternici și în conștiința

Eului lor. Dar acest lucru a fost posibil numai atunci când oamenii s-au dezvoltat treptat prin gândurile lor abstracte. Gândurile abstracte sunt însă cadavrele lumii spirituale. Am atras deja atenția în aceste conferințe că, *așa cum cadavrul corpului nostru fizic rămâne ca reziduu*, atunci când trecem prin moartea pământească ([Nota 29](#)), tot astfel din acea entitate spiritual-sufletească care suntem în lumea spirituală, înainte de a coborî în lumea fizică, rămâne un cadavru. Dar acest lucru se petrece astfel doar de când omul a fost înzestrat cu conștiința Eului său. Iar gândurile, gândurile abstracte reprezintă acest cadavru. Prin faptul că devenim capabili să înglobăm în noi gânduri abstracte, cuprindem cadavrul ființei noastre spiritual-sufletești așa cum era înaintea coborârii în lumea pământească. Acest lucru este rezultatul faptului că în corpul nostru fizic se instalează și ceva din principiul sfârșitului, al degradării.

Natura omului s-a schimbat în cursul evoluției sale pământene. Vechile trupuri arătau altfel decât cele de astăzi. În trecut, omul era de fapt neliber în trupul său, dar în natura sa proprie plină de prospețime era într-o continuă mișcare, astfel încât el se împlinea prin propria-i activitate fizică-eterică-astrală. Deci se poate spune: Noi trăim în cadrul lumii civilizate într-o perioadă a dezvoltării umanității în care corpul începe să se degradeze. Și tocmai prin acest corp care decade, care stă la baza gândurilor intelectualiste, adică abstracte, noi ne dobândim libertatea. Prin acest corp în decadență omul a dobândit toate lucrurile de care el este atât de mândru ca om de știință cu nuanță intelectualistă.

Dacă gândim la aceste lucruri, trebuie să spunem: Înaintea Misteriului de pe Golgota în om nu ființa conștiința deplină a Eului. Dar au existat oameni care au dezvoltat această conștiință, prin acțiunea de inițiere din Misterii. Aceștia erau inițiații. Am spus multe lucruri despre ce se întâmpla cu cei care treceau prin procesul de inițiere în locurile speciale ale vechilor Misterii și care urcau la acest Eu deplin conștienți de sine, în timp ce natura umană era în general lipsită de acest Eu. Numai că vechiul inițiat putea să ajungă la acest Eu doar prin aceea că prin acțiunea culturală a Misteriilor în el pătrundea ceva care a fost resimțit în toate culturile și civilizațiile vechi ca fiind Tatăl veșnic al Cosmosului. Învățăcelul vechilor Misterii, inițiatul, avea această trăire atunci când atingea un anumit punct al inițierii sale, încât își spunea: Tatăl trăiește în mine.

Un inițiat din cadrul culturii ebraice vechi ar fi caracterizat ceea ce se întâmplase cu el prin inițiere în felul următor: Omenirea, în general, are caracteristic faptul că Tatăl o susține și o conduce, dar El nu sălășluiește în conștiință și nu dezvoltă conștiința față de Eu. Tatăl dă omului obișnuit respirația, sufletul viu. Inițiatul vede în ceea ce fusese insuflat ca suflet viu ceva special, principiul Tatălui veșnic al Cosmosului, care sălășluia în om. Când în vechiul inițiat al lumii ebraice se naște acest principiu divin al Tatălui și omul devine conștient de aceasta, el spune: Eu sunt cel care sunt. Așa se face că un astfel de om care făcea parte din vechile popoare și care, pe drept cuvânt, datorită sălășluirii principiului divin al Tatălui în el, putea exprima Eul, Eu care a fost în toată antichitatea numele inexprimabil al lui Dumnezeu, al divinității-Tată, era considerat reprezentant al Tatălui pe Pământ. Acești inițiați erau numiți Tați; se aflau în mijlocul popoarelor. Erau numiți Tați (Părinți) deoarece reprezentau principiul-Tată printre ceilalți oameni. Și se spunea că în Misterii pătrundea în ei dumnezeiescul Tată. Din această cauză Misteriile erau considerate ca ceva în care în cadrul terestruului se dezvoltă ceea ce există și străbate numai afară, întregul Cosmos. În locurile de Misterii și apoi prin Misterii în om, principiului divin al Tatălui i se construia un adăpost. Omul a devenit el însuși un astfel de adăpost al principiului divin al Tatălui.

Astfel erau resimțite prin Misterii sălășluirea și pelerinajul lui Dumnezeu în cadrul lumii pământene, și se privea în afară, spre Cosmos, spre lumea mare; în măsura în care aceasta era percepută ca fiind străbătută și întreținută de principiul divin al Tatălui, ea era numită macrocosmos, lumea mare. Apoi se privea spre locurile de Misterii, unde acestui Dumneeeu-Tată îi era construit un adăpost, în care erau inițiați oamenii care deveneau chiar adăpostul

pentru acest Dumnezeu-Tată și ceea ce erau Misteriile, ceea ce devenea însuși omul prin Misterii: lumea mică, microcosmosul. Acest lucru s-a menținut până la Goethe; *când Goethe a devenit membru al unor loji*, el și-a însușit expresia curentă „*Lume mare și lume mică*” (Nota 30) și înțelegea prin lumea mare, macrocosmosul și prin lumea mică loja, care pentru el trebuia să fie o imagine a lumii mari.

Toate acestea au intrat într-un alt stadiu atunci când în cadrul evoluției umane a avut loc Misteriul de pe Golgota. În timpul acestui Misteriu pe Pământ mai existau acei oameni care simțeau în ei ceva din Eul independent. Conștiența Eului începuse în oarecare măsură să se stabilească în oameni. Dar în același timp se mai întâmplă ceva: corpul fizic uman începe să devină friabil în interior, să se dezagrege. Și astfel dezvoltarea umană se află, în timpul evoluției terestre, în fața pericolului de a pierde tot mai mult legătura cu lumea spirituală, dar și în fața pericolului ca trupul fizic să se dezagrege tot mai mult.

Pentru a împiedica aceasta, entitatea pe care o numim Hristos a decis să se întrupeze în Iisus din Nazaret, așa cum mai înainte principiul divin al Tatălui se revărsase în inițiați. Prin faptul că principiul divin al Tatălui s-a revărsat în inițiați, a fost adăugat corpului fizic, corpului eteric și corpului astral Eul. Așa cum am spus, numai acelor oameni care reprezentau numele inexprimabil al lui Dumnezeu, în care se sălășluise dumnezeiescul Tată, le era permis să exprime Eul.

Dar în mijlocul evoluției pământene existau oameni care începeau să-și spună Eu, care înglobaseră Eul în conștiența lor. Într-un astfel de om, care era Iisus din Nazaret, a pătruns principiul Fiului, principiul Hristos. Acest principiu Hristos a pătruns așadar în Eu. În timp ce mai înainte avusese loc pătrunderea principiului Tatălui în corpurile fizic, eteric și astral, acum are loc pătrunderea principiului Hristos în omul care evoluase.

Amintiți-vă cum am descris omul zilele trecute. V-am spus: Plantele distrug în ele însele natura fizică, s-ar putea spune că o corup; animalul corupe natura fizică și pe cea eterică, iar omul corupe natura fizică, pe cea eterică și pe cea astrală. Omul nu o corupea total în timpul evoluției sale dinaintea Misteriului de pe Golgota; acum el o corupe integral, în timp ce Eul său își ocupa locul în entitatea sa. Inițiatul vechilor Misterii se elibera însă complet de corpurile sale (fizic, eteric, și astral), în timp ce principiul Tatălui îl inunda și devenea un Eu.

În timp ce Hristos a pătruns și a sălășluit în Iisus din Nazaret, el a distrus nu numai corpurile fizic, eteric și astral, ci, împreună cu ele, și Eul, în măsura în care acesta era dezvoltat în acea perioadă în Iisus din Nazaret. Astfel în Iisus Hristos sălășluia principiul superior Hristos, care se comportă față de Eu așa cum se comportă de obicei Eul uman față de corpul astral.

Acest lucru îl puteau încă vedea vechii inițiați, care aveau dezvoltate capacități superioare de clarvedere. Când acești vechi inițiați priveau omul, așa cum exista acesta în vremea lor, observau că omul reunea în sine toate forțele existente în celelalte ființe din natură, le depășeau și într-un sens le rezumau. Ați văzut cum poate fi regăsit în corpul uman fizic regnul mineral, în corpul uman eteric regnul vegetal, în corpul uman astral regnul animal și apoi omul propriu-zis. În timp ce acei inițiați aduși la capacitatea de clarvedere în vremuri anterioare, acești Tați (Părinti) ai popoarelor, în măsura în care unii din ei mai existau, au primit vestea despre Evenimentul Hristos, despre apropierea Evenimentului de pe Golgota, ei vedeau ceva în plus, în care nu se ridicau numai ființele pământene până la om, ci în care omul se ridică până la spiritualul-divin.

Când în om este prezent ca expresie umană ceva ce noi cunoaștem ca trăind în corpul fizic exterior al omului, vom înțelege cum acei inițiați vedeau în Iisus Hristos mai mult decât un om, vedeau ceva ce depășea limitele omenirii, limitele omenescului. Inițiații au văzut pe Iisus Hristos într-o strălucire deosebită, nu numai cu culoarea incarnatului uman, ci cu o strălucire

specială, radiantă.

Această strălucire vechii inițiați o puteau percepe și la tovarășii lor: era forța principiului Tatălui care sălășluia în inițiați. Dar ei nu percepeau numai principiul Tatălui, ci și ceva care radia în mod special din Iisus Hristos, deoarece în El nu erau distruse numai corpurile fizic, eteric și astral, ci și Eul, în măsura în care acesta putea fi prezent într-un om al acelor timpuri.

Nu numai inițiații L-au putut vedea pe Iisus Hristos ca pe o entitate deosebit de radiantă, ci și alți oameni special înzestrați în această privință. Faptul că și oameni care erau înzestrați numai cu daruri naturale, nu cu daruri obținute în Misterii, chiar dacă nu erau decât cazuri izolate, recunoșteau în Iisus Hristos natura Sa superioară, era o noutate chiar și pentru inițiații din timpul Misteriului de pe Golgota.

De aici s-a născut înțelegerea faptului că prin Misteriul de pe Golgota trebuia să se întâmple ceva ce mai înainte nu avea loc decât în cadrul Misteriilor. În lumea mare, în macrocosmos, a fost transpus ceva ce mai înainte nu se întâmpla decât în cadrul microcosmosului, a lumii mici. În cadrul ultimelor locuri de Misterii ale antichității taina lui Hristos a fost revelată cu cea mai mare claritate și tocmai această vestire a tainei lui Hristos s-a pierdut pentru civilizația mai nouă, în cursul primelor patru secole de dezvoltare europeană. Pentru că în Iisus Hristos nu mai trăia numai principiul Tatălui, ci și principiul Fiului, acești vechi inițiați știau că Iisus Hristos reprezenta ceva unic în cadrul evoluției, unic în măsura în care nu va mai putea apărea un astfel de Misteriu de pe Golgota, o astfel de sălășluire a principiului Fiului într-un om.

Acești inițiați mai știau că Hristos a venit printre oameni ca Mântuitor, pentru a împiedica fărâmițarea corpului uman prin încorporarea Eului. Ce s-ar fi întâmplat dacă Hristos nu ar fi venit ca Mântuitor? Când omul moare, el își leapădă corpul supus degradării. În cazul acesta, dacă Hristos nu ar fi acționat ca Mântuitor fenomenele de descompunere care afectează corpul pieritor s-ar fi reflectat în sufletul care rămâne după moarte. Morții ar fi fost neliniștiți, chinuți de ceea ce reprezintă corpul lor fizic, în descompunere, pentru existența terestră. Aceste suflete care au trecut prin moarte ar trebui să știe că și Pământul are de suferit prin faptul că trebuie să preia un corp în descompunere. Și vechii inițiați știau, ca și cei care se numesc creștini, care se pătrund de esența principiul Hristos, că aceste suflete priveau acum în jos, la corpul lor, care le-a fost luat prin moarte, încât puteau spune: Prin sălășluirea lui Hristos în noi, în timpul cât am fost copii ai Pământului, noi am vindecat (mântuit) acest corp fizic într-atât, încât poate fi pus în Pământ fără a reprezenta pentru el un pericol de descompunere. Pentru a deveni Eu, omul trebuia să aibă mai întâi un corp supus descompunerii; dacă acest corp ar fi rămas supus descompunerii, Pământul ar fi fost vătămat. Iar când sufletele ar fi privit în jos la corpul lor fizic preluat de Pământ ar fi fost chinuite după moarte, crezând că Pământul ar fi vătămat prin acest corp fizic ce se descompune.

După împlinirea Misteriului de pe Golgota sufletele umane își puteau spune, după ce trecuseră de poarta morții: Da, acest corp supus degradării l-am purtat pe Pământ; lui îi datorăm posibilitatea de a putea dezvolta un Eu liber în entitatea umană. Dar Hristos a vindecat acest corp fizic prin sălășluirea Lui în Iisus din Nazaret, astfel încât să nu fie dăunător pentru existența pământească, iar noi să putem privi liniștiți la această experiență, știind că după Misteriul de pe Golgota pe Pământ nu cade o sămânță rea prin acel corp fizic de care omul are nevoie pentru Eul său. Hristos a trecut prin Misteriul de pe Golgota în vederea sfințirii corpului uman fizic, pentru existența sa terestră.

Ce s-ar fi întâmplat în evoluția Pământului dacă lucrurile ar fi rămas așa? Atunci s-ar fi putut spune: În timpuri trecute, Dumnezeu-Tatăl s-a sălășluit în oameni pentru ca aceștia să se poată înălța, ca suflete, până la Eu, și să poată fi vestit celorlalți oameni. Apoi s-a sălășluit în entitatea umană Fiul, Hristos. Aceia care au în sine pe Hristos salvează prin aceasta corpul

pentru evoluția pământească. Așa cum prin vechiul principiu al Tatălui și sălășluirea lui în om a fost salvată, prin Misterii, partea sufletească a oamenilor, tot astfel este salvată partea lor trupească de către Tămăduitor, de către Mântuitor, de către Hristos, care a trecut prin Misteriul de pe Golgota.

Dar dacă ar fi rămas numai la acest stadiu, cei care își știu salvat trupul ar trebui să poarte acum în sine pe Hristos, ca entitate activă, care acționează și corporal. Și astfel oamenii n-ar fi putut deveni ființe libere. Dacă lucrurile ar fi rămas așa, oamenii s-ar fi dezvoltat în așa fel, încât ar fi putut prelua pe Hristos în ei pentru liniștirea sufletelor lor după moarte, pentru ca acestea să poată privi în jos, spre Pământ, în felul descris mai sus; dar oamenii nu ar fi putut deveni liberi. Dacă ar fi vrut să devină buni, ei ar fi trebuit să-L lase pe Hristos să acționeze în ei la fel cum în antichitate acționase Tatăl în cei care nu erau inițiați. Oamenii au devenit liberi prin faptul că în ei a fost dezvoltat Eul. Inițiații au devenit liberi în timpurile vechi, ceilalți erau neliberi, pentru că Tatăl trăia în mod inconștient în ei. Dacă creștinii lui Hristos ar fi fost entități conștiente în sine, de fiecare dată când ar fi vrut să devină buni ar fi trebuit să stingă în ei conștiința Eului, pentru a-L trezi pe Hristos prin aceasta. Nu ei ar fi fost buni, ci numai Hristos din ei. Oamenii ar fi trebuit să peregrineze pe Pământ, Hristos ar fi trebuit să sălășluiește în ei și în timp ce el s-ar fi folosit de trupurile lor ar fi avut loc vindecarea acestor trupuri. Dar binele săvârșit de oameni ar fi fost binele lui Hristos, nu al oamenilor.

Nu aceasta a fost misiunea Fiului divin care se legase cu evoluția Pământului prin Misteriul de pe Golgota. El voia să sălășluiește în omenire, dar nu voia să tulbure conștiința Eului care urca acum în oameni. El a făcut o dată acest lucru cu Iisus, în care, după Botez, în locul conștiinței Eului a trăit conștiința Fiului. Dar acest lucru nu trebuia să se petreacă cu oamenii timpurilor viitoare. Eul acestora trebuia să se poată ridica la conștiința deplină și, cu toate acestea, Hristos să poată sălășlui în interiorul lor.

Pentru aceasta era necesar ca Hristos să nu mai fie perceput de oameni prin vederea lor nemijlocită, ca să rămână unit cu existența pământească. Era ceva asemănător cu ce se întâmpla în vechile locașuri de inițiere: Când o ființă vizibilă fizic pentru oamenii care văd în lumea fizică, putând fi urmărită de aceștia prin existența sa, încetează de a fi vizibilă, se spune că și-a făcut călătoria în Cer. Ea a pătruns în acele regiuni în care vizibilitatea fizică nu se mai manifestă. Așa și-a făcut Hristos călătoria sa în Cer (Înălțarea la Cer), așa a devenit invizibil. El și-ar fi păstrat într-un anumit sens deplina vizibilitate, dacă ar fi sălășluit în interiorul oamenilor și ar fi distrus Eul, așa încât aceștia ar fi putut deveni buni numai prin aceea că Hristos ar fi fost activ în ei.

Modul în care Hristos mai era vizibil pentru apostoli și după Învierea Sa a dispărut: Hristos s-a înălțat la Cer. Dar El a trimis oamenilor acea entitate dumnezeiască care nu distruge conștiința despre Eu, spre care te ridici nu prin privire spirituală, ci prin Duhul invizibil. El a trimis oamenilor Sfântul Duh.

Sfântul Duh este trimis de Hristos pentru ca oamenii să-și poată păstra conștiința Eului, iar el să poată sălășlui în om în mod inconștient. Astfel încât omul, când își aduce în fața sufletului literalmente ființa care este el de fapt, trebuie să spună: Dacă privesc înapoi la ceea ce știau vechii inițiați, văd că în mine trăiește principiul Tatălui, care umple Cosmosul, principiu care a apărut la vechii inițiați și le-a dezvoltat Eul. Acesta este principiul care a trăit în noi înainte să fi coborât în lumea fizică. Prin sălășluirea în ei a acestui principiu-Tată, vechii inițiați își aminteau cu deplină claritate cum trăiseră înainte de a fi coborât în ceea ce exista înainte de naștere, în preexistență: *Ex deo nascimur*.

După Misteriul de pe Golgota pentru om nu a putut rămâne valabil principiu: „Văd pe Hristos”, deoarece nu ar fi putut deveni bun prin el însuși; numai Hristos ar fi putut fi bun în el. Omului nu-i putea reveni decât: *In Christo morimur*. El putea muri în Hristos; putea să-L

unească pe Hristos cu ceea ce în el era principiu al morții.

Dar noua sa conștiință putea fi trezită prin entitatea pe care i-a trimis-o Hristos, prin Sfântul Duh: *Per spiritum Sanctum reviviscimus*, s. În felul acesta vedeți coerența din cadrul Treimii. Cu acestea devine clar însă și faptul că este inerent creștinismului să se poată ajunge la trezirea Duhului și fără a-L vedea pe Hristos însuși în el. În timp ce Hristos a trimis omenirii Sfântul Duh, El i-a dat și capacitatea de a se avânta ea însăși, prin intelect, spre înțelegerea spiritualului. Din această cauză nu este permis să se spună că omul nu ar putea înțelege suprasensibilul spiritual prin spiritul său; omul ar putea justifica această neînțelegere a suprasensibilului numai dacă ar ignora Duhul Sfânt și ar vorbi numai despre Dumnezeu-Tatăl și despre Dumnezeu-Fiul. Și în Evanghelie este făcută o referire clară pentru cel care vrea numai să vadă, care vrea numai să citească, că este o revelație însuși faptul că omul, numai dacă este înclinat spre Hristos, poate înțelege suprasensibilul prin spiritul care sălășluiește în el. Din această cauză ni se spune că la Botezul lui Hristos a apărut Sfântul Duh. La apariția Sfântului Duh răsună în Cosmos vorbele: „Acesta este Fiul meu mult iubit, astăzi L-am zămislit.”

Tatăl este zămislitorul nezămislit care îl introduce pe Fiul în lumea fizică. Dar în același timp Tatăl se folosește de Sfântul Duh pentru a împărtăși omenirii faptul că în Duh poate fi cuprins suprasensibilul, chiar dacă acest spirit nu poate fi văzut, chiar dacă el acționează numai în interior, ridicând la viață partea sa spirituală abstractă, atunci când prin Hristosul care sălășluiește în el trezește la viață cadavrul de gânduri pe care îl purtăm cu noi din existența prenatală.

Revelația despre Duhul Sfânt și apariția Duhului Sfânt la Botez s-a produs prin Tatăl. Și atunci când Hristos a trimis Duhul Sfânt alor săi, aceasta s-a produs prin Hristos, prin Fiul. Din această cauză era o veche dogmă care spunea că Tatăl este creatorul necreat, Fiul este cel născut de către Tatăl, Duhul Sfânt este transmis umanității de către Tatăl și de către Fiul. Aceasta nu este pur și simplu o dogmă stabilită după bunul plac, ci reprezintă înțelepciunea inițiativă a primelor secole creștine și nu a fost negată decât mai târziu, așa cum a fost negată *trihotomia* și *Treimea* ([Nota 31](#)).

În cadrul omenirii în evoluție, principiul divin care acționează în sensul creștinismului nu ar putea fi înțeles fără Sfânta Treime și, când în locul Treimii apare o altă revelație a lui Dumnezeu, aceasta nu este, în fond, o revelație deplin creștină. Trebuie să înțelegem Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, dacă vrem să înțelegem concret revelația lui Dumnezeu în adevăratul ei sens.

Când s-a declarat în cadrul scolasticii că omul nu ar avea o revelație decât prin credință, dar că prin cunoașterea sa el nu se poate ridica până la suprasensibil, nici Evanghelia nu mai era inteligibilă. Delimitarea cunoașterii umane de credință era un păcat săvârșit împotriva vestirii Duhului Sfânt de către Tatăl la Botezul lui Iisus și de însuși Iisus la trimiterea Duhului Sfânt la sărbătoarea Rusaliilor.

În cadrul evoluției europene s-a păcătuț mult împotriva impulsului creștin original, iar omenirea are cu adevărat nevoie să se întoarcă la acest impuls original.

În mare parte, impulsurile creștine originare au încrămenit în dogme. Dar când pătrunzi în spiritul viu, din ceea ce este adevăr în dogme vor scăpa din nou scântei. Dogmele vor înceta atunci să fie dogme. Greșeala Bisericii nu constă în faptul că a propagat dogme, ci în aceea că le-a transformat în beton, că le-a cristalizat, că le-a îndepărtat de cunoașterea umană. În timp ce cunoașterea umană a fost limitată la lumea simțurilor, dogmele nu puteau decât să cristalizeze, să încrămenească, să devină de neînțeles. Căci este o imposibilitate ca simpla credință să poată aduce vreun fel de înțelegere. Ceea ce trebuie mântuit în omenire este

cunoașterea însăși, este readucerea cunoașterii la suprasensibil.

Acest imbold ne vine, în fapt, de pe Golgota, dacă îl înțelegem corect, dacă știm cum a trimis Hristos în omenire principiul divin al Tatălui, Duhul Sfânt, după ce a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Cine vede crucea pe Golgota, trebuie să vadă în același timp și Treimea, căci cu adevărat, în felul cum este implicat în întreaga evoluție umană, Hristos indică Sfânta Treime.

Dragi prieteni, aceasta este ceea ce am dorit să pătrundă astăzi în inimile voastre și ceea ce trebuie să ne dea o bază pentru alte reflecții, în viitorul apropiat.

OMUL ȘI RELAȚIA SA CU LUMEA SPIRITUALĂ ÎN SUCCESIUNEA TIMPURILOR

CONFERINȚA a V-a

Dornach, 5 august 1922

Când omul folosește starea sa obișnuită de conștiință, el cunoaște numai o parte din ceea ce este legat de existența sa. Dacă privim la lumea din jurul nostru, obținem cu ajutorul stării noastre obișnuite de conștiință imaginile lumii exterioare, pe care le putem aduce în noi prin intermediul simțurilor. Și în timp ce gândim asupra a ceea ce ne dau simțurile, în timp ce în noi apar gânduri, de la aceste gânduri ne rămân imagini ale amintirii. Viața se desfășoară în suflet în așa fel, încât omul privește lumea exterioară, trăiește cu aceasta, dar, în același timp, el poartă în sine și imaginile amintirii lucrurilor, trecute, pe care le-a viețuit.

Numai că ceea ce trăiește în amintire nu este recunoscut în mod corect de conștiința obișnuită. Omul își reprezintă că a obținut despre lumea exterioară cunoștințe, percepții care au dat naștere în interiorul lui la imagini pe care el le poate readuce ca imagini ale amintirii. Lucrurile însă nu stau așa. Observați, pe etape, ce se petrece, de fapt, cu omul. Veți fi observat deja în ce fel dau naștere la imagini remanente lucrurile de care nu ne preocupăm în mod special în gândurile noastre, ci pe care le contemplăm numai cu simțurile, de exemplu, cu ochii. *Goethe a descris astfel de imagini remanente în tratatul său despre culori* ([Nota 32](#)): imagini care pălesc, se șterg. Te uiți la un lucru, închizi ochii: imagini modificate dispar treptat. Aceste imagini sunt puțin luate în seamă în viața obișnuită, căci pentru percepție apare o activitate mai energică: gândim asupra lucrului perceput. Când omul are o activitate de gândire mai slabă, iar lumea exterioară îi furnizează prin intermediul vederii o imagine, ia naștere o imagine. Dacă omul gândește însă asupra acesteia, el preia în sine activitatea care vine din afară și reverberează imaginea sa în gând. Aceasta este o reverberație.

Aceste imagini sunt mai puternice, reverberația lor este mai puternică decât aceea a simplelor imagini care dăinuie după percepția senzorială; în fond, este o treaptă superioară. Cu toate acestea, imaginile care reverberează în gând ar dispărea, așa cum dispar și imaginile senzoriale remanente, dacă ar lua naștere numai ca imagini de gând. Dar nu se întâmplă așa. Căci omul nu are numai cap, ci și restul organismului, care este cu totul altceva decât capul. De fapt, capul este mai ales o reverberație, o imagine remanentă a ceea ce se întâmplă cu omul înainte ca acesta să fi coborât din lumea spirituală în lumea fizică, prin naștere sau concepție. El este mult mai dezvoltat fizic decât restul organismului. Restul organismului este mult mai puțin dezvoltat fizic decât capul, și s-ar putea spune: Elementul spiritual este prezent în cap numai ca o imagine, în timp ce pentru restul organismului el este puternic. Aveți un cap bine dezvoltat fizic, modelat în mod plastic; în acesta se găsește însă puțin spirit. Și aveți un organism care nu este din punct de vedere fizic o imagine remanentă a ceea ce a fost omul înainte de coborâre, înainte de naștere, dar elementul spiritual este mai puternic în restul organismului. Elementul fizic prevalează în alcătuirea capului, la restul organismului prevalează elementul spiritual.

Gândurile pe care le avem s-ar stinge la fel cu imaginile care provin prin intermediul vederii, dacă nu ar fi preluate și prelucrate de organismul nostru spiritual. Dar organismul nostru spiritual nu ar putea face mare lucru cu aceste imagini, dacă nu ar mai avea loc concomitent și altceva. În timp ce percepem aceste imagini pe care le transformăm în gânduri efemere, care nu se află, de fapt, decât în capul nostru, așa cum primim imaginile prin intermediul vederii, pe care le prelucrăm apoi, transformându-le în gânduri, în afară de imagine (căci imaginile oculare le obținem din lumea eterică-fizică) mai primim în noi din lumea exterioară și elementul spiritual, astfel încât nu purtăm numai spiritualul din noi, ci în noi pătrunde permanent și spiritul lumii. Puteți spune, așadar: Cu ajutorul ochiului percepeți ceva din lumea fizică-eterică care este în dumneavoastră efect-imagine; dar dincolo de acesta se află un fenomen spiritual foarte real care rămâne numai în subconștient. Omul nu-l poate percepe cu conștiența obișnuită. El este un fenomen spiritual care se desfășoară paralel cu percepția fizică. Și în timp ce percepeți imaginea care trăiește pentru scurt timp în ochi, în timp ce există gândul pe care ați dori să-l mai păstrați, dar care și el dispare, se petrece în dumneavoastră ceva spiritual și, atunci când vă amintiți, pur și simplu întoarceți privirea spre interior și vă uitați la ceea ce s-a întâmplat aici pe plan spiritual, în timp ce percepeți.

Vreau să vă explic acest lucru printr-un exemplu mai intuitiv. Să presupunem că vedeți ceva în lumea exterioară, de pildă, o mașină. Aveți imaginea mașinii. În sensul descris de Goethe, aceasta dă naștere unei imagini remanente care produce reverberații un timp scurt, apoi se stinge. Obțineți gândul mașinii, care persistă ceva mai mult, dar care se stinge și el. Dar în organismul dumneavoastră spiritual mai pătrunde ceva. În orice caz, când este vorba de mașină acest ceva este foarte puțin frumos, în cazul plantei, de exemplu, este mult mai frumos. Iar acum să zicem că după o lună priviti în interiorul dumneavoastră. Amintirea ia naștere prin ceea ce a pătruns atunci în dumneavoastră fără să vă fi dat seama, concomitent cu ce v-a generat gândul. Nu gândul a hoinărit aici, jos, ci un fenomen spiritual inconștient. Acest lucru se observă mai târziu. Amintirea este observație, observație mai târzie a unui fenomen spiritual care s-a desfășurat paralel cu percepția fizică. De fapt, noi oamenii trăim în lume astfel: Aici este curentul continuu al vieții noastre; noi ne aflăm în oceanul lumii spirituale. Acum, ne petrecem existența noastră între moarte și o nouă naștere în această lume spirituală. Numai că există perioade în care ieșim din lumea spirituală. Așadar, noi continuăm să ne mișcăm și în anumite perioade ieșim din această lume, ca un pește care sare din apă. Aceasta este viața terestră. Noi nu ieșim din marea existenței spirituale cu întreaga noastră ființă spirituală, ci numai cu capul. Partea inferioară rămâne întotdeauna în lumea spirituală. Pentru percepția spirituală lucrurile stau astfel, încât putem spune: Între moarte și o nouă naștere, omul trăiește în lumea spirituală. Apoi aruncă o privire cu capul său în partea sa fizică, dar cu cea mai importantă parte a sa el rămâne încă în lumea spirituală, chiar și între naștere și moarte. Și este bine că rămânem acolo, deoarece altfel nu am avea amintiri. Ceea ce ne oferă lumea spirituală ne face posibilă amintirea. Facultatea de a-ți putea aminti este un fenomen spiritual care aparține întru totul unei lumi obiective și nu unei lumi subiective. Starea de conștiență obișnuită acceptă în această privință o eroare. Ea nu crede că de amintire se leagă un proces real. Dar conștiența obișnuită se înșală, ca cineva care ar avea în fața sa un castel. Acum el vede direct realitatea acestuia, este aproape de adevăr. Apoi se îndepărtează. Obiectul devine tot mai mult o problemă a perspectivei, iar el spune: Acum nu mai am decât o imagine, nu mai am o realitate. La fel ne îndepărtăm, în timp, de adevăr. Castelul nu dispare din spațiu, când se modifică imaginea noastră despre el. Tot atât de puțin se modifică din punct de vedere fizic ceea ce corespunde imaginii despre amintirea noastră. Aceasta rămâne, așa cum rămâne și castelul. Noi nu putem aprecia corect perspectiva noastră temporală. Sunt multe lucruri referitoare la om care trebuie așezate în lumină corectă. În conștiența care se desfășoară în timp nu avem altceva decât o privire în perspectiva timpului asupra trecutului. Trecutul nu trece, el rămâne. Numai imaginile noastre se deplasează într-o perspectivă temporală.

Dar tocmai această relație cu ceea ce în noi sunt procese spirituale, chiar și în perioada dintre naștere și moarte, s-a schimbat în mod substanțial pentru om, în cursul vieții terestre. Noi vedem că omul este alcătuit din corp fizic și corp eteric. Dar aceasta este ceea ce în timpul nopții rămâne culcat, atunci când omul doarme. În timpul zilei în acest corp fizic și eteric se mai află și corpul astral și Eul. Eul acelor oameni care au trăit înaintea Misteriului de pe Golgota - și în incarnări mai vechi noi am fost acei oameni - a intrat într-o stare crepusculară la apropierea Misteriului de pe Golgota. Pe atunci trezirea se petrecea în alt mod decât la cei care au trăit după Misteriul de pe Golgota. Corpul astral pătrunde în întregime în corpul eteric. În trecut și Eul pătrundea în foarte mare parte în corpul eteric. Astăzi, lucrul acesta nu se mai întâmplă. În prezent, Eul nu mai pătrunde decât în corpul eteric din zona capului. La omul din vechime Eul pătrundea în întregime, ajungând și în părțile inferioare ale corpului eteric. În prezent, el nu mai coboară, ci rămâne la nivelul capului. Datorită acestui fapt noi putem gândi în mod intelectual. În clipa în care ne-am afunda mai mult în noi, am obține imagini interioare instinctive. Eul este, de fapt, încă în mare parte în afara corpului fizic, la omul de astăzi, astfel încât tocmai ființa sa intelectuală se bazează pe aceea că el nu mai pătrunde cu Eul său în întregul corp eteric. Dacă acest lucru s-ar întâmpla, el ar avea o clarviziune instinctivă. Întrucât însă nu mai pătrunde în întreg corpul eteric, ci numai în acea parte care corespunde capului, omul nu obține clarvederea instinctivă, ci o vedere conștientă, o percepție conștientă a lumii exterioare, dar o percepție prin intermediul capului a lumii exterioare, așa cum este, de fapt, percepția noastră. Omul din vechime vedea cu întregul său organism. Omul de azi nu mai vede decât cu capul. Iar capul este partea cea mai bine organizată fizic în perioada dintre naștere și moarte. Din această cauză, omului din perioada intelectualistă nu-i este dat decât ceea ce el percepe prin corpul său fizic și, în plus, ceea ce percepe prin corpul eteric al capului său: gândurile pe care el și le creează. Fenomenul amintirii care are loc aici, jos, se sustrage deja conștienței. Așa cum am spus-o, omul modern interpretează acest lucru în mod cu totul greșit.

Prin aceasta omul din vechime nu vedea în jurul său numai lumea exterioară, ci, în spatele ei, și ființa spirituală. El nu înțelegea exact lumea exterioară fizică, aceasta era pentru el mult mai puțin clară decât pentru omul de azi. În schimb, vedea, dincolo de lucrurile existente în lumea fizică, entități spiritual-divine de natură inferioară, dar și unele de natură superioară. Este o reprezentare naivă, copilărească aceea de a crede că atunci când oamenii din vechime își descriau zeii lor în natură ei imaginau ceva. Ei nu imaginau nimic. Ar fi la fel de naiv ca atunci când auzind pe cineva că a văzut în stare de veghe un anumit lucru am spune: El nu a făcut decât să imagineze acest lucru. Cei din vechime nu au imaginat pur și simplu lucrurile, ci le-au văzut întregite în percepțiile senzoriale, din care cauză acestea din urmă erau și mai neclare, lucrurile fiind văzute pe fundalul desfășurării evenimentelor divin-spiritual. Omul din vechime avea, așadar, o cu totul altă imagine a lumii. La trezire, se cufunda adânc în corpul său eteric și prin aceasta avea o cu totul altă imagine despre lume. El se afla în sine însuși, și datorită acestui lucru entitățile spiritual-divine i se arătau în propriile lor destine.

Omul privea în lumile zeilor care precedaseră propria sa lume. Zeu îi indicau omului destinul lor, și el putea să perceapă destinul zeilor în timp ce privea în lumile acestora. El putea spune: Eu știu de unde vin, știu cu ce lume sunt în legătură. Acest lucru se datora faptului că omul putea avea în el însuși punctul de plecare al perspectivei sale. El făcea din corpul său eteric un organ pentru a putea percepe lumea zeilor. Omul modern nu poate face acest lucru. El își poate avea perspectiva numai în cap, iar acesta se află în afara părții celei mai spirituale a corpului eteric. Corpul eteric al capului este ceva haotic, nu este organizat, așa cum este corpul eteric al restului organismului. Din această cauză omul vede mai bine decât pe vremuri lumea fizică, dar nu mai vede zeii din spatele acesteia. Dar astăzi el se află din acest punct de vedere într-o perioadă de pregătire. Este pe cale de a ieși în întregime din el și de a-și obține perspectiva din afară. Acest lucru îi este hărăzit omului în viitor. El este deja pe această cale, deoarece când nu ființezi în nimic decât în propriul tău cap nu te mai afli în lume decât cu cele mai abstracte gânduri, nu mai ești la locul tău în nici un lucru; este destul

de exagerat dacă spunem: Nu ești în nimic altceva decât într-un cap de om. Căci un cap uman nu-ți oferă decât conștiința existenței fizice-pământești. Pe măsură ce omul, evoluând, iese din capul său, el va dobândi din nou cunoaștere, dar de această dată despre sine însuși. Când omul mai era în el obținuse cunoașterea despre destinul zeilor. Prin faptul că iese din sine el poate obține cunoașterea propriului său destin cosmic, poate privi în el însuși. Iar dacă oamenii ar face eforturi acum, capul nici nu i-ar stânjeni atât de tare cât se crede de obicei, în acțiunea de a privi în destinul uman propriu, în destinul omului. Piedica constă numai în faptul că oamenii sunt fixați în a nu dori să trăiască în nimic altceva decât în capul lor; este așa cum se spune, „politică a turlei de biserică” (expresia germană *Turmkirchpolitik* are sensul de orizont îngust, n. tr.); s-ar putea spune și cunoaștere a omului-cap. Este un fel de a nu vrea să vezi în afară de ce produce capul, atunci când oamenii nici nu catadixesc să recunoască înțelepciunea umană pe care o oferă antroposofia, care ne arată ce se poate ști despre om, ce se poate cunoaște prin rațiunea umană sănătoasă.

Astfel, omul este pe cale de a face cunoștință cu omul, pentru că el își găsește treptat punctul său de plecare în afara omului. Așadar, destinul uman general este acela de a ieși tot mai mult din corpul eteric și de a cunoaște omul. Dar acest lucru este legat de un anumit pericol. Treptat se pierde, sau cel puțin există posibilitatea de a se pierde legătura cu corpul eteric. Acest lucru a fost remediat în destinul cosmic al umanității prin Misteriul de pe Golgota. În timp ce înainte omul vedea destinele zeilor în afara lui, acum el este predispus să-și vadă propriul destin uman. Dar în timp ce el iese din ce în ce mai mult din sine, iar Misteriul de pe Golgota este înțeles așa cum voia Pavel: „Nu eu, ci Hristos în mine”, omul reintră, prin legătura sa cu Hristos, din nou în sfera umanului. Așadar, tocmai prin viețuirea lui Hristos, el poate suporta această ieșire treptată din sine. Dar această viețuire a lui Hristos trebuie să devină din ce în ce mai intensă. Din această cauză, atunci când lumea exterioară a zeilor a amurgit, în decursul destinului Cosmosului a apărut posibilitatea de a avea un destin divin care s-a desfășurat chiar pe Pământ; este, așadar, legat întru totul cu omul.

Lucrurile stau astfel încât, dacă ne reprezentăm omul din vechime, el își avea percepțiile sale legate de zei în jurul său. El și le alcătuia din imagini. Era mitologia sa, *mythos*-ul. Aceste percepții ale zeilor au amurgit, s-au estompat. În jurul omului nu mai există decât lumea fizică. În schimb, acum el are posibilitatea de a se lega în interiorul său cu un destin divin, o dată cu trecerea lui Dumnezeu prin moarte, cu Învierea lui Dumnezeu. În vechime, omul își îndrepta ochiul său spiritual în afară, vedea destine ale zeilor, își alcătuia din acestea *mythos*-ul care era viețuit în imagini, în imagini fluctuante, *Mythos*-ul, care putea avea forme multiple, pentru că, de fapt, el trăia în lumea spirituală în modurile cele mai diferite. Am spune că această lume a zeilor era percepută cam neclar de omul terestru, încă de pe când el o vedea în clarviziunea sa instinctivă. Din această cauză, oamenii aveau, în funcție de caracterele lor, imagini diferite pentru această lume a zeilor. Prin aceasta, miturile popoarelor au devenit diferite. Omul conștientiza o lume adevărată, dar mai mult o percepea în vise, care veneau totuși din lumea exterioară. Erau imagini a căror claritate nu era destul de mare pentru a fi univocă pentru toți oamenii.

Apoi, destinul zeilor s-a desfășurat chiar pe Pământ. Celelalte destine erau mai îndepărtate oamenilor. Omul le vedea în perspectivă. Din această cauză nu le percepea cu claritate. Ele îi erau mai îndepărtate în viața sa pământească. Evenimentul hristic îi este foarte apropiat în viața sa pământească. Pe zei îi vedea neclar pentru că îi privea în perspectivă. El nu cuprindea încă în totalitate Misteriul de pe Golgota, așa cum era normal, pentru că acesta îi era prea aproape. Pe zei îi vedea în perspectivă, cu unele neclarități, pentru că erau prea îndepărtați pentru a-i vedea clar, altfel toate popoarele ar fi alcătuit același *mythos*. Misteriul de pe Golgota îi era omului prea aproape, era prea legat de acesta. Trebuia să mai obțină o perspectivă; prin faptul că ieșea tot mai mult din sine, el trebuia să obțină perspectiva pentru destinul zeilor pe Pământ, pentru Misteriul de pe Golgota.

Acesta este motivul pentru care aceia care trăiau și mai puteau vedea în timpul când a avut loc Misteriul de pe Golgota puteau înțelege cu ușurință pe Hristos. Ei văzuseră lumea zeilor și știau că Hristos a ieșit din această lume și a venit pe Pământ pentru continuarea destinului său, care începe cu Misteriul de pe Golgota. Ei deja vedeau neclar Misteriul de pe Golgota; dar pe Hristos puteau să-l vadă bine până la Misteriul de pe Golgota. Ei știau să spună multe lucruri despre Hristos ca Dumnezeu și au început să discute ce s-a întâmplat cu acest Dumnezeu atunci când s-a afundat într-un om după ce Ioan L-a botezat în apa Iordanului. Din această cauză în primele timpuri ale creștinismului există o hristologie bine afirmată și nu o iisusologie. Deoarece mai târziu lumea zeilor a încetat să mai fie ceva cunoscut, hristologia s-a transformat într-o iisusologie. Iar iisusologia a devenit tot mai puternică, până în secolul al XIX-lea, când Hristos nu mai era înțeles pe cale rațională și teologia modernă și-a dat toată osteneala să înțeleagă pe Iisus pe cât posibil omenește, lăsându-l pe Hristos să dispară.

Dar prin cunoaștere spirituală trebuie regăsită perspectiva pentru a recunoaște pe Hristos în Iisus. Abia prin aceasta devine posibil ca în loc de a nu mai fi deloc în legătură cu omul și a nu-l mai privi decât din afară, omul și omenirea să fie văzute din nou cu interes, prin stabilirea legăturii cu Hristos, pe calea ocolită a înțelegerii Misteriului de pe Golgota.

Astfel putem spune: Ieșind din ea însăși, omenirea este pe cale să transforme treptat, în întregime, spiritualitatea în noțiuni și idei concrete. În această privință omenirea a ajuns foarte departe și este posibil să apară o nouă situație. Oamenii ar putea să ajungă tot mai departe în ceea ce privește capacitatea abstractă, capacitatea intelectuală și să dezvolte în ei un fel de crez prin care și-ar spune: Da, de fapt noi viețuim ceva spiritual, dar acest spiritual este o Fata Morgana, care nu are greutate, este constituită numai din idei. Omul trebuie să regăsească posibilitatea de a umple aceste idei cu substanțialitate spirituală. Va reuși să facă aceasta continuând să viețuiască pe Hristos în același timp cu trecerea în viața intelectuală. Intellectualismul modern trebuie deci să concrească cu conștientizarea lui Hristos. Ca oameni, nu trebuie să vrem să recunoaștem ceva, dacă nu putem găsi conștientizarea lui Hristos pe calea intelectualismului.

În vechime, omul vorbea despre căderea în păcat. El pomenea despre această imagine a căderii în păcat ca și cum, prin ființa sa, el ar fi aparținut unei lumi superioare și ar fi ajuns prin decădere într-una inferioară, ceea ce, chiar dacă o concepem numai ca pe o imagine, corespunde într-un fel realității. Se poate vorbi într-un sens real despre o cădere în păcat. Dar așa cum omul din vechime intuia corect când spunea: Am căzut dintr-o înălțime spirituală și m-am unit cu ceva aflat pe o treaptă inferioară, tot astfel și omul de azi ar trebui să știe că gândurile care devin tot mai abstracte îl duc tot la un fel de cădere, dar la o cădere prin care merge în sus, prin care cade în sus, adică urcă, dar urcă spre degradarea sa, așa cum omul antichității simțea că coboară spre degradarea sa. Așa cum omul care înțelegea căderea în păcat în sensul vechi a văzut în Hristos pe cel care a adus omul în relația corectă față de păcatul său - și anume, posibilitatea unei mântuiri -, așadar, ca și omul vechi care atunci când își dezvoltă starea de conștiință vedea în Hristos pe cel care l-a scos din starea de păcat, și omul de azi, care se afundă în intelectualism, este necesar să vadă în Hristos pe acela care-i conferă greutate, pentru ca el să nu plece în zbor (vorbind în sensul spiritual) de pe Pământ, respectiv din lumea în care trebuie să se afle.

Dacă omul din vechime privea la Evenimentul Hristos cu predilecție în sensul dezvoltării voinței, ceea ce este legat cu căderea în păcat, omul de azi ar trebui să învețe să-L privească pe Hristos în legătură cu gândul, care trebuie însă să-și piardă realitatea, atunci când omul nu-i poate da greutate, astfel încât în viața gândurilor să existe din nou realitate.

Trebuie să-ți spui: Omenirea străbate o perioadă de evoluție. Și așa cum lui Pavel îi era îngăduit să vorbească despre vechiul Adam și despre noul Adam, despre Hristos, acest lucru

Îl poate face într-un anumit sens și omul modern; numai că acestuia trebuie să-i fie clar că omul care avea încă în sine vechea conștiință se simțea în siguranță prin Hristos, că omul de azi trebuie să se știe apărat prin Hristos față de graba de a se dăruia lipsei de esență din abstracțiunea pură, din intelectualismul pur. Omul modern are nevoie de Hristos pentru a-și mântui din nou păcatul, în măsura în care răul mai poate fi reparat. Iar gândul devine bun prin aceea că se poate lega din nou cu realitatea adevărată, cu realitatea spirituală. În felul acesta există întru totul posibilitatea, pentru cel care înțelege tainele Cosmosului, să-L introducă pe Hristos chiar și în evoluția cea mai modernă a conștiinței.

Acum, revenind la imaginea noastră anterioară, pe care am asociat-o capacității omenești de a-și aminti, putem spune: Da, continuăm să trăim ca oameni în lumea spirituală, ne ridicăm deasupra lumii spirituale prin faptul că privim în afară, în lumea fizică, cu capul. Totuși nu ieșim cu totul în afară, ci numai cu capul nostru. Rămânem în lumea spirituală, în așa fel încât chiar și amintirile noastre se manifestă întotdeauna în această lume. Lumea amintirilor noastre rămâne jos, în marea lumii spirituale. Atât timp cât ne aflăm între naștere și moarte și nu suntem destul de puternici în Eul nostru pentru a vedea ce se întâmplă aici, jos, chiar și numai cu amintirile noastre, nu observăm nimic, nici în legătură cu situația noastră în timpul mai recent al umanității. Dar când murim problema lumii spirituale din care ieșim în existența fizică, precum un pește care iese din apă să ia aer, devine deosebit de serioasă. Nu privim înapoi încât să credem că vedem imagini ale amintirii lipsite de esență, prin faptul că ne dăruim erorii că perspectiva timpului ucide și realitatea. Omul se dăruiește amintirii la fel ca cineva care, pentru motivul că există o perspectivă spațială, nu consideră a fi realitate ceea ce vede în depărtare, ci consideră că ar fi vorba numai de imagini; un astfel de om ar spune: Da, când mă îndepărtez, castelul acela devine atât de mic, încât nu poate avea o realitate, căci într-un astfel de castel nu pot locui oameni, deci nici nu poate avea o realitate. La fel și aici. Când omul privește înapoi în timp, el nu mai consideră imaginile amintirilor ca realități, pentru că nu ia în considerare perspectiva timpului. Dar toate acestea încetează atunci când încetează orice perspectivă, când am ieșit din spațiu și timp. După moarte toate acestea încetează. Atunci apare foarte puternic ca realitate ceea ce trăiește în perspectiva timpului.

Este posibil ca în viața noastră să fi preluat în interior ceea ce se numește conștiință hristică. Atunci privim înapoi și vedem că în viață ne-am legat cu realitatea, că nu am trăit pur și simplu abstract. Perspectiva încetează, realitatea este în fața noastră. Dacă însă am rămas la simpla viață abstractă, adevărul este și atunci prezent, dar în cursul vieții pămâtenene am construit castele aeriene. Am construit ceva care nu are în sine nici o consistență. Prin cunoaștere și știință intelectuală se poate construi, dar ceea ce se obține este inconsistent, fragil.

Omul modern are nevoie să se impregneze cu conștiința hristică pentru a se lega cu realitățile, pentru a nu construi castele aeriene, ci castele spirituale. Pentru Pământ, castelele aeriene sunt ceva la care ceea ce se află dedesubt este prea puțin dens. Pentru viața spirituală castelele aeriene se află sub nivelul spiritual. Castelele aeriene stau întotdeauna la locul lor. Numai că pentru viața pământească ele sunt fizic prea rarefiate, pentru existența spirituală sunt fizic prea dense. Oamenii nu se pot desprinde de ceea ce este dens fizic, dar care față de spiritual are o realitate redusă; ei rămân legați de Pământ, nu capătă o anumită libertate față de existența terestră, construind castele aeriene prin intermediul intelectualismului.

Vedeți așadar că tocmai pentru intelectualism conștiința hristică capătă o importanță foarte reală, importanța unei adevărate învățături a mântuirii - de construire a castelelor aeriene - pentru existența noastră, după ce am trecut prin poarta morții.

Pentru antroposofie, aceste lucruri nu constituie probleme de credință, ele sunt cunoștințe care se dobândesc, așa cum se pot dobândi cunoștințele matematice de la cel care știe să folosească metodele matematice.

CONFERINȚA a VI-a

Dornach, 6 august 1922

Când acum câțva timp a apărut primul volum al cărții *Declinul Occidentului* a lui Spengler ([Nota 33](#)), s-a putut vedea că această apariție literară se ocupă aprofundat de fenomenele de degradare și ruinare din timpurile noastre. S-au dezvăluit multe fenomene care acționează în perioada actuală în întregul Occident, și că acestea vor conduce încetul cu încetul la o haotizare deplină a civilizației occidentale, cu anexa sa americană; cineva care este preocupat de această problemă și dispune și de o foarte bogată informație, stăpânind numeroase idei științifice, s-a străduit să facă o evaluare a acestor fenomene.

S-a constatat că Oswald Spengler a văzut ce este în declin. Deoarece se afla el însuși, cu gândirea sa, în acest declin, avea sensibilitate pentru orice lucru aflat în decadentă, resimțea decadentă, așa spune, în interiorul său sufletesc, nu mai aștepta nimic de la civilizația occidentală. El credea că Occidentul va cădea pradă desfășurării de forțe a unor indivizi care vor înlocui diferitele culturi și civilizații, foarte bine articulate, cu o brutalitate grosieră.

S-a putut vedea că un om ca Spengler nu credea în posibilitatea salvării culturii și civilizației Occidentului printr-o voință care să pună în valoare, împotriva a tot ce conduce spre declin, scoțând din interior ceea ce poate exista în om ca o nouă forță. Pentru ca o astfel de forță, care în mod natural trebuie să fie o forță spirituală, să se bazeze pe o elaborare dintr-un domeniu spiritual, Oswald Spengler nu avea nici cea mai mică propensiune.

Un om ca Spengler, cu o mare acumulare de cunoștințe, cu o vedere de ansamblu, pătrunzătoare, nu vedea decât o desfășurare brutală de forțe, care se află în afara oricărei spiritualități, în afara oricărei strădanii a omenirii, care nu se bazează decât pe desfășurarea unei forțe exterioare, brutale.

Când a apărut primul volum se putea avea cel puțin un anumit respect pentru spiritualitatea pătrunzătoare, abstractă, intelectualistă, îndreptată împotriva obtuzității care nu este adaptată forțelor active ale istoriei și care, în prezent, dă tonul în mare măsură în sfera literaturii.

Acum, nu demult, a apărut al doilea volum al lui Oswald Spengler și din el rezultă mult mai evident că un om al prezentului respinge cu brutalitate tot ceea ce este cu adevărat spiritual, ceea ce poate lua naștere ca o concepție despre lume, despre viață.

Dar, în ciuda acestei priviri de ansamblu, acest volum nu prezintă altceva decât sterilitatea înfrigorantă a unei gândiri cu adevărat excesiv de abstracte și intelectualiste. Lucrul merită o atenție deosebită, pentru a vedea la ce structură particulară a spiritului ajunge o personalitate importantă a prezentului.

În acest al doilea volum al *Declinului Occidentului*, deosebit de interesante sunt începutul și sfârșitul. Interesante, dar triste; ele caracterizează, de fapt, sufletul acestui om în totalitatea sa. Este suficient să citești numai câteva fraze de la început pentru a te afla imediat în situația sufletească a lui Oswald Spengler, ca și în situația sufletească a multor oameni actuali.

Ceea ce este de spus despre acestea nu are numai o importanță literară națională (germană), ci și o importanță internațională. Spengler începe cu următoarea frază: „Contemplă florile seara, când în lumina soarelui care apune ele se închid una după alta; atunci, ceva neliniștitor te năpădește, un sentiment de teamă enigmatică în fața acestei existențe oarbe, de vis, legată de pământ. Pădurea mută, câmpiile tăcute, acel tufiș și acest lujer nu se mișcă. Vântul este cel care se joacă cu ele. Numai micul fânțar este liber. El mai joacă încă în lumina vesperală; el se mișcă încotro vrea" și așa mai departe.

Personal, m-am văzut întotdeauna obligat, atunci când am vrut să mă refer la ceea ce își pune amprenta asupra gândirii prezentului, să încep cu acel mod de înțelegere pe care omul o acordă aزی naturii nevii, minerale, anorganice. Poate că unii dintre dumneavoastră își vor aminti cum în mod repetat am folosit, în vederea caracterizării strădaniei gândirii actuale pentru transparență, exemplul ciocnirii a două bile elastice, în urma căreia din starea dată a uneia dintre bile se poate deduce, prin calcul, starea celeilalte.

Bineînțeles că cineva poate spune: Nici în acest exemplu nu se vede cu gândirea obișnuită modul în care acționează forța elasticității, care este contextul interior în sens mai profund. Cine gândește astfel nu știe, de fapt, despre ce este vorba în cazul transparenței gândirii. O asemenea obiecție nu ar avea o valoare mai mare sau mai mică decât cea pe care ar ridica-o cineva atunci când eu aș spune: Eu înțeleg o frază scrisă pe hârtie, și el ar răspunde: Totuși tu nu o înțelegi, căci nu ai cercetat calitatea cernelii cu care este scrisă fraza. Este vorba să găsești problema pusă în discuție. Privirea de ansamblu asupra naturii anorganice nu înseamnă găsirea unor eventuale impulsuri de forță care s-ar mai putea afla în spatele fenomenelor, așa cum nici în cazul exemplului dat mai sus nu este vorba de cerneală, ci de ceea ce există transparent în procesul de gândire personal.

Omenirea și-a câștigat dreptul la acest mod de gândire din epoca lui Copernic și Galilei, mod de gândire care reprezintă posibilitatea de a înțelege numai natura nevie, anorganică. Pe de altă parte, în timp ce ne dăruim acestei gândiri, care este modul cel mai simplu și primitiv de gândire pură, ne putem desfășura, de fapt, libertatea sufletului nostru. Numai cel care înțelege natura gândirii obiective, cu transparența sa, care domină în natura nevie, se poate ridica apoi la celelalte procese ale gândirii și vederii, la ceea ce înzestrează gândirea cu vedere: imaginația, inspirația și intuiția.

Așadar, prima sarcină a celui care vrea să discute, în prezent, în sensul cel mai intim, cu privire la configurația exterioară a vieții noastre culturale este aceea de a observa pe ce se bazează forța gândirii actuale.

Cel care a resimțit această forță a gândirii actuale știe cum acționează aceasta în cazul mașinii, cum ne-a adus la starea de existență tehnică modernă, în cadrul căreia noi construim din această gândire relații exterioare, anorganice, nevii, care au, în ceea ce privește transparența, tot ceea ce trebuie, în scopul activității exterioare a omului.

Numai cel care înțelege aceste lucruri poate pătrunde în cunoașterea faptului că în clipa în care supervizăm plantele cu această gândire prinsă în abstracțiunea sa ajungem la pure elucubrații. Acela care dorește să aibă această gândire transparentă în abstracțiunea ei pentru lumea minerală, nu numai ca punct de trecere pentru dezvoltarea libertății omului, acela care își îndreaptă privirea prin această gândire spre lumea plantelor va găsi aici ceva nebulos, întunecat, mistic prin care nu poate răzbate cu privirea. Căci în clipa în care ridicăm privirea spre lumea plantelor trebuie să ne fie limpede că aici, cel puțin în măsura în care a intenționat Goethe cu a sa plantă originară și cu principiul datorită căruia el metamorfoza planta originară prin toate formele vegetale, cel puțin în acest sens goethean, un om care ar urca de la o cunoaștere a forțelor adevărate ale gândirii dominante în domeniul anorganicului trebuie să resimtă în lumea plantelor că aceasta rămâne întunecată și mistică, în sensul cel mai rău al timpului nostru, dacă nu se ridică la o contemplare imaginativă, cel puțin în sensul în care Goethe și-a fundamentat concepțiile botanice.

Când cineva ca Oswald Spengler, respingând cunoașterea imaginativă, începe totuși cu descrierea lumii plantelor, el nu ajunge la o concluzie care să dea claritate și forță, ci la o viermuială de idei, la mistică în sensul cel mai rău al cuvântului, și anume la mistica materialistă. Și dacă acest lucru este spus de la început, atunci prin acest început este

caracterizat și sfârșitul cărții.

Sfârșitul cărții se referă la mașină, la ceea ce a dat civilizația mai nou, mașina, care, pe de altă parte, se opune omului, fiind străină naturii sale, dar datorită căreia el a dezvoltat tocmai gândirea transparentă.

Acum câțva timp, imediat după apariția cărții lui Oswald Spengler, sub impresia efectului pe care l-a produs aceasta, am ținut o conferință la Universitatea tehnică din Stuttgart despre antroposofie și științele tehnice, pentru a arăta cum tocmai prin afundarea în tehnică omul dezvoltă acea configurație a vieții sale sufletești care apoi îl face liber. Astfel încât, prin faptul că în lumea mașinilor își pierde total spiritualitatea, el este impulsionat să-și pună în evidență această spiritualitate, printr-o revigorare interioară; în consecință, cel care înțelege locul mașinii în întreaga noastră civilizație trebuie să-și spună: Această mașină, cu transparența sa impertinentă, cu brutală, înfiorătoare, demonica sa lipsă de spiritualitate, obligă pe om, dacă acesta se înțelege pe sine, să scoată din interiorul său acei germeni de spiritualitate, care se află acolo. Prin opoziție, mașina obligă pe om să-și dezvolte spiritualitatea.

În orice caz, așa cum am putut constata, nimeni nu a înțeles nimic din ceea ce am vrut să spun atunci.

Spengler plasează la sfârșitul lucrării sale unele reflecții asupra mașinii. Ceea ce citiți aici despre mașină sună ca un fel de preaslăvire a fricii de mașină. Este o expresie a superstiției omului modern în fața mașinii, pe care o resimte ca fiind demonică. Spengler vorbește despre inventatorii mașinii, despre felul cum treptat aceasta a ocupat un loc important, a luat în stăpânire civilizația. Vorbește despre oamenii din perioada în care s-a impus mașina: „Dar, de fapt, pentru ei toți exista pericolul faustic ca diavolul să fie amestecat în toate acestea, pentru a-i conduce în spirit pe acel munte, loc în care el le promisese stăpânirea totală asupra Pământului. Acesta este visul acelor dominicani ciudati, cum a fost Petrus Peregrinus, despre perpetuum mobile, cu care ar fi fost smulsă lui Dumnezeu atotputernicia sa. Ei au plătit mereu tribut acestei ambiții; au smuls Dumnezeirii taina ei, pentru a fi ei înșiși Dumnezeu.”

Așadar, Oswald Spengler consideră că, deoarece a ajuns să dirijeze mașina, omul își imaginează că este zeu, pentru că Dumnezeul mașinii Cosmosului dirijează, după părerea sa, mașina. Cum nu s-ar simți omul ridicat la rang de zeu când acum dirijează un microcosmos!

„Ei gândeau, ascultând legile mersului cosmic, pentru a le lua în stăpânire, și au realizat astfel ideea mașinii ca pe un mic cosmos, care nu mai ascultă decât de voința omului. Dar prin aceasta ei au depășit acea graniță până la care pentru cucernicia adoratoare a celorlalți a început păcatul, și pentru aceasta au pierit, de la Bacon până la Giordano Bruno. Mașina este a diavolului; aceasta a resimțit-o întotdeauna credința adevărată.”

Desigur, aici el o spune în mod ironic, dar faptul că intenția sa nu este pur ironică se vede atunci când folosește expresii care sună întrucâtva arhaic. Acest lucru îl demonstrează pasajul următor: „Atunci însă urmează, o dată cu raționalismul, inventarea mașinii cu aburi, care răstoarnă totul și modifică fundamental imaginea economiei. Până atunci natura făcuse servicii, acum ea este pusă la jug ca sclavă, iar munca ei se măsoară, parcă în dispreț, în cai putere. S-a trecut de la forța musculară a negrilor, care era folosită în întreprinderi organizate, la rezervele organice ale scoartei pământului, unde forța vitală a multor milenii se afla depozitată și își îndreaptă privirea spre natura anorganică, ale cărei forțe hidraulice sunt deja solicitate. Cu milioanele și miliardele de cai putere, populația crește într-un mod cum nu ar fi putut să fie considerat posibil în nici o altă cultură. Această creștere este un produs al mașinii, care vrea să fie slujită și condusă, pentru care scop forțele izolate ale fiecăruia sunt înșutite. De dragul mașinii, viața omului devine prețioasă. Munca devine marele cuvânt al

reflecției etice. El își pierde în secolul al XVIII-lea, în toate limbile, semnificația sa disprețuitoare. Mașina lucrează și obligă omul la colaborare. Întreaga cultură a intrat într-un avânt de activitate sub care duduie pământul."

„Ceea ce se întâmplă în cursul unui secol este un spectacol de asemenea dimensiuni, încât omul unei culturi viitoare, cu alt suflet și alte pasiuni, ar trebui să fie copleșit de sentimentul că atunci natura a început să șovăie. Altminteri, politica a trecut peste orașe și popoare; economia umană a intervenit profund în destinele lumii animale și vegetale, dar aceasta doar pune în mișcare viața și apoi se estompează. Tehnica își va lăsa amprenta zilelor sale, după ce tot restul va fi dispărut fără urmă. Această pasiune faustică a modificat imaginea suprafeței Pământului."

„Și aceste mașini devin în înfățișarea lor tot mai dezumanizate, mai ascetice, mai mistice, mai esoterice. Ele împăienjenesc Pământul cu o țesătură infinită de forțe, curenți și tensiuni. Corpul lor devine tot mai spiritual, tot mai discret. Aceste roți, valțuri, pârgii nu mai vorbesc. Tot ce este important se retrage în interior. Mașina a fost considerată diabolică, și pe drept cuvânt. În ochii unui credincios ea înseamnă detronarea lui Dumnezeu. Ea furnizează omului sfânta cauzalitate și este pusă în mișcare de acesta în mod irezistibil, cu un fel de omniștiență prevăzătoare."

„Niciodată microcosmosul nu a fost într-o stare de superioritate mai accentuată față de macrocosmos. Aici există ființe mici care prin forța lor spirituală au adus în stare de dependență neviul. Nimic nu pare comparabil cu acest triumf, care nu a reușit decât într-o singură cultură și poate că numai pentru un mic număr de secole."

„Dar tocmai prin aceasta omul faustic a devenit sclavul creației sale."

Vedem că aici iese în evidență frământarea gânditorului față de mașină. El nu bănuiește că mașina nu este unul din acele lucruri care pot apărea drept mistice în ochii celui care concepe neviul în felul său lipsit de mistică.

Oswald Spengler începe cu o prezentare aberantă a vegetalului, deoarece, de fapt, el nu are nici o noțiune despre caracterul cunoașterii actuale, intim legată cu dezvoltarea vieții mașiniste, pentru că gândirea sa rămâne numai o abstracție și din această cauză nu poate resimți nici funcția gândirii în sfera mașinismului. Gândirea devine o imagine lipsită de viață, pentru că în epoca mașinismului omul să poată deveni cu atât mai mult o ființă, să poată face apel la sufletul său, la spiritul său, prin rezistența la prezența mașinismului. Aceasta este importanța umană, aceasta este importanța evoluției cosmice a vieții mașinale (automate)!

Deși năzuiește la o claritate metafizică, Spengler începe cu o prezentare aberantă a vegetalului și face acest lucru pentru că dispoziția sa sufletească îl incită împotriva mașinii.

Așadar, Oswald Spengler a înțeles funcția gândirii noi numai în abstracțiunea sa și își face de lucru cu ceea ce lui îi rămâne întunecat, cu natura vegetală.

Dacă luăm în considerare ceea ce este mineral, vegetal, animal, uman, în prezent umanul se caracterizează prin aceea că de la mijlocul secolului al XV-lea a ajuns la gândirea minerală transparentă. Astfel, dacă privim omul actual ca spectator al lumii exterioare, trebuie să spunem: El a dezvoltat, drept trăsătură umană, vederea lumii minerale. Însă importanța acestei gândiri minerale trebuie prezentată cum am făcut-o eu mai înainte.

Cine nu știe nimic despre esența stării minerale, nu poate ajunge, începând cu starea vegetală, decât până la animal. Căci animalul poartă în sine vegetalul în aceeași formă în care noi purtăm în prezent mineralul. Oswald Spengler începe cu nivelul vegetal, nu depășește nivelul

animal, pe om îl acceptă numai în măsura în care este un animal; gândirea, care nu poate fi înțeleasă în toată semnificația ei decât începând cu secolul al XIV-lea - și care poate fi acceptată așa cum am prezentat-o mai înainte -, apare ca fiind ceva îninteligibil. Din această cauză el o lasă să coboare cât poate de mult în jos, în domeniul animal, astfel încât îl vedem cercetând cum percepția senzorială devine la animal un fel de judecată. În consecință, Spengler încearcă să prezinte gândirea ca pe un fel de supralicitare a vieții de percepție animală.

În fapt, nimeni nu a spus atât de bine ca Oswald Spengler cum, cu ajutorul gândirii abstracte, omul nu ajunge azi decât la lumea extraumană; el nu mai înțelege lumea umană. Ceea ce este caracteristic omului, faptul că el poate gândi, este prezentat ca un fel de supliment inexplicabil și de prisos pentru om. După Spengler, gândirea este ceva cât se poate de inutil pentru om: „Înțelegerea derivată din simțire se numește gândire. Gândirea a purtat întotdeauna un conflict, o dilemă în starea de veghe a omului. Ea a apreciat de timpuriu rațiunea și senzorialitatea, ca forță sufletească înaltă și mărunță. Ea a creat opoziția funestă între lumea de lumină a ochiului, numită lume aparentă și înșelăciune a simțurilor, și o lume literalmente imaginată, în care noțiunile cu nuanță de lumină discretă, pe care nu o leapădă niciodată, își mână fiinta lor.”

În timp ce spune aceste lucruri, Spengler dezvoltă o idee deosebit de curioasă, și anume aceea că, în fond, întreaga civilizație spirituală a omului este dependentă de ochi, că este derivată din lumea luminii, iar noțiunile nu sunt, de fapt, decât vederi în lumină, mai fine, întrucâtva distilate, mijlocite de ochi. Oswald Spengler nu știe că gândirea nu preia în sine numai lumea de lumină a ochiului, ci că ea asociază această lume de lumină a ochiului cu întregul om. Este cu totul altceva dacă gândim la o entitate care este legată de percepția cu ajutorul ochiului sau dacă vorbim de reprezentări. Spengler vorbește și de reprezentare, dar tocmai prin aceasta el vrea să furnizeze dovada că gândirea este un fel de vis al creierului și o lume de lumină mai subtilă din om.

Aș vrea să știu dacă cu o gândire pur abstractă, dar cu o rațiune umană sănătoasă se poate asocia vreodată cuvântul „a plasa” (în l. germană, *stellen*, n. tr.), atunci când este înțeles corect, cu ceva care să aparțină lumii luminii. „A te plasa, asta o faci cu ajutorul picioarelor; în această acțiune este implicat întregul om. Dacă cineva spune: „a plasa înainte”, „a reprezenta” (în l. germană, *vorstellen*, n. tr.), el leagă obiectul luminii cu ceea ce viețuiește ca ceva dinamic, ca acțiune de forță, ca ceva care se afundă în adevăr. Cu ajutorul gândirii realiste noi ne afundăm cu totul în realitate. Gândurile cele mai importante - făcând abstracție de cele matematice - conduc la ideea că în ele nu avem numai un organism de lumină, aerian, ci și ceea ce omul deține ca viețuire sufletească, datorită faptului că el o lasă să fie luminată, dar păstrând, în același timp, contactul cu realitatea.

Din acest motiv, tot ce dezvoltă Oswald Spengler în legătură cu această lume a luminii transformată în gândire nu este decât o vorbărie spirituală! Trebuie spus răspicat că introducerea la acest al doilea volum este o vorbărie spirituală care se ridică la asemenea afirmații: „Această sărăcire a senzorialului înseamnă în același timp o aprofundare incomensurabilă. Starea de veghe umană nu mai este simpla tensiune dintre trup și ambianță. Ea se numește acum viața într-o lume a luminii închisă în cerc. Trupul se mișcă în spațiu văzut. Viețuirea adâncului este o pătrundere în forță în depărtări vizibile dintr-un centru al luminii; este acel punct pe care îl numim Eu. Eu este o noțiune aparținând luminii.”

Cel care sustine că Eu ar fi o noțiune a luminii nu știe cât de intim este legată viețuirea Eului în organismul uman, de exemplu, cu viețuirea gravitației, nu știe nimic despre mecanica viețuită, care poate apărea deja în organismul uman! Atunci când ea apare, în mod conștient, atunci se face și saltul de la gândirea abstractă la gândirea concretă, reală, care conduce în realitate.

Ai vrea să spui: Oswald Spengler este un exemplu perfect pentru faptul că gândirea abstractă a devenit „aeriană”, ba chiar „luminoasă”, care antrenează pe om departe de adevăr, astfel încât undeva, afară, în lumină, se împleticește buimac și nu are habar de faptul că există și o gravitație, că există și ceva care poate fi viețuit, nu numai văzut. Punctul de vedere al privitorului, de exemplu al lui *John Stuart Mill* ([Nota 34](#)) este dus aici la extrem. Din această cauză, cartea este deosebit de caracteristică pentru vremea noastră.

O frază de la pagina 13 pare să fie foarte spirituală, dar luată în fond nu este decât „vântos-luminoasă”: „Construiești reprezentare după reprezentare și ajungi la o arhitectură de gânduri în stil mare, ale cărei construcții stau în perfectă claritate, parcă, într-o lumină interioară.”

Este o simplă frazeologie; ceea ce este vegetal Spengler consideră că este „adormit”; aceasta reprezintă lumea care doarme cu adevărat în jurul nostru. El crede că lumea devine „trează” în regnul animal, că animalul dezvoltă în sine un fel de microcosmos. El nu ajunge până la depășirea animalului; dezvoltă numai relația dintre vegetal și animal, prezintă planta în stare de somn, animalul în stare de veghe.

Somn: mineral
 vegetal
Veghe: animal
 uman.

Dar tot ceea ce se întâmplă în lume are loc, de fapt, sub influența a ceea ce doarme. Animalul - Oswald Spengler ia în considerare aici și omul - are somnul în sine. Tot ce are importanță pentru lume rezultă din starea de somn, deoarece somnul are mișcarea în sine. Starea de veghe nu are în sine decât tensiuni, care determină în interior diverse discrepanțe și care, din păcate, ajung în Cosmos ca ceva exterior. În fond, un adevăr independent provine din starea de somn.

Și în această supă plutesc tot felul de astfel de puncte de grăsime mai mult sau mai puțin inutile sau gustoase; acesta este elementul animal. Dar supa ar putea exista și fără aceste puncte de grăsime. Numai că ele aduc în cadrul realității ceva. În somn, nu găsim Unde-le și Cum-ul, aici nu găsim decât Când-ul și De ce-ul. Omul, care, ca animal, conține și vegetalul (despre rolul mineralului în om Oswald Spengler nu are cunoștință), în măsura în care este vegetal trăiește în timp; el se plasează în Când și De ce, în timp ce ceea ce a premers este De ce-ul a ceea ce a succedat. Acesta este cauzalul. Și prin faptul că omul există în istorie, el trăiește, de fapt, ceea ce este vegetal. Ceea ce este animalic, și o dată cu acesta și umanul, care caută Unde-le și Cum-ul se adaugă la celelalte. Acest lucru este interesant pentru tensiunile interioare; dar ele nu au de-a face cu ceea ce se întâmplă cu adevărat în lume. Astfel încât se poate spune: Prin interacțiunile cosmice îi sunt implantate lumii Când-ul și De ce-ul pentru succesiunea timpurilor.

Și în această supă înoată tocmai aceste puncte de grăsime cu Unde-le și Cum-ul lor. Și când omul, care este un astfel de punct de grăsime, înoată aici, Unde-le și Cum-ul său nu privesc, de fapt, decât tensiunile sale, starea sa de veghe. Ceea ce el face ca ființă istorică vine din somnul său.

Mai de mult se spunea ca o fantezie religioasă: Ce-i al tău îți dă Domnul în timpul somnului. Omului lui Spengler Natura îi dă în timpul somnului. Aceasta este gândirea uneia dintre cele mai importante personalități ale prezentului, care se zbate mai întâi în natura vegetală, pentru a nu mai ieși din aceasta decât până la nivelul naturii animale, în care atrage și umanul.

S-ar putea crede că această zbatere ar evita, în spiritualitatea ei, cele mai grave erori pe care gândirea le-a făcut în trecut; că ea și-ar fi cumva credincioasă sieși. Dacă și așa starea vegetală trebuie să se reverse peste istoria omenirii, ea să rămână totuși la starea vegetală. Totuși nu s-ar putea ticlui bine o contemplare istorică având la bază omul regnului vegetal. Oswald Spengler face reflecții istorice foarte spirituale cu privire la ceea ce omenirea realizează în evoluția ei în somn, în sens vegetal. Pentru a avea ceva de spus despre acest somn al omenirii el se folosește de antropomorfism, deformând totul în mod artistic, introducând omul peste tot cu ajutorul fanteziei. Din această cauză, deja la pagina 9, vorbește despre planta care nu are o stare de veghe, pentru că vrea să afle cu ajutorul ei cum trebuie să scrie istoria și să furnizeze o descriere a ceea ce fac oamenii din somnul lor. Citiți numai primele fraze de la pagina 9:

„O plantă își duce existența fără stare de veghe." Bun!

„În somn, toate ființele devin plante", spune el. Așadar și omul, ca și animalul. Frumos!

„Tensiunea față de ambianță s-a stins, mersul vieții continuă." Acum urmează o frază capitală:

„O plantă nu cunoaște decât relația față de Când și De ce."

Deci planta începe nu numai să viseze, ci și să „cunoască" în somnul ei fericit. Ne aflăm deci în fața presupunerii că acest somn, care trebuie să se răspândească curgând ca istorie în evoluția umană, ar putea să înceapă, de fapt, să și vegheze. Atunci Oswald Spengler ar putea scrie istorie cu aceeași îndreptățire cu care, compunând literatură, îi atribuie plantei o cunoaștere a lui Când și De ce. Această esență a somnului plantei are calități cât se poate de interesante: „Țâșnirea primelor vârfuri verzi din solul iernii, umflarea mugurilor, întreaga forță a înfloririi, a răspândirii parfumului, a luminării, a maturării: toate acestea sunt dorință de împlinire a unui destin și o permanentă căutare nostalgică a Când-ului."

Dar se poate scrie foarte ușor istoria ca viață vegetală, dacă te pregătești prin antropomorfisme pentru aceasta!

Oswald Spengler spune mai departe: „Unde-le nu poate avea nici un sens pentru o existență vegetală. Este problema cu care omul care se trezește regândește zilnic lumea sa. Căci numai pulsul existenței străbate prin toate generațiile. Starea de veghe începe din nou pentru fiecare microcosmos: aceasta este deosebirea dintre procreare și naștere. Una este garanție a duratei, cealaltă este un început. Din această cauză o plantă este zămislită, dar nu născută. Ea este aici, dar nici o trezire, nici o primă zi nu așterne o lume a simțurilor în jurul ei."

Dacă vrei să analizezi gândurile lui Spengler trebuie să te așezi ca Hopa-Mitică, în cap, și apoi să revii la poziția normală, pentru a putea regândi ceea ce în sens uman este gândit direct, fără evaluare critică. Deoarece Spengler își pregătește o asemenea metafizică, o asemenea filosofie, el ajunge să spună: Acest lucru care doarme în om, ceea ce este în om ca o plantă, acesta face istoria. Ce este acest lucru? Sângele, sângele care curge prin generații.

Oswald Spengler își pregătește o metodă, pentru a putea spune: Întâmplările cele mai importante care au loc în omenire se produc prin sânge. La aceasta el trebuie să mai adauge câteva salturi ale gândurilor: „În această privință starea de veghe are aceeași semnificație cu «a stabili», fie că este vorba de simțul tactil al unui infuzor, fie că este vorba de gândirea umană de cel mai înalt rang."

Da, dacă gândești atât de abstract nu vezi deosebirea dintre pipăitul unui infuzor și gândirea de cel mai înalt rang a unui om! Și ajungi la tot felul de afirmații extravagante: că această gândire este un dar al întregii vieți umane, că din sânge urcă faptele, din sânge se face istoria. Și dacă unii gândesc la toate acestea, ele reprezintă o reflectare abstractă și nu are nici cea mai slabă legătură cu evenimentele: „Faptul că nu numai trăim, ci și știm ceva despre «viață»

este rezultatul contemplării ființei noastre în lumină. Dar animalul cunoaște numai viața, nu și moartea."

Și astfel el trage concluzia că, de fapt, un lucru important trebuie să iasă din întuneric, din ceea ce este de natură vegetală, din sânge, și că cei care au făcut ceva în istorie nu au plecat de la o idee, de la o gândire, ci gândurile rămân la marginea lucrurilor. Despre ceea ce produce gândirea, Oswald Spengler nu are suficiente cuvinte denigratoare.

Și acestor lucruri le opune pe toți cei care acționează cu adevărat, pentru că lasă gândirea să fie gândire, pentru că lasă gândirea să fie treaba celorlalti.

„...cel activ este un om întreg: la contemplativ ar vrea să acționeze un singur organ, fără trup și împotriva acestuia."

„Căci numai cel care acționează, omul destinului" - așadar cel pe care nu-l afectează cu nimic gândurile - „ trăiește în lumea adevărată, lumea deciziilor politice, războinice și economice, care nu ia în calcul noțiunile și sistemele. Aici o lovitură bună este mai valoroasă decât un sfârșit bun".

Iată o vorbire clară! ~Dar atât de clară, încât se recunoaște cine a vorbit; în definitiv a scris unul „care face pete de cerneală și este un vierme al cărților", care se desfășoară pentru a fi la îndemâna altora. Căci cel care scrie trebuie să fie „un făcător de pete de cerneală și vierme al cărților". „Există oameni ai destinului și oameni ai cauzalității. Omul cu adevărat viu, țăranul și războinicul, bărbatul de stat, conducătorul de oști, omul de lume, comerciantul, cel care vrea să se îmbogățească, să comande, să domnească, să lupte, să îndrăznească, organizatorul și întreprinzătorul, aventurierul, scrimerul și jucătorul sunt despărțiți printr-o întreagă lume de omul „spiritual", de sfânt, de preot, de savant, de idealist și de ideolog." Ca și cum nu ar fi existat niciodată confesionale și părinți spoveditori! Dar există și alte ființe de la care își preiau ideile toate categoriile de oameni amintite. În societate pot fi întâlniți tot felul de oameni care sunt pomeniți aici, bărbați de stat, conducători de oști, bărbați de lume, comercianți, scrimeri, jucători și așa mai departe, chiar și prezicătoare și ghicitoare în cărți! Astfel încât lumea prin care bărbatul de stat, politicianul și alții ar trebui să fie despărțiți de oamenii „spirituali" nu are în realitate o dimensiune atât de uriașă. Acela care poate contempla viața va înțelege că așa ceva se scrie numai făcând abstracție de orice cunoaștere a vieții. Iar Oswald Spengler, care este un bărbat spiritual și o personalitate importantă, face acest lucru cât se poate de temeinic. După ce a spus că în domeniul evenimentelor reale o lovitură bună este mai valoroasă ca un sfârșit bun, el continuă astfel: „Există un sens în disprețul cu care soldatul și bărbatul de stat din toate timpurile au privit în jos, la făcătorii de pete de cerneală și la viermii cărților, care erau de părere că istoria lumii ar exista de dragul spiritului, științei sau chiar al artei. S-o spunem fără echivoc: Înțelegerea eliberată de simțire nu este decât o parte a vieții, și nu cea hotărâtoare. Într-o istorie a gândirii occidentale numele lui Napoleon poate lipsi, în istoria adevărată însă Arhimede, cu toate descoperirile sale științifice, a fost poate mai puțin eficient decât acel soldat care l-a doborât cu prilejul asaltului Siracuzei."

Dacă lui Arhimede i-ar fi căzut în cap o cărămidă, după această teorie cărămida amintită ar fi fost mai valoroasă decât ceea ce a produs Arhimede, în sensul istoriei adevărate, logice. Dar aceste citate nu aparțin unui jurnalist mediocru, ele sunt produsul unuia dintre oamenii cei mai înzestrați de astăzi. Acesta este faptul cel mai important, că un asemenea lucru îl scrie unul dintre oamenii cei mai deștepți.

Gândirea plutește pe deasupra. Care este așadar lucrul cel mai eficient? Sângele.

Cineva care vorbește despre sânge dintr-un punct de vedere științific va pune mai întâi

problema cum ia naștere sângele, ce legătură are sângele cu nutriția. În intestine sângele încă nu este prezent; el este plăsmuit doar în orn. Sângele curge în timp, prin generații (dacă poate fi constituită o reprezentare mistică proastă, aceasta este). Tot ce au spus cândva despre viața lor sufletească unii mistici, cel puțin în parte nebuloși, nu a fost atât de rău ca mistica spengleriană a sângelui. Se face trimitere la ceva care scapă oricărei posibilități de cunoaștere și nu numai în sensul că nu putem gândi asupra acestor lucruri - aceasta n-ar însemna nimic, după Oswald Spengler, care consideră că nu este necesar să gândim, gândirea fiind doar un lux al vieții -, dar dacă vrem să rămânem raționali ar trebui să încetăm să vorbim despre ceva atât de puțin accesibil cum este sângele.

Din acest punct de vedere este posibil să începem o abordare a istoriei cu următoarele fraze: „Toate evenimentele mari ale istoriei sunt purtate de asemenea ființe de natură cosmică, de popoare, de partide, de armate, de clase, în timp ce istoria spiritului se desfășoară în colectivități și cercuri incoerente, școli, organizații de culturalizare, curente, «-isme». Și aici survine o problemă de destin, dacă asemenea mase își găsesc la momentul hotărâtor un conducător sau dacă sunt mânate mai departe la întâmplare, dacă conducătorii hazardului sunt oameni de rang înalt sau personalități cu totul neînsemnate, ridicate de valul întâmplărilor, ca Pompei sau Robespierre. Bărbatul de stat este caracterizat prin aceea că înțelege toate aceste mase care se formează și se dizolvă în decursul timpului, cu forța și durata lor, în orientarea și intenția lor, dar în acest caz este o problemă de coincidență dacă le poate domina sau dacă este antrenat de ele.”

Cu aceasta se inaugurează o abordare a istoriei care face ca învingător peste toate să fie ceea ce pătrunde în devenirea istorică prin spirit: sângele.

„O putere nu poate fi răsturnată decât prin altă putere, nu printr-un principiu, și în afară de bani nu există nici o altă putere” - decât sângele, este părerea lui Spengler. „Banul nu este întrecut decât de sânge. Viața este începutul și sfârșitul, curgerea cosmică în formă microsomică. Este realitatea în cadrul lumii istoriei. În fața cursului irezistibil al succesiunii generațiilor dispăre orice lucru pe care starea de veghe l-a construit în lumile sale spirituale. În istorie este vorba de viață, și numai de viață, de rasă, de triumful voinței pentru putere și nu de victoria adevărilor, invențiilor sau banilor. Istoria mondială este judecata mondială: ea a dat întotdeauna dreptate vieții mai pline, mai sigure de sine, a dat dreptate indiferent dacă era drept în fața stării de veghe și a sacrificat întotdeauna adevărul în fața forței, a rasei, a condamnat la moarte oameni și popoare pentru care era mai important adevărul decât faptele și dreptatea mai esențială decât forța. Astfel, spectacolul unei culturi înalte, această întreagă lume de zeități, arte, gânduri, bătălii, orașe, se încheie cu faptele primordiale ale atotputernicului sânge, care este totuna cu talazurile cosmice veșnic rotitoare. Starea de veghe luminoasă, bogată în forme, se afundă din nou în serviciul existenței, așa cum ne demonstrează perioada imperială chineză și cea romană; timpul învinge spațiul, este cel care în mersul său implacabil încorporează hazardul efemer al culturii de pe această planetă în hazardul-om, o formă în care hazardul-viață curge un timp, pe când în lumea luminii, a ochilor noștri se deschid în fundal orizonturile curgătoare ale istoriei Pământului și ale istoriei stelelor.”

„Nouă însă, care am pus un destin în această cultură și în această clipă a devenirii noastre, în care banul își sărbătorește ultimele sale victorii, iar moștenitorul său, cesarismul, se apropie ușor și implacabil, ne este dată prin aceasta, direcția voinței și a obligației, fără să merite să nu trăiești.”

Acestea sunt vorbele lui Oswald Spengler cu referire la cesarismul care vine, la aceea ce va apărea înainte de dispariția totală a culturilor Occidentului, și care va cuprinde cultura actuală.

V-am înfățișat astăzi aceste lucruri din cauză că omul treaz - Oswald Spengler nu acordă nici

o importanță omului trează! - și în cazul când este antroposof trebuie să fie atent la ceea ce se întâmplă. Am vrut să mă refer din acest punct de vedere la o anumită problemă a timpului nostru. Dar nu aș încheia cum se cuvine, dacă v-aș spune despre această problemă numai atât. Din această cauză, înainte de a lua o pauză mai lungă, voi ține o conferință miercură viitoare, înaintea călătoriei mele la Oxford.

CONFERINȚA a VII-a

Dornach, 9 august 1922

Autorul despre care am vorbit ultima oară ar trebui să dea de gândit tocmai celor care aparțin mișcării antroposofice. Vedem în Oswald Spengler o personalitate stăpână pe foarte multe cunoștințe științifice. Se poate chiar spune că multe idei care au devenit în ultimele secole bunul omenirii civilizate sunt cunoscute de Spengler. El a asimilat cunoștințe din mai multe științe sau cel puțin idei întâlnite în diferite științe.

Speculațiile sale sunt uneori seducătoare. Este în cea mai mare măsură ceea ce în Europa Centrală - nu în Franța, ci în Europa Centrală - poate fi numit un om spiritual. În orice caz, pentru spiritualitatea franceză gândurile lui Oswald Spengler sunt prea complicate și prea dense. Dar, așa cum am spus, în sens central-european el poate trece perfect drept un gânditor de spirit. L-am putea numi cu greu un gânditor elegant în sensul cel mai bun al cuvântului, deoarece prezentarea gândurilor sale, în ciuda oricărei spiritualități, are ceva teribil de pedant. Și se poate chiar vedea cum în spatele gândurilor acestui om de spirit pânzește insistent un ochi fățarnic. În orice caz, în înseși gândurile sale există ceva grosolan.

Aș spune că acestea sunt mai mult considerații estetice. Important este că în fața noastră se află o personalitate care are idei potrivite timpului, care însă nu acordă nici o importanță gândirii în general. Căci Oswald Spengler nu consideră hotărâtor pentru adevărata devenire a lumii ceea ce vine din gândire, ci apreciază ca fiind hotărâtoare impulsurile instinctive ale vieții. În consecință, gândirea plutește deasupra vieții, ca ceva ce ține de risipă, am putea spune, de lux, astfel încât, după el, gânditorii reflectează asupra vieții, dar din această gândire a lor nu poate să pătrundă nimic în viață. Viața există deja, când gânditorii își formulează concepțiile lor asupra ei.

Atunci când un gânditor ajunge să stăpânească ideile prezentului cu un oarecare grad de universalitate, el deja le simte ca fiind sterile, nefertile. El nu se adresează însă acestor idei, ci celui ceva care există în viața instinctivă și vede civilizația actuală din punctul de vedere care rezultă pentru el pe această cale.

O privește astfel încât spune: Ceea ce a produs civilizația contemporană este în declin în toate privințele. Nu poți decât să speri că o dată și o dată din ceea ce Spengler numește „sânge” va apărea ceva care nu va mai colabora cu ceea ce este civilizația actuală, ci va nimici totul și va așeza în loc o forță care să-și aibă originea numai în domeniul instinctelor.

Oswald Spengler vede cum oamenii civilizației mai noi au devenit treptat sclavi ai vieții dominată de mașini. El nu vede însă cum în cadrul acestei vieți, mai ales în domeniul tehnicii - pentru că față de spiritual tehnica este complet goală de conținut -, poate apărea posibilitatea libertății umane, chiar ca o reacție. Despre acest lucru el nu are cunoștință.

Ultima oară am atras atenția asupra faptului că Spengler spune: Omul de stat, practicianul, comerciantul și alții acționează cu toții din impuls, nu din gândire. În glumă am spus: Oswald Spengler pare să nu fi observat niciodată că există și părinți spoveditori și alte lucruri asemănătoare. Nu a observat nimic altceva, relația cu părintele spoveditor reprezentând pentru el un aspect secundar, decadent, aparținând istoriei lumii.

Dacă privim retrospectiv evoluția umană, vom vedea cum așa-zișii oameni ai faptei, acei oameni care au de făcut ceva în lume, fie se adresează oracolelor, fie, în perioade mai timpurii, acelor concluzii care sunt recunoscute ca fiind deciziile lumii spirituale în cadrul Misteriilor. Este suficient să ne gândim cum cei care obțineau informațiile privind deciziile lumii spirituale în Misterii le transmiteau acelor care voiau sau trebuiau să devină oameni ai faptelor. Când pătrundem retrospectiv în evoluția umană descoperim cum din lumea spirituală - și nu din sânge, căci această teorie a sângelui este ceva cât se poate de mistic, de nebulos - așadar, nu dintr-un eventual substrat întunecos al sângelui, ci din spirit se obțineau impulsurile care pătrundeau apoi în faptele pământene.

Intr-un anume sens, așa-numiții oameni ai faptei erau unelte pentru marile creații spirituale, a căror orientare era recunoscută în cadrul cercetării spirituale din Misterii. Noi găsim ecouri ale Misteriilor pretutindeni în istoria greacă și în cea romană; dar le mai recunoaștem și în tot cursul primei părți a evului mediu.

V-am atras atenția că nu putem înțelege legenda lui Lohengrin decât dacă știm s-o urmărim retrospectiv, din lumea fizică exterioară până în Cetatea Graalului evului mediu timpuriu sau, de fapt, mijlociu.

Așadar, atunci când Oswald Spengler crede că din sânge se nasc evenimentele istoriei universale și că acestea nu au nimic a face cu ceea ce pătrunde în oameni prin gânduri dovedește o înțelegere cu totul greșită a adevăratului mers al evoluției umanității.

În timpurile mai vechi oamenii erau dependenți într-o mare măsură de cercetarea lumii spirituale, atunci când voiau să facă ceva. Atunci trebuia cercetată, dacă ne este îngăduit să ne exprimăm astfel, intenția zeilor. Acest raport de dependență față de zei pe care-l avem în vedere îi făcea pe oamenii timpurilor mai vechi să fie neliberi. Ei erau tratați ca niște recipiente în care zeii își turnau substanțele, substanțe spirituale, sub a căror influență acționau oamenii.

Pentru ca oamenii să poată deveni liberi era necesar să înceteze această influență. Prin aceasta, gândurile lor deveneau tot mai mult imagini. Gândurile mai vechi ale umanității erau în mult mai mare măsură realități. Iar Oswald Spengler atribuie sângelui tocmai realitățile care existau în gândurile omenirii mai vechi, acele substanțe care acționau prin oameni, în tot cursul evului mediu.

Apoi au venit vremuri noi. Gândurile oamenilor și-au pierdut conținutul lor divin, conținutul lor substanțial. Ele au devenit simple imagini abstracte ale gândurilor. Numai că acestea nu mai sunt obligatorii. Numai prin aceste imagini abstracte ale gândurilor omul poate deveni liber.

De-abia acum, în cursul secolelor mai noi, până în secolul al XX-lea, omul a descoperit în el altceva decât structura organică necesară modelării unor astfel de imagini. Aceasta a însemnat educarea omenirii pentru libertate. Omul nu mai avea imaginațiuni sau inspirații atavice, așa cum era cazul în timpurile mai vechi. El nu avea decât imagini de gânduri. În aceste imagini de gânduri el putea deveni tot mai mult liber, pentru că imaginile nu pot constrânge. Dacă în imagini avem impulsuri morale, acestea nu mai pot constrânge, așa cum se întâmpla în substanța veche a gândurilor. Atunci ele acționau asupra omului ca forțe naturale. Imaginile de gânduri mai noi nu mai acționează ca forțe naturale. Din această cauză trebuie să li se dea drept conținut ceea ce cunoașterea naturii obține prin simpla observare cu ajutorul simțurilor. Prin aceasta se obținea o știință de observație senzorială, care umplea gândurile din afară; din interior însă, ele voiau tot mai puțin să se umple cu ceva. Astfel încât oamenii trebuiau să apeleze, dacă doreau să mai dispună de gânduri pline de conținut, la

tradițiile vechi, așa cum se întâmpla fie în diferite confesiuni religioase devenite tradiționale, fie în societăți secrete, așa cum înfloreau acestea pe toată întinderea Pământului. Marea masă a oamenilor a fost reunită în cele mai diverse confesiuni religioase, unde oamenilor li se prezenta ceva al cărui conținut își avea originea în timpuri mai vechi, când gândurilor le mai era dat un conținut. Sau se organizau - sub formă de cult sau altfel - în cadrul societăților secrete, ceea ce se perpetua prin tradiție din timpuri mai mult sau mai puțin vechi. Gândurilor li se conferea din afară un conținut senzorial de observații. Din interior ele primeau un conținut de impulsuri vechi, devenite tradițional dogmatice.

Acest lucru trebuia să se întâmple și în perioada cuprinsă între secolul al XVI-lea și ultima treime a secolului al XIX-lea, deoarece atunci a mai acționat principiul spiritual numit principiul arhanghelului Gabriel; așadar, numele acelei entități - este numai o terminologie, eu vreau să mă refer la o forță spirituală - care a acționat în sufletele umane în mod inconștient. Oamenii înșiși nu aveau în interioritatea lor nici un conținut. Pentru viața lor spiritual-sufletească ei preluau un conținut tradițional. Dar în felul acesta oamenii nu simțeau că participă la acest conținut spiritual. Primul care a simțit această neparticipare, dar care nu a putut ajunge la existența unei noi spiritualități a fost Friedrich Nietzsche. Din această cauză el a pierdut orice impuls pentru conținutul spiritual-sufletească. Și atunci a căutat impulsuri cât se poate de nedeterminate, impulsuri ale puterii și altele asemănătoare.

Oamenii nu au nevoie numai de un conținut spiritual pe care să-l cuprindă în gândurile lor abstracte, ci de căldura interioară care poate apărea în acest conținut spiritual și care este un lucru deosebit de important.

Această căldură interioară era obținută de marea masă a oamenilor prin diferite acțiuni culturale sau altele asemănătoare acestora, care aveau loc în cadrul diferitelor confesiuni. În comunitățile masonice sau în alte societăți secrete din timpurile mai noi se turna în suflete și această căldură.

Acest lucru era posibil în perioada gabrielică despre care vorbim datorită faptului că pretutindeni pe Pământ erau prezente spiritele elementare rămase încă din evul mediu. Numai că pe măsură ce se înainta în secolul al XIX-lea și cu atât mai mult în secolul al XX-lea acestor spirite elementare care existau în toate fenomenele naturale le-a devenit din ce în ce mai greu să paraziteze viața socială a oamenilor. Existau aici multe lucruri care se opuneau în mod inconștient acestui fapt, tocmai în timpurile mai noi.

Când în asemenea societăți secrete bazate pe tradiție - este de necrezut cât de „vechi” și de „sfînțite” trebuie să fie toate aceste culte ale societăților secrete - se desfășurau acțiuni de cult sau când se transformau învățăături în sensul tradiției vechi, ca un ecou al vechilor Misterii, acest lucru convenea anumitor spirite elementare. Prin faptul că oamenii nu se concentrau în timpul oficiului unei slujbe oarecare, din care nu înțelegeau nimic, apărea în fața lor ceva de o infinită înțelepciune: erau prezenți, nu înțelegeau de fapt nimic, dar înțelegerea lor ar fi fost posibilă. Atunci soseau ființele elementare și gândeau cu ajutorul rațiunii umane pe care oamenii nu o foloseau. Oamenii își dezvoltaseră mult cugetarea liberă, dar nu o foloseau. Ei preferau să asiste la ceva care ținea de tradiție, fără să gândească. Și astăzi lucrurile stau tot așa, cu toate că oamenii actuali ar putea gândi, dacă ar vrea să-și folosească rațiunea. Dar nu le place acest lucru, nu-l fac, nu simt o înclinație pentru gândirea activă. Le place să spună: Ah, pentru asta trebuie să faci un efort, acest lucru este abstract, este ceva care necesită o muncă interioară!

Dacă oamenilor le-ar plăcea să gândească nu ar frecventa cu atâta plăcere tot felul de spectacole cinematografice, unde nu poți și nici nu ai nevoie să gândești; aici totul se derulează. Acel foarte puțin care ar mai trebui gândit este scris pe ecran și se poate citi. Încet și treptat s-a dezvoltat în cursul epocii mai recente lipsa de simpatie pentru gândirea

interioară activă. Oamenii au pierdut aproape cu totul obiceiul de a gândi. Dacă undeva se ține o conferință care nu este însoțită de proiecții de imagini și unde ar trebui să mai și gândești puțin, oamenii preferă să doarmă. Poate că se mai duc la conferință, dar dorm, pentru că gândirea activă nu se bucură de o vogă deosebită.

Și tocmai la această voință de a nu gândi timp de secole s-au adaptat cele mai multe activități desfășurate de diferitele societăți secrete. Asemenea ființe elementare, care încă mai aveau legături cu oamenii în prima jumătate a evului mediu, când se mai efectuau experiențe de laborator, experiențe alchimice care îi făceau pe oameni să gândească asupra felului în care participau aceste entități spirituale la ele, existau pretutindeni.

Și de ce nu ar fi folosit ele prilejul ce li se oferea! Oamenii aveau acum un creier cu care ar fi putut gândi; dar ei nu voiau să gândească. Așa au ajuns să se implice aceste ființe elementare, care gândeau: Dacă oamenii înșiși nu-și folosesc creierul, putem să-l folosim noi. Iar în aceste societăți secrete care nu iubeau decât ceea ce era traditional, aducând la suprafață numai lucruri vechi, interveneau aceste ființe elementare și foloseau creierul uman pentru a gândi. În felul acesta, din secolul al XVI-lea a fost folosită de către spiritele elementare substanță aparținând creierului.

În evoluția umanității au pătruns foarte multe lucruri fără colaborarea oamenilor, idei bune, care se refereau la conviețuirea oamenilor.

Pentru acești oameni o mare problemă era răspunsul la întrebarea: Ce se transmite, de fapt, de la om la om? Oamenii ar trebui să gândească, dar ei nu gândesc. Așadar, ce este ceea ce acționează de la om la om?

Aceasta a fost o mare problemă pentru Goethe. Și în această dispoziție sufletească a scris el *Meșterul Wilhelm* (*Wilhelm Meister*). Autorul descrie contexte sociale întunecate, care rămân inconștiente pentru om, dar care sunt dominante, fiind captate, duse mai departe în mod semiconștient de unul sau de altul. Se întretes tot felul de fire. Goethe încearcă să găsească aceste fire. El le caută. Și în măsura în care a putut să le găsească el a vrut să le aducă până la dezvăluire în scrierea sa cu caracter de roman *Meșterul Wilhelm*.

Asemenea preocupări s-au întâlnit apoi în tot secolul al XIX-lea. Dacă oamenii ar avea înclinația să zăbovească asupra unei cărți mai mult decât timpul dintre două mese - asta este o exprimare figurativă, pentru că cei mai mulți oameni adorm între două mese, dacă au citit o treime din acest timp; apoi ei citesc următoarea treime între următoarele două mese, iar treimea cealaltă între următoarele două mese și, datorită acestui fapt, totul se risipește -, ar fi bine dacă și acele romane sau nuvele care se pot parcurge între două mese sau între două gări de cale ferată i-ar impulsiona să gândească la cele citite. Acest lucru nu poate fi pretins de la timpurile actuale, dar dacă știți cum a căutat asemenea interacțiuni, de exemplu, Gutzkow în cartea sa *Vrăjitorul din Roma* și în cartea sa *Cavalerii spiritului* ([Nota 35](#)), dacă analizați înlănțuirile sociale neobișnuite căutate de George Sand în romanele sale, veți putea observa cum în secolul al XIX-lea forțe nedeterminate acționează în subconștient; și veți constata că autorii le urmăresc și că ei se află, ca în cazul lui George Sand, în modurile cele mai diferite, pe urmele corecte.

Dar în ultima treime a secolului al XIX-lea aceste ființe elementare care gândeau cu creierul uman, care puneau stăpânire pe sufletele umane și influențau contextele sociale se satură de această situație. Ele își satisfăcuseră necesitățile legate de istoria mondială. S-a mai întâmplat și altceva care le-a împiedicat să continue această activitate parazitară. Această activitate s-a desfășurat cu succes spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și cu precădere în secolul al XIX-lea; apoi aceste ființe elementare au ajuns să-și exercite tot mai puțin dreptul lor. Și aceasta deoarece din lumea spirituală au coborât în planul fizic tot mai multe suflete având multe

speranțe cu privire la viața pământească.

După ce oamenii, când au fost copii, s-au jucat și s-au zbuguit, au fost crescuți în vremurile mai noi în sărăcie, ei nu au devenit conștienți de faptul că au avut speranțe prea mari înainte de a coborî pe Pământ. Dar aceste stări sufletești au continuat să acționeze, transformându-se în emoții, și mai acționează încă și în prezent. De fapt, sufletele umane coboară în lumea fizică cu așteptări deosebit de mari. De aici apar și decepțiile care sunt trăite de mai mult timp de inconștient în sufletul copiilor, pentru că speranțele nu sunt totuși satisfăcute.

Spirite alese care aveau impulsuri deosebit de puternice, creatoare de speranțe, au fost, de pildă, cei care au contemplat acest plan fizic și, văzând că aici speranțele nu sunt satisfăcute, au scris utopii despre cum ar trebui să fie, cum s-ar putea face.

Ar fi deosebit de interesant să se studieze cum erau structurate aceste suflete care au coborât din lumile spirituale în existența fizică, sufletele marilor utopiști, și a celor mai mici, care au gândit despre lucruri ce nu pot fi numite utopice, dar care înfățișează oamenilor un Paradis pe Pământ, ar fi interesant de știut cum erau, de fapt, structurate aceste suflete pentru pătrunderea lor în planul fizic terestru.

Această coborâre plină de așteptări reprezintă un supliciu pentru ființele care trebuie să folosească creierul unor oameni plini de speranțe. Folosirea creierului nu le ajută când coboară oameni plini de speranțe. Până în secolul al XVIII-lea oamenii mai coborau încă cu așteptări mai modeste. Atunci lucrurile erau favorabile folosirii creierelor de către alte entități, nu de entitățile umane. Dar în ultima treime a secolului al XIX-lea situația a devenit deosebit de acută pentru entitățile care trebuiau să folosească acest creier uman, în cazul oamenilor care coborau plini de speranțe. Aceste speranțe dădeau naștere la emoții subconștiente, lucru pe care-l resimțeau apoi aceste ființe, când voiau să folosească creierul. Din această cauză, ele încetează de a mai face acest lucru. În această situație apare, în cadrul omenirii civilizate moderne, ideea că oamenii au gânduri, dar că și le oprimă. Creierul s-a ruinat treptat, mai ales la clasele superioare, din cauza opririi gândurilor. Alte ființe neumane care să ia în stăpânire aceste gânduri nu mai apar.

Acum oamenii au gânduri, dar nu știu ce să facă cu ele. Reprezentantul cel mai de seamă al acestei categorii de oameni care nu știu ce să facă cu gândurile lor este Oswald Spengler. El se deosebește de ceilalți prin aceea că, spre deosebire de ceilalți - oare cum ar trebui, de fapt, să ne exprimăm pentru a nu provoca o indignare prea mare atunci când, așa cum se întâmplă întotdeauna, aceste lucruri sunt repovestite afară -, care și-au neglijat cu totul creierul în anii tinereții, astfel încât acesta este înclinat să lase gândurile să se piardă, Spengler și-a conservat creierul, astfel încât nu este atât de gol; el nu se afundă întotdeauna numai în sine, nu se ocupă numai de sine însuși.

O mare parte a omenirii este interior în stare de piftie. Piftia se face din diferite produse rezultate la tăierea porcului care nu pot fi folosite nici măcar la pregătirea cârnaților și care se amestecă cu componentele gelatinoase. Și așa spune: Sub influențele cele mai aiuritoare produse de educație, creierul majorității oamenilor ajunge astfel în starea de piftie. Ei nu sunt vinovați. Nu vorbim despre aceasta în sens acuzator, ci mai degrabă într-un sens de disculpare, și în sensul că îți este milă de creierul devenit piftie.

Vreau să spun că dacă oamenii nu știu ce să facă cu propria lor persoană, sunt striviti, comprimați și în stare de piftie, în ei înșiși, atunci gândurile se pot afunda în aceste lumi inferioare ale creierului și apoi din acestea în regiunile inferioare ale omului etc

Dar nu acesta este cazul unor oameni ca Oswald Spengler. Aceștia pot da formă gândurilor. Și prin aceasta el este un om spiritual, el are gânduri. Dar aceste gânduri pe care le poate

avea omul devin ceva abia în cazul când ele capătă un conținut spiritual. Pentru aceasta este necesar să existe un conținut spiritual. E nevoie de conținutul pe care vrea să-l dea antroposofia; în caz contrar, ai gânduri, dar nu știi ce să faci cu ele. Cu gândurile lui Spengler lucrurile stau - aproape ai vrea să spui că îți apare o imagine imposibilă - ca în cazul unui bărbat care în vederea unei căsătorii viitoare cu o doamnă a procurat tot felul de veșminte splendide, nu pentru el, ci pentru acea doamnă, dar ea fuge, părăsindu-l înainte de nuntă, iar el are acum aceste veșminte dar nu are pe cine să îmbrace cu ele!

Astfel puteți vedea ce gânduri minunate există la Spengler; ele sunt croite după modelele științifice cele mai moderne, dar lipsește doamna care ar trebui să se îmbrace cu aceste veșminte. Bătrânul Capella avea cel puțin, așa cum am spus acum câteva săptămâni, retorica, gramatica și dialectica, devenite cam cașectice. Acestea nu mai erau tot atât de durdulii ca muzele lui Homer sau ale lui Pindar, dar existau cele șapte arte libere care au figurat tot timpul evului mediu; mai dispuneai de cineva pe care să-l îmbraci cu veșmintele.

Dar acum a sosit timpul spenglerismului, timpul în care, să spunem, s-au confecționat haine, dar lipsesc ființele pe care le-ai putea îmbrăca cu ele și, nu-i așa, lipsește doamna! Muza nu vine, hainele sunt aici. Și astfel nu se poate face nimic cu toată garderoba de gânduri moderne. Gândirea nu există pentru a interveni în vreun fel în viață.

Lipsește substanțialul, și anume ceea ce ar trebui să vină din lumea spirituală. Acest lucru lipsește. Și atunci se dă explicația: Ei asta-i, toate astea sunt un nonsens, aceste veșminte există numai pentru a fi privite. Să le punem pe cuiere și să așteptăm ca din nedeterminarea mistică să apară o țărăncuță robustă, care la rândul ei nu are nevoie de veșminte frumoase; ea va rezulta din primordial cu caracteristicile la care ne putem aștepta.

Așa se întâmplă cu spenglerismul: el așteaptă să apară din nedeterminat; din nedefinit, din nediferențiat, impulsuri care nu au nevoie de haine de gânduri, iar hainele de gânduri le agață pe cuiere de lemn, pentru a fi privite; dacă ele nu ar fi nici măcar pentru a fi privite nu am putea pricepe de ce Oswald Spengler a scris două volume atât de groase care sunt absolut inutile. Ce să faci cu două cărți groase, dacă gândirea lipsește din ele? Spengler nu dă însă nici un prilej de a deveni sentimental, altminteri ai putea găsi că unele pasaje sunt nostime. Aici trebuie să sosească Cezar! Dar Cezarul modern este acela care a procurat cât se poate de mulți bani și a adunat laolaltă toți inginerii posibili, care prin spirit au devenit sclavii tehnicii, și acum întemeiază cezarismul modern, bazat pe banii purtați de sânge sau pe sângele purtat de bani. În acest context, gândirea nu mai e importantă, ea stă în spate și se ocupă cu tot felul de gânduri.

Dar omul scrie două cărți groase în care găsim gânduri frumoase. Totuși acestea sunt absolut inutile. Ar fi fost mult mai înțelept dacă el ar fi folosit această hârtie pentru a elabora, să spunem, o rețetă prin care s-ar putea obține cele mai favorabile amestecuri de sânge de pe lume sau ceva asemănător. Asta este ceea ce, potrivit părerii sale, ar trebui făcut.

Nu există nici o corespondență între ceea ce ar trebui făcut și ceea ce prezintă el în cărțile sale. Când citești aceste cărți ai sentimentul că poți spune: Da, omul știe ceva, știe cum este amurgul Occidentului, căci a înghițit toată această dispoziție sufletească a apusului, a amurgului; el este burdușit cu ea. Pentru a grăbi acest amurg al Occidentului n-ai putea face ceva mai bun decât să-l faci pe Oswald Spengler coordonatorul acestui proces. Căci el pricepe toate aceste lucruri, are acest calibru din punct de vedere spiritual. Și în felul acesta este foarte reprezentativ pentru timpul său. El consideră că întreaga civilizație modernă se distruge. Fără îndoială, dacă toți vor face ca el, ea va dispărea. Așadar, trebuie ca ceea ce scrie el să fie și adevărat. Eu găsesc că are un adevăr interior uriaș.

Așa stau lucrurile. Cel care se află pe terenul antroposofiei ar trebui să asculte cu atenție ceea

ce spune un spirit ca Oswald Spengler. Căci a lua în serios viața spirituală este tocmai ceea ce urmărește antroposofia. În antroposofie, în adevăr, nu este vorba să se pornească de la dogme, ci ca această viață spirituală, această viață spirituală substanțială să fie luată cu adevărat în serios, foarte în serios și să se înțeleagă că aceasta îl trezește pe om.

Este foarte interesant că Oswald Spengler spune: În gândire, omul este treaz - asta el nu o poate nega -, dar ceea ce este cu adevărat activ vine din somn, și acest lucru este conservat în plantă și în ceea ce este de natură vegetală în om. Ceea ce există în om de natură vegetală se manifestă în mod viu: somnul este viul. Veghea produce gânduri; dar cu starea de veghe apar numai tensiuni interioare.

Așa s-a ajuns ca unul dintre oamenii cei mai înzestrați ai prezentului să afirme: Ceea ce fac trebuie să fie implantat în mine în timp ce dorm și, de fapt, nu am nevoie să mă trezesc. Să mă trezesc este un lux, este un lux absolut. Ar trebui doar să umblu, iar ceea ce îmi trece prin minte în somn ar trebui să și aduc la împlinire tot în somn. De fapt, ar trebui să umblu în vis. Este un lux faptul că, în timp ce umblu încolo și înapoi, mai există deasupra și un cap care se bagă continuu în acest proces de a gândi asupra tuturor lucrurilor. Pentru ce aceasta? Pentru ce să fii treaz?

Dar aceasta este o dispoziție sufletească. Iar Spengler o exprimă cu mare precizie: Omul modern nu iubește această stare de trezie! Da, în acest sens apar tot felul de astfel de imagini! Am vrea să spunem că atunci când la începuturile Societății antroposofice, cu ani în urmă, se ținea o conferință existau întotdeauna în primele rânduri persoane care marcau somnul, chiar și în mod exterior, pentru ca să devină evidentă participarea adevărată, să iasă în evidență participării cu adevărat interesați. Somnul este ceva deosebit de îndrăgit. Cei mai mulți realizează acest lucru; în ocaziile pe care le-am pomenit, lumea era liniștită în această privință. Dacă nu se aud sunetele specifice ale sforăitului, oamenii sunt cuminti, cel puțin sunt liniștiți. Dar Spengler este uimitor; el face gălăgie cu privire la lucruri pentru care alții nu-și fac probleme. Ceilalți dorm; Spengler însă spune: Trebuie să dormi, nu trebuie să fii treaz. Și își folosește toată știința pentru a face o pledoarie convingătoare pentru somn. Un om deosebit de spiritual face o pledoarie adecvată pentru somn!

Este un lucru căruia trebuie să-i acordăm atenție. Nu trebuie să faci gălăgie, ca Spengler, dar ar trebui să examinezi această atitudine și apoi să realizezi cât de necesar este ca starea de veghe să fie înțeleasă, această stare de trezie tot mai accentuată care trebuie creată prin impulsurile spirituale ale antroposofiei.

Este necesar - trebuie să subliniem mereu acest lucru - ca starea de veghe, adevărata veghe sufletească, cea mai interioară, să înceapă a fi iubită treptat. De fapt, localitatea Dornach, în care ne aflăm, este privită cu antipatie tocmai pentru că vrea să îndemne la veghe, nu la somn, și pentru că ar vrea să ia starea de veghe foarte în serios, ar vrea să introducă starea de trezie în toate lucrurile, trezie în artă, trezie în viața socială, trezie înainte de toate în cunoaștere, trezie în toată viața practică, în toate aspectele vieții umane.

Și este necesar să se atragă din când în când atenția asupra acestor lucruri. Căci cel puțin în momente ca acesta în care ne aflăm acum, când trebuie să întrerupem aceste conferințe pentru un scurt timp, până la reîntoarcerea mea de la cursul ce urmează să-l țin la Oxford, trebuie să ne referim, ca de atâtea alte ori, la faptul că între noi trebuie să se instaureze o anumită înclinație spre starea de trezie, o preluare a ceea ce există în antroposofie, pentru a-i da o orientare spre starea de veghe a omului.

Iar starea de veghe nu se poate atinge fără zel și sârguință. Dacă nu se manifestă un interes pentru această stare de veghe, pe care o vrea, de fapt, antroposofia, atunci poate vom mai organiza și alte congrese, ba poate că ne vom plimba în stare de somnambulism, dar nu ne

vom trezi, ci vom continua să dormim laolaltă cu ceilalți oameni adormiți. Și nici măcar nu vom sesiza simptomele care apar, cum este acest avocat gălăgios al stării de somn în evoluția omului, pe acest Oswald Spengler, căci el face gălăgie în favoarea somnului. El este cel care contestă că ar fi treaz, pledează cu atâta înfocare pentru somn. Este un somn atât de neliniștit! El se zvârcolește și face din somn un spectacol. Vorbește în somn, și chiar foarte frumos, dar nu este bine să vorbești în somn. Omenirea trebuie să se trezească!

Tocmai acest lucru se poate învăța de la Spengler, că omenirea trebuie să se trezească; altminteri, totul merge înainte, altminteri vor apărea din ce în ce mai mulți oameni care vor vorbi în somn și care vor spune lucruri extrem de frumoase. Dar din aceasta nu va rezulta nimic pentru evoluția omenirii. Vom dezvolta în continuare cultura noastră occidentală, cu anexa ei americană, care se va afunda tot mai mult în instituții spitalicești în care oamenii nu doresc să se mai scoale, ci vor să doarmă continuu, în care ei vorbesc în somn, țin discursuri minunate care sunt admirate de alții; dar și admirația nu mai este atunci decât tot un somn. Ceea ce admiră doarme, ceea ce este admirat doarme.

Așadar, este imperios necesar să devenim conștienți de necesitatea trezirii. În cadrul Societății antroposofice acest lucru ar trebui să fie conceput ca un fel de program dintre cele mai importante: Vrem să ne trezim! Atunci vom vedea oameni, mulți oameni, mergând cu totul altfel în jurul nostru, chiar și printre antroposofi, dacă vor să fie total treji și proaspeți. Pot fi astfel, căci antroposofia îi poate înprospăta. Simțiți cum poate înprospăta antroposofia și cum nu este ea adecvată zvârcolirii în pat și vorbirii în somn, cum poți deveni proaspăt atunci când cuprinzi în toată ființa ei antroposofia; proaspăt pe toate tărmurile, al artei, religiei și științei, al practicii.

Încercați să gândiți, cât nu vom fi împreună, cum puteți obține sfaturi despre trezirea rațională, despre o depășire a spenglerismului. Alcătuiți ceva mai bun decât este în stare să alcătuiască acest Spengler, care nu realizează cu strădaniile sale decât amurgul Occidentului. (Ultima frază conține în limba germană un joc de cuvinte practic intraductibil în limba română, bazat pe faptul că Spengler are aici semnificația de tinichigiu. Fraza ar suna atunci: Faceți o lucrare de tinichea mai bună decât meștereste acest tinichigiu, care nu făurește cu tinicheaua sa decât amurgul Occidentului, n. tr.)

MISIUNEA SPIRITULUI

CONFERINȚA a VIII-a

Oxford, 20 august 1922

La invitația atât de prietenoasă de a vorbi astă seară aici, doresc să răspund prin aceea că voi comunica unele aspecte privind modul în care se ajunge prin cercetare nemijlocită la acea cunoaștere spirituală ale cărei consecințe pedagogice dorim să le discutăm. Fac de la început observația că azi voi vorbi mai ales despre metoda prin care intri, cercetând, în lumile spirituale; poate cu alt prilej se va ivi și posibilitatea de a împărtăși ceva din rezultatele cercetării. Dar în afară de aceasta trebuie să spun ca introducere că tot ceea ce am de comunicat astăzi se referă în sens strict la cercetarea lumilor spirituale, suprasensibile, nu la înțelegerea cunoștințelor suprasensibile. Cunoștințele suprasensibile, care au fost cercetate și care sunt comunicate, pot fi recunoscute cu rațiunea umană sănătoasă, obișnuită, cu condiția ca această rațiune să nu aibă naivitatea de a porni de la ceea ce pentru lumea exterioară, sensibilă, reprezintă dovezi, deducții logice și alte lucruri asemănătoare. Numai din cauza acestor obstacole se spune adeseori că rezultatele cercetării suprasensibile nu pot fi înțelese, dacă nu poți deveni tu însuși un cercetător al domeniului suprasensibil.

Ceea ce trebuie comunicat aici face obiectul așa-numitei cunoașteri inițiatice, al acelei

cunoașteri care în timpuri mai vechi era practică într-o formă oarecum diferită decât trebuie s-o facem în epoca noastră. Nu vom readuce la suprafață lucruri vechi - am spus acest lucru în celelalte conferințe; cercetarea lumilor suprasensibile trebuie abordată în sensul gândirii și sensibilității epocii noastre. Și în această privință, referitor la cunoașterea inițiativă, se pune înaintea de orice problema de a fi capabil să realizezi o reorientare principială a întregii structuri sufletești.

Cel care posedă cunoaștere inițiativă se deosebește de cel care are o altfel de cunoaștere în sensul actual al cuvântului nu numai printr-o superioritate a nivelului cunoașterii sale inițiativă față de cunoașterea obișnuită. Ea se obține în baza cunoașterii obișnuite; această bază trebuie să existe; gândirea intelectuală trebuie să fie deplin dezvoltată, dacă vrem să ajungem la cunoașterea inițiativă. Însă este necesară o reorientare principială, astfel încât posesorul cunoașterii inițiativă să privească lumea dintr-un cu totul alt punct de vedere decât este ea privită fără această cunoaștere inițiativă. Pot exprima într-o formulă simplă deosebirea care există între cunoașterea inițiativă și cea obișnuită: În cunoașterea obișnuită suntem conștienți de gândirea noastră, mai ales de viața noastră sufletească interioară, prin care ne însușim cunoștințe, ca subiect al cunoașterii. Noi gândim și credem că prin gândire cunoaștem ceva. Dacă ne concepem ca oameni gânditori, suntem, în acest caz, subiectul. Noi căutăm obiectele prin faptul că observăm natura, prin observarea vieții omenești, prin faptul că experimentăm. Obiectele trebuie să ajungă la noi, ele trebuie să ni se dăruiască, astfel încât să le putem cuprinde cu gândirea noastră, să le aplicăm gândirea noastră. Noi suntem subiectul; ceea ce vine spre noi sunt obiectele. La cel care tinde să ajungă la cunoașterea inițiativă apare o orientare complet diferită. El trebuie să devină conștient de faptul că este, în calitate de om, obiect și că acest obiect trebuie să-și caute subiectul. În cunoașterea obișnuită ne simțim subiect, căutăm obiectele, care ne sunt exterioare. În cunoașterea inițiativă noi înșine suntem obiectul și ne căutăm subiectul; în adevărata cunoaștere inițiativă subiectele sunt cele care se predau. Dar abia atunci ea devine obiect al unei cunoașteri ulterioare.

Lucrurile stau astfel, încât trebuie să recunoaștem deja, numai prin pura definiție a noțiunilor, că, de fapt, în cunoașterea inițiativă trebuie să ieșim din noi înșine, trebuie să devenim ca plantele, pietrele, ca fulgerele și tunetul, care devin obiecte pentru noi. Într-un anumit sens, noi înșine ne strecurăm din noi în cunoașterea inițiativă, devenim obiect și căutăm subiectele corespunzătoare. Dacă-mi este permis să mă exprim paradoxal, v-aș spune cu privire la gândire: În cunoașterea obișnuită noi gândim asupra obiectelor. În cunoașterea inițiativă trebuie să înțelegem cum suntem gândiți în Cosmos.

Acestea nu sunt nimic mai mult decât obiective abstracte, dar le vei găsi mereu urmărite în faptele concrete ale metodei inițiativă.

Mai întâi, această cunoaștere inițiativă pornește de la gândire, dacă vrem să primim comunicări numai de la cunoașterea inițiativă modernă, valabilă în prezent. Dacă se dorește să se ajungă la cunoașterea inițiativă, gândirea trebuie să fie dezvoltată deplin. Această viață de gândire poate fi realizată dacă se adâncește dezvoltarea științelor naturii din ultimele secole, mai ales din secolul al XIX-lea. Această cunoaștere care se obține prin științele naturii influențează diferit oamenii. Unii preiau cunoștințele științelor naturale, află chiar, cu o anumită naivitate, că ființele organice ar fi evoluat, de la cele mai primitive până la om. Ei își formează idei despre această evoluție și nu se uită la ei înșiși, să vadă că acum au o idee, că dezvoltă în ei înșiși ceva prin înțelegerea fenomenelor exterioare, care este viața a gândurilor. Acela care nu poate să accepte însă cunoștințele din domeniul științelor naturale fără a se privi în mod critic pe sine trebuie să-și pună întrebarea: Ce reprezintă ceea ce fac eu acum prin urmărirea pe rând a diferitelor ființe, de la cea mai imperfectă până la cea mai desăvârșită? Sau trebuie să se întrebe: În timp ce desfășor operațiuni matematice eu produc gânduri numai din mine însumi. Apoi aplic această țesătură de operații lucrurilor exterioare, și se potrivește. Atunci ajungem la marea, ba, pentru gânditor, aș, spune, la tragica întrebare:

Cum stau lucrurile cu ceea ce aplic oricărei cunoașteri, cu gândirea însăși?

Nu poți afla cum stau lucrurile cu gândirea oricât ai studia această problemă; gândirea stă întotdeauna pe loc, te învârti mereu în jurul axei pe care ți-ai făurit-o singur. Trebuie să realizezi ceva cu gândirea, ceva ce am descris sub denumirea de meditație în scrierea mea: ***Cum obținem cunoștințe despre lumile superioare*** ([Nota 36](#))- în limba engleză *The Way of Initiation**.

* În limba română a fost publicată cu denumirea: ***Treptele inițierii*** (n. tr.).

Asupra meditației nu trebuie gândit „mistic”, dar nu trebuie gândit nici în mod ușuratic. În sensul nostru actual, meditația trebuie să fie ceva perfect clar. Totodată, este ceva la care trebuie asociate răbdarea și energia sufletească interioară. Și mai înainte de orice mai este necesar ce nu poate nimeni să dea unui alt om: să-ți făgăduiești ceva și apoi să-ți poți ține făgăduiala. Când un om începe să mediteze, el săvârșește prin aceasta singura acțiune cu adevărat liberă din această viață umană. Tindem întotdeauna spre libertate, dar am și realizat o bună parte din libertate. Dacă reflectăm, vom vedea că suntem dependenți în parte de ereditate, în parte de educație și în parte de viața noastră. Și întrebați-vă în ce măsură suntem în stare să renunțăm la ceea ce ne-am însușit prin ereditate, prin educație și prin viață. Dacă am vrea să renunțăm brusc la aceste lucruri, ne-am trezi în fața Nimicului. Dacă însă ne propunem să facem câte un exercițiu de meditație seara și dimineața, pentru a învăța treptat să privim în lumea suprasensibilă, atunci putem fie să facem, fie să renunțăm la aceasta în fiecare zi. Experiența ne învață și că cei mai mulți dintre aceia care se adresează vieții meditative cu pretenții foarte mari o părăsesc foarte curând. În această acțiune suntem deplin liberi. Această meditație este o acțiune primordial liberă.

Dacă totuși putem să ne rămânem credincioși nouă înșine, promițându-ne - nu altuia, ci nouă înșine - să rămânem credincioși activității de meditație, aceasta va reprezenta în sine o forță uriasă în domeniul sufletesc.

După ce am expus acest aspect, aș dori să vă atrag atenția asupra modului cum trebuie realizată meditația însăși, în formele ei cele mai simple. Azi nu mă pot ocupa decât de aspectul principal.

Este vorba să aducem în centrul conștiinței noastre o reprezentare oarecare sau un complex de reprezentări; nu are nici o importanță care este conținutul acestui complex de reprezentări; dar el nu trebuie să prezinte nici un fel de reminiscențe din amintiri sau alte lucruri asemănătoare. Din această cauză, este bine să nu-l scoatem din rezerva noastră de amintiri, ci să ni-l dea altcineva, cu experiență în astfel de probleme, pentru siguranța că ceea ce vom medita atunci este ceva nou pentru noi. Am putea lua tot atât de bine o lucrare veche pe care nu am citit-o încă și să căutăm în aceasta o frază pentru meditație. Trebuie să nu scoatem din subconștient și din inștient o frază care ne copleșește. Acest lucru nu poate fi cuprins cu vederea, pentru că se introduc în meditație toate resturile de simțire și de sentimente. El trebuie să fie așa de evident cum este evident un principiu matematic.

Să luăm un exemplu foarte simplu, fraza „În lumină trăiește înțelepciunea”. La început nici nu trebuie verificat dacă acest lucru este adevărat. Este o imagine. Dar nu se pune problema să ne ocupăm în vreun fel de conținut, decât ca să-l putem cuprinde sufletește cu privirea, ca să stăm în repaus, păstrându-l în conștiința noastră. La început vom reuși numai repausuri foarte scurte, în care vom avea în conștiință un astfel de conținut. Durata acestora se va lungi tot mai mult.

De ce depinde acest fapt? Depinde de aceea că implicăm întregul suflet al omului pentru a concentra tot ce este forță de gândire, forță de simțire asupra acestui unic conținut. Exact cum

mușchii brațului se întăresc când lucrăm cu ei, se întăresc și forțele sufletești, prin orientarea lor repetată spre un anumit conținut. Pe cât este posibil, acest conținut ar trebui să rămână neschimbat timp de multe luni, poate chiar mai mulți ani. Căci forțele sufletești trebuie mai întâi revigorate, întărite pentru adevărata cercetare suprasensibilă.

Dacă se continuă exercițiile în acest fel, vine ziua, aș spune marea zi, când poți observa că te afli într-o activitate sufletească cu totul independentă de trup. Și mai observi că înainte erai dependent de trup cu toată gândirea și simțirea, de sistemul neurosenzorial cu reprezentarea, de sistemul circulator cu simțirea și așa mai departe; acum te simți într-o activitate spiritual-sufletească, independentă de orice activitate corporală. Acest lucru este evident prin aceea că acum ești în situația de a putea pune în stare de vibrație, în cap, ceva ce mai înainte rămânea cu totul în stare inconștientă. Acum faci descoperirea uimitoare a deosebirii dintre somn și veghe. Această deosebire constă în faptul că atunci când ești treaz ceva vibrează în tot organismul uman, dar nicidecum în cap: aici, ceea ce este în mișcare în restul organismului uman se află în repaus.

Veți înțelege mai bine despre ce este vorba dacă vă voi face atenți asupra faptului că noi, oamenii, nu suntem acele corpuri solide, robuste care de obicei credem că suntem. Suntem alcătuiți aproximativ nouăzeci la sută din lichid, iar componentele solide sunt imersate în acest lichid, plutesc în acesta în procent de aproximativ zece la sută. Astfel că putem vorbi de solid în om numai într-un sens nedeterminat. Dacă mă pot exprima astfel, noi suntem nouăzeci la sută apă. Și într-o anumită proporție în această apă pulsează aer și, de asemenea, căldură.

Dacă vă veți reprezenta că omul este în mică parte solid, în mare parte apă, aer și căldură care vibrează în interiorul acesteia nu veți mai găsi atât de incredibil faptul că în noi se găsește și ceva mai fin. Și acest lucru mai fin îl numesc corp eteric. Acest corp eteric este mai fin ca aerul. Este atât de fin încât ne pătrunde, ne impregnează, fără ca în viața obișnuită să știm ceva despre aceasta. Acest corp eteric este cel care în timpul stării de veghe se află în mișcare interioară, într-o mișcare regulată în tot restul corpului, nurnai în cap nu. În cap, corpul eteric este în stare de repaus interior.

În timpul somnului lucrurile stau altfel. Somnul începe prin aceea că și în cap corpul eteric începe să intre în mișcare, și rămâne astfel. Așa încât în somn avem un corp eteric interior mobil, ca om întreg, adică în cap și în restul organismului. Iar când visăm, să spunem, înainte de trezire, percepem ultimele mișcări ale corpului eteric. Pe acestea le receptăm ca vise; în cazul unei treziri rapide acest lucru nu se poate întâmpla.

Cine meditează mult timp în modul pe care l-am indicat ajunge însă în situația de a-și forma treptat imagini în corpul eteric liniștit al capului. Acestea se numesc, în cartea indicată mai sus, imaginațiuni. Și aceste imaginațiuni, care sunt viețuite în corpul eteric în mod independent de corpul fizic, constituie prima impresie suprasensibilă pe care o putem avea. Aceasta ne aduce în situația de a face complet abstracție de corpul nostru fizic și de a ne privi viața până la naștere în mișcarea sa, ca într-un tablou. Ceea ce este descris adeseori de oameni care au fost pe punctul de a se îneca, faptul că și-au văzut viața retrospectiv, în imagini animate, poate fi dezvoltat aici în mod sistematic, astfel încât putem vedea toate rezultatele vieții noastre pământene actuale.

Primul lucru pe care ni-l dă cunoașterea inițiativă este vederea vieții sufletești proprii. În orice caz, aceasta este diferită față de cum presupunem în mod obișnuit. În mod obișnuit și abstract se presupune că această viață sufletească este alcătuită din reprezentări. Dacă o descoperim în conturul ei adevărat, ea este ceva creator, este totodată ceea ce a acționat în copilăria noastră, care a format în mod plastic capul nostru, care a modelat plastic creierul nostru, care pătrunde restul corpului nostru și care realizează în acesta o activitate plastică,

formatoare, prin aceea că determină în fiecare zi starea noastră de veghe, ba chiar și activitatea noastră digestivă.

Această componentă interior activă a organismului noi o considerăm a fi corpul eteric. Nu este un corp spațial, ci un corp pur temporal. Din această cauză puteți descrie corpul eteric și ca formă spațială numai când sunteți conștienți că faceți în acest caz același lucru ca atunci când pictați un fulger. Când pictați un fulger reproduceți, desigur, numai o clipă; opriți clipa. La fel puteți fixa în spațiu și corpul eteric uman, astfel încât surprindeți numai o clipă. În realitate avem un corp fizic spațial și un corp eteric temporal, care se află în continuu în mișcare. Și are sens să vorbim despre corpul eteric numai dacă ne referim la el ca la un corp temporal, pe care îl supervizăm retrospectiv ca pe o unitate până la nașterea noastră, din clipa când suntem în situația de a face această descoperire. Aceasta este prima dintre structurile suprasensibile pe care o putem descoperi în noi înșine.

Efectul obținut prin asemenea procese sufletești se observă mai întâi în modificarea întregii dispoziții sufletești a omului care aspiră la cunoașterea inițiativă. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit. Nu vreau să spun că cel care se îndreaptă spre inițiere devine brusc alt om. Dimpotrivă, cunoașterea inițiativă modernă trebuie să-l lase pe om în propria sa viață, astfel încât, chiar dacă el ajunge la ea, să-și poată continua viața așa cum a început-o. Dar pentru acele ore și clipe în care face cercetare suprasensibilă omul a devenit un altul decât cel care este în viața obișnuită.

Înainte de orice aș vrea să scot în evidență un moment important care caracterizează cunoașterea inițiativă. Acesta este faptul că, pe măsură ce înaintează în viața suprasensibilului, omul simte din ce în ce mai mult cum îi dispare propria corporalitate, în legătură cu lucrurile la care această corporalitate participă în viața obișnuită. Să ne întrebăm cum iau naștere judecățile pe care le facem în cursul vieții. În perioada copilăriei creștem, ne dezvoltăm. În viața noastră se stabilesc simpatia și antipatia. Simpatia și antipatia pentru fenomenele naturale, înainte de orice simpatia și antipatia față de alți oameni. Corpul nostru participă la toate aceste lucruri. La toate participăm, bineînțeles, cu simpatie și antipatie, care își au fundamentul în mare parte chiar în procesele fizice ale corpului nostru. În momentul în care cel care urmează să fie inițiat urcă în lumea suprasensibilă, el începe să trăiască într-o lume în care această simpatie și antipatie legate de corporalitate îi devin tot mai străine pentru timpul cât se află în suprasensibil. El este rupt de ceea ce este legat prin corporalitatea sa. Atunci când vrea să-și reia viața obișnuită, el trebuie să se întoarcă din nou la simpatiile și antipatiile sale obișnuite, ceea ce de altfel se și întâmplă. Când ne trezim dimineața, ne aflăm în trupul nostru, dezvoltăm aceeași iubire față de oameni și lucruri, aceeași simpatie și antipatie pe care le-am avut mai înainte. Acest lucru se întâmplă de la sine. Dacă rămânem un timp în lumea suprasensibilă și vrem să ne reîntoarcem la simpatiile și antipatiile noastre, facem acest lucru cu efort, trebuie să ne cufundăm întrucâtva în propria noastră corporalitate. Această înstrăinare de propria corporalitate este unul din fenomenele care arată că am făcut cu adevărat un oarecare progres. Ceea ce se încorporează treptat inițiatului sunt mai ales simpatii și antipatii generoase, tolerante.

Într-o privință, dezvoltarea inițiativă se manifestă cu deosebită intensitate în acțiunea memoriei, a amintirii, în timpul cunoașterii inițiatice. Noi viețuim în existența obișnuită. Amintirea, memoria noastră funcționează uneori mai bine, alteori mai rău. Dar noi ne obținem memoria. Trecem prin unele întâmplări, mai târziu ne amintim de ele. Cu cele viețuite în lumile suprasensibile lucrurile stau altfel. Acestea le putem viețui în măreție, în frumusețe, în importanță; după ce au fost viețuite ele au trecut, și vor mai fi viețuite când se vor înfățișa din nou în fața sufletului nostru. Ele nu se imprimă ca amintiri, în sensul obișnuit. Se impregnează numai atunci când, cu mare efort, aducem ceea ce este văzut în suprasensibil în starea de noțiuni, de concepte, atunci când ne trimitem rațiunea în lumea suprasensibilă. Acest lucru este greu de realizat. Trebuie să gândim dincolo la fel ca aici, fără ca în această

gândire să dispunem de ajutorul trupului. Din această cauză trebuie să avem mai întâi noțiuni consolidate, trebuie să devenim logicieni adevărați, pentru a nu uita logica atunci când privim în lumea suprasensibilă. Clarvăzătorii primitivi pot vedea câte ceva, dar ei uită logica, când se află dincolo. Așa se face că tocmai atunci când vrei să comunici altuia adevăruri suprasensibile are loc o transformare a memoriei cu privire la aceste adevăruri. Și observăm cum participă corpul nostru fizic la exersarea memoriei, nu la gândire, ci la exersarea memoriei, care este întotdeauna implicată în suprasensibil.

Dacă-mi pot permite o observație personală, când eu însumi țin conferințe lucrurile stau altfel decât în cazul unor conferințe obișnuite. La acestea din urmă se vorbește adeseori din memorie; ceea ce ai învățat, ceea ce ai gândit este adeseori dezvoltat din amintire. Cel care dezvoltă cu adevărat adevăruri suprasensibile trebuie să le producă, de fapt, în momentul în care le expune, le dezvoltă. Astfel încât eu pot prezenta de treizeci, patruzeci, cincizeci de ori aceeași conferință, dar pentru mine ea nu este niciodată aceeași. Desigur, lucrurile stau la fel și în alte situații, dar în măsură mai mare această independență față de memorie, această transportare într-o viață interioară se produce când s-a atins o treaptă superioară a memoriei.

Ceea ce v-am spus acum despre capacitatea de a introduce în corpul eteric al capului acele forme care ulterior fac posibil ca cineva să-și poată vedea corpul temporal, corpul eteric până la naștere, determină deja o anumită atitudine sufletească față de Cosmos. Se poate spune că îți pierzi propria ta corporalitate, dar te simți trăind în Cosmos. Conștiința expandează cumva în depărtările eterului. Nu mai privești o plantă fără a te afunda în creșterea ei. O urmărești de la rădăcină la floare. Trăiești în sevele ei, în înflorirea și în procesul ei de fructificare. Te poți adânci în viața animalelor plecând de la forma lor, dar în special în viața celui alt om. Cea mai mică trăsătură pe care o deslușești la semenul tău te conduce în întreaga lui viață sufletească, astfel încât simți că nu mai ești în tine, ci că în timpul acestei cunoașteri suprasensibile ești în afara ta.

Dar trebuie să te poți întoarce mereu, acest lucru este necesar, în caz contrar ești un mistic leneș, nebulos, un visător, sau un fanatic, dar nu un cunoscător al lumilor suprasensibile. Trebuie să poți trăi în același timp în lumile suprasensibile și să poți reveni, astfel încât să poți sta bine pe cele două picioare ale tale. Din această cauză, deja când discut asemenea lucruri despre lumile suprasensibile trebuie să subliniez că pentru mine un bun filosof trebuie să știe, mai mult decât logica, cum se coase un pantof sau o haină, trebuie să se afle cu adevărat în viața practică. De fapt, nu ar trebui gândit asupra vieții atunci când nu te afli în mod practic în adâncul ei. Acesta este încă în foarte mare măsură cazul celui care caută cunoștințe suprasensibile. Cunoșcătorii suprasensibili nu pot deveni visători, fanatici, oameni care nu stau cu ambele picioare pe pământ. Altfel te pierzi, pentru că trebuie să ieși la propriu din tine. Dar această ieșire din tine nu trebuie să te conducă la a te pierde. Dintr-o astfel de cunoaștere este scrisă cartea care în germană se numește: *Geheimwissenschaft in Umriß* (*Știința ocultă în linii generale*, n.tr.), iar în engleză *Occult Science - An Outline* ([Nota 37](#)).

Apoi apare problema aptitudinii pentru pătrunderea în această cunoaștere umană. Aceasta se întâmplă prin dezvoltarea meditației. La început, te fixezi cu meditația la anumite reprezentări, sau complexe de reprezentări și prin aceasta este întărită viața sufletească. Acest lucru nu este suficient pentru a intra pe deplin în lumea suprasensibilă, ci este necesar să exersezi nu numai fixarea pe anumite reprezentări, nu numai să te concentrezi cu întregul suflet asupra acestor reprezentări, ci să poți să-l și elimini în mod controlat, voit în mod conștient. Așa cum în lumea sensibilă te poți uita la un lucru din când în când, tot așa trebuie să înveți să te concentrezi, în cursul evoluției suprasensibile, asupra conținutului sufletului și apoi să-l poți elimina.

Chiar și în viața obișnuită, uneori acest lucru nu este ușor de făcut. Gândiți-vă cât de puțin stă la îndemâna omului să-și alunge gândurile. Uneori, gândurile îl urmăresc pe om zile întregi,

mai ales când sunt neplăcute. El nu poate scăpa de ele. Acest lucru însă devine mult mai greu de făcut după ce el s-a obișnuit să se concentreze asupra lor. Un conținut de idei asupra cărora ne-am concentrat începe să ne țină prizonieri și este necesar să ne dăm toată silința pentru a-l putea îndepărta. După ce am exersat mult timp în această direcție, ajungem în situația de a putea izgoni din conștiința noastră întreaga privire retrospectivă asupra vieții, până la naștere, acest întreg corp eteric, cum îl numesc, acest corp temporal.

Aceasta este, desigur, o treaptă de dezvoltare la care trebuie să ajungem. Trebuie mai întâi să ne maturizăm; prin îndepărtarea unor reprezentări asupra cărora am meditat, trebuie să căpătăm forța de a înlătura acest colos sufleteș, acest uriaș sufleteș; în fața noastră se află rechinul înspăimântător al vieții noastre, din clipa prezentă până la naștere, pe acesta trebuie să-l îndepărtăm. O dată ce l-am înlăturat, apare pentru noi ceva nou, pe care aș vrea să-l numesc „o conștiință mai trează”. Atunci suntem pur și simplu treji, fără ca în interiorul acestei stări de conștiință trează să se afle ceva. Dar acum aceasta se umple de conținut. Așa cum pătrunde în plămân aerul de care acesta are nevoie, tot așa pătrunde acum în conștiința vidă care a luat naștere pe calea descrisă adevărata lume spirituală.

Aceasta este inspirația. Pătrunde ceva care nu este o substanță mai fină, ci care se comportă față de substanță așa cum se comportă negativul față de pozitiv. Ceea ce este opus substanței pătrunde acum în umanitatea eliberată de eter. Important este că putem conștientiza: Spiritul nu este numai o substanță mai fină, devenită și mai eterică; acest lucru nu este adevărat. Dacă spunem că substanța reprezintă pozitivul - putem s-o considerăm și negativul, aceasta nu are importanță, lucrurile sunt relative -, atunci vom spune că față de pozitiv spiritul este negativul. Este ca și cum aș avea în portmoneu, să zicem, cinci șilingi. Scot un șiling, mai rămân patru; mai scot unul, rămân trei și așa mai departe, până nu mai am nici unul. Apoi pot face datorii. Dacă am o datorie de un șiling, voi avea mai puțin de nici un șiling.

Dacă prin metoda pe care am elaborat-o am îndepărtat corpul eteric, nu voi pătrunde într-un eter mai fin, ci în ceva care este opus eterului, așa cum sunt datoriile față de avere. Și abia acum știu din experiență proprie ce este spiritul. Spiritul intră în om prin inspirație și primul lucru pe care îl viețuim acum este ceea ce se află înainte de naștere, respectiv de concepție, ceea ce se află împreună cu sufletul nostru și cu spiritul nostru într-o lume spirituală. Aceasta este viața preexistentă a sufletesc-spiritualului nostru. Adineauri am văzut-o în eter până la nașterea noastră. Acum privim dincolo de naștere, respectiv de concepție, în lumea spiritual-sufletească, și ajungem să percepem cum eram înainte de a fi coborât din lumile spirituale și de a fi primit prin linia ereditară un corp fizic.

Pentru cunoașterea inițiativă aceste lucruri nu sunt adevăruri filosofice, rezultate din gândire, sunt experiențe, dar experiențe care trebuie să fie mai întâi dobândite printr-o pregătire ca cea la care m-am referit mai înainte. În felul acesta, primul lucru pe care-l aflăm când intrăm în lumea spirituală este adevărul preexistenței sufletului omenesc, respectiv a spiritului omenesc, și învățăm să privim nemijlocit veșnicia.

De multe secole omenirea europeană a privit veșnicia numai dintr-o perspectivă, aceea a nemuririi. Ea s-a întrebat întotdeauna în mod unilateral: Ce se întâmplă cu sufletul când părăsește corpul, o dată cu moartea? Acesta este dreptul egoist al omului, căci oamenii se interesează din motive egoiste de această problemă. Vom vedea mai departe că și noi putem vorbi despre nemurire, dar, în general, despre nemurire se vorbește din motive egoiste. Despre ce a fost înainte de naștere oamenii se interesează mai puțin. Ei își spun: Suntem aici. Ceea ce a precedat nu are valoare decât pentru cunoaștere. Dar o adevărată cunoaștere nu obții dacă nu-ți orientezi cunoștințele spre ceea ce conține existența noastră dinainte de naștere, respectiv de concepție.

În limbile moderne noi avem nevoie de un cuvânt prin care veșnicul să devină complet. Nu ar

trebui să vorbim numai despre nemurire, ar trebui - acest lucru va fi puțin cam greu de tradus - să vorbim și despre nenaștere; căci veșnicia este alcătuită din nemurire și nenaștere. Iar cunoașterea inițiativă descoperă nenașterea înainte de nemurire.

Acum as vrea să vă aduc înaintea sufletului un exercițiu simplu de voință, ca exemplu concret cu ajutorul căruia puteți să studiați principiul care este luat în considerare în această privință. În viața curentă, suntem obișnuiți să gândim o dată cu desfășurarea lumii. Noi lăsăm ca lucrurile să ajungă până la noi la întâmplare. Asupra a ceea ce a ajuns la noi mai devreme gândim mai devreme, asupra a ceea ce a ajuns mai târziu gândim mai târziu. Și chiar dacă în gândirea mai logică nu gândim paralel cu trecerea temporală, există totuși în fundal strădania de a ne ține de succesiunea exterioară, reală a faptelor. Pentru a face exerciții în legătură cu raportul de forțe spiritual-sufletești, trebuie să scăpăm de succesiunea exterioară a lucrurilor. Și facem un exercițiu de voință atunci când încercăm să gândim retrospectiv viețuirile noastre din timpul zilei, de dimineața până seara, dar nu în această succesiune, ci în ordinea răsturnată, de seara până dimineața, intrând pe cât posibil în detalii.

Să admitem că în cursul unui astfel de exercițiu retrospectiv aplicat pe parcursul unei zile ajungem la următoarele: Am urcat o scară. Ne imaginăm că suntem mai întâi sus, apoi pe treapta ultimă, treapta penultimă și așa mai departe. Coborâm în sens invers. La început nu vom fi în stare să ne reprezentăm în acest mod decât unele episoade din cursul zilei, să zicem de la ora șase la trei, nu și de la douăsprezece la nouă și așa mai departe, până la momentul trezirii. Dar ne vom însuși treptat o tehnică care va permite ca prin fața sufletelor noastre să se desfășoare seara sau dimineața următoare, ca un tablou orientat invers: viața zilei prezente sau viața zilei precedente, în imagini care se succed în sens invers. Când suntem în situația - și acest lucru este important - de a putea scăpa cu ajutorul gândirii de modul cum se desfășoară realitatea în spațiul tridimensional, vom vedea că are loc o întărire importantă a voinței. Vom atinge acest scop, dacă ajungem în situația să simțim o melodie în sens invers, sau dacă ne reprezentăm o dramă în cinci acte desfășurându-se în sens invers, de la actul al cincilea, al patrulea și așa mai departe, până la primul. Prin toate aceste mijloace ne întărim voința, învingând-o interior, în timp ce exterior o dezlegăm de legătura sa senzorială cu evenimentele.

La aceasta se pot adăuga exerciții ca cele la care m-am referit în unele conferințe anterioare (Nota 38), constând din a ne analiza un obicei oarecare. Ne propunem apoi ca în câțiva ani să căpătăm un alt obicei. Amintesc ca exemplu faptul că omul este caracterizat printr-un anumit scris. Dacă vrem să ne însușim un alt scris, care nu mai seamănă cu cel anterior, aceasta nu se poate realiza fără o mare forță interioară. Numai că cel de al doilea scris trebuie să ne devină tot așa de familiar, de lesne de așternut ca și primul. Acesta este un fapt mărunț. Există multe situații în care putem modifica întreaga orientare a voinței noastre, prin energie proprie. Prin aceasta noi putem, treptat, nu numai să primim în noi lumea spirituală sub formă de inspirație, ci să ne afundăm cu adevărat cu spiritul nostru eliberat de trup în celelalte ființe spirituale care sunt în afara noastră. Căci adevărata cunoaștere spirituală este o afundare în entitățile care se află în jurul nostru pe plan spiritual, atunci când privim la lucruri fizice. Dacă vrem să recunoaștem elemente spirituale, trebuie mai întâi să ieșim din noi. Atunci însă trebuie să ne însușim și capacitatea de a ne afunda din nou în lucruri, și anume în lucrurile și entitățile spirituale.

Acest lucru putem să-l realizăm numai după ce am făcut exerciții de inițiere ca cele descrise, în care, de fapt, nu mai suntem deranjați de propriul nostru trup, ci ne putem afunda în aspectele spirituale ale lucrurilor; nu ne mai apar culorile plantelor, ci ne cufundăm în culorile însele, în care nu mai vedem plantele colorate, ci cum ele se colorează. Dacă știm că cicoarea care crește pe drum nu este numai albastră, ci că noi putem să ne afundăm în floare și putem viețui împreună înălăbăstrirea ei, ne aflăm în mod intuitiv în acest proces și putem să ne extindem tot mai mult, plecând de la aceasta, cunoașterea noastră spirituală.

Că am făcut în adevăr un progres cu astfel de exerciții putem constata după unele simptome. Aș vrea să amintesc două dintre ele, dar există numeroase altele. Primul constă în aceea că ne formăm cu totul alte concepții cu privire la lumea morală. Pentru intelectualismul pur, lumea morală are ceva nereal. Desigur, omul se simte dator, în cazul în care a mai rămas integru în epoca materialistă, să realizeze, conform cu obligațiile sale, un lucru bun. El gândește totuși, chiar dacă nu recunoaște: Prin faptul că faci binele necesar într-o situație, nu se întâmplă ceva asemănător cu un fulger care ar traversa spațiul sau cu un tunet care se rostogolește prin spațiu. La ceva real în acest sens el nu se gândește. Când începi să viețuiești în lumea spirituală devii conștient că ordinea morală a lumii nu are numai o realitate ca cea a lumii fizice, ci are o realitate de un nivel superior. Treptat înveți să înțelegi că întregul timp, cu ingredientele și fenomenele sale fizice, se poate dizolva; dar ceea ce iese din noi ca elemente morale continuă să existe în efectele sale. Realitatea lumii morale ni se deschide. Lumea fizică și lumea morală, a fi și a deveni, se contopesc. Resimțim cu adevărat că lumea are și legi morale, ca legi obiective.

Acest lucru crește responsabilitatea față de lume. Aceasta ne dă mai ales o cu totul altă conștiință, o conștiință de care omenirea modernă are mare nevoie. Această omenire scrutează felul cum a luat naștere Pământul dintr-o nebuloasă primordială, cum din această nebuloasă primordială a apărut viața, omul, și din acesta, ca un fel de Fata Morgana, lumea ideilor. Această omenire, care privește spre moartea termică, pe care o prezintă în sensul că lumea va fi din nou acoperită de un imens câmp de morminte, în care se va afla înmormântat tot ceea ce constituie mediul actual de viață al omenirii, această omenire are nevoie de cunoașterea ordinii morale a lumilor. Este ceea ce se cucerește, de fapt, prin cunoașterea spirituală. La aceste lucruri nu pot decât să fac aluzie.

Celălalt simptom este că nu poți ajunge la această cunoaștere intuitivă, la această afundare în lucrurile exterioare fără a fi trecut printr-o suferință mai intensă, în comparație cu suferința de care am vorbit mai înainte, la cunoașterea imaginativă, când am spus că trebuie să te regăsești în simpatiile și antipatiile tale printr-un efort propriu, ceea ce, ori de câte ori trebuie să se întâmple, creează suferințe. Acum suferința devine o viețuire participativă, cosmică a oricărei suferințe care se află la baza existenței.

Este ușor să te întrebi de ce creează zeii sau Dumnezeu suferința. Suferința trebuie să fie prezentă, dacă lumea vrea să se ridice în frumusețea ei. Faptul că avem ochi - vreau să mă exprim pe înțelesul tuturor - se datorează împrejurării că într-un organism încă nediferențiat au fost separate mai întâi acele componente organice care au condus la forța vizuală și apoi, transformate, la formarea ochiului. Dacă am percepe procesele cele mai mărunte, cele mai neimportante care au loc în retină în timp ce vedem, am constata că și vederea este o durere care se află la temelia existenței. Orice frumusețe odihnește pe solul suferinței. Frumusețea nu se poate dezvolta decât din suferință. Această durere, această suferință trebuie să o poți simți. Te poți regăsi cu adevărat în lumea suprasensibilă numai dacă treci prin suferință. Acest lucru se întâmplă într-o măsură mai mică și pe o treaptă inferioară a cunoașterii. Oricine a obținut puțină cunoaștere vă va putea face o mărturisire; el vă va spune: Pentru fericirea și bucuriile de care am avut parte în viață sunt recunoscător destinului, cunoașterea pe care o am, însă, mi-am însușit-o numai prin suferințele și prin durerile mele.

Dacă simțim acest lucru deja la începutul cunoașterii inferioare, putem să-l viețuim în timp ce ne depășim pe noi înșine, în timp ce trecem prin suferința resimțită ca o suferință cosmică, spre viețuirea neutră în Cosmosul spiritual. Trebuie să faci experiența participării vii la devenirea și esența tuturor lucrurilor; numai atunci se poate vorbi de cunoaștere intuitivă. Atunci însă ne aflăm într-o viețuire a cunoașterii care nu mai este legată de timp, care se poate întoarce liberă în trup, pentru a fi din nou prezentă în lumea sensibilă, până la moarte, dar care știe acum pe deplin ce înseamnă să fii spiritual-sufletește în afara corpului.

Dacă ai înțeles acest lucru, ai o imagine de cunoaștere a ceea ce se întâmplă când părăsești prin moarte corpul fizic, știi ce înseamnă să treci prin poarta morții. Realitatea care te întâmpină, faptul că partea ta spiritual-sufletească trece într-o lume spiritual-sufletească, lăsând în urma sa trupul, o viețuiești mai întâi prin cunoaștere, dacă te-ai ridicat până la cunoașterea intuitivă, atunci când știi cum este în lume după ce nu mai ai un trup care să-ți slujească drept suport. Atunci te reîntorci cu această cunoaștere, dacă ai adus-o până la faza de concept, în trup. Dar lucrul cel mai important este că înveți să trăiești și fără trup, și prin aceasta îți însușești și cunoașterea felului cum stau lucrurile când nu mai poți utiliza corpul, când l-ai lepădat o dată cu moartea și treci într-o lume spiritual-sufletească.

Dar nu este o speculație filosofică dată de cunoașterea inițiatică despre nemurire, ci o experiență care, aș spune, este o preexperimentare, o previețuire. Știi cum va fi atunci. Nu trăiești realitatea deplină, dar viețuiești o imagine reală care se acoperă într-un anumit mod cu realitatea morții. Viețuiești nemurirea. Așadar, și în această privință o viețuire este atrasă în domeniul cunoașterii.

Am încercat să vă descriu cum urci prin imaginațiune la inspirație și inițiere și cum înveți să te cunoști mai întâi pe tine însuși ca om, în realitatea ta deplină. Înveți să te cunoști în trup, atât timp cât te afli în trup. Trebuie să te eliberezi de trup cu partea ta spiritual-sufletească; abia atunci înțelegi omul în întregul său. Căci prin ceea ce cunoști prin trup, prin simțuri, prin ceea ce se asociază experienței senzoriale ca gândire și prin ceea ce pentru gândirea obișnuită se leagă totuși de trup, și anume de sistemul neurosenzorial, nu înveți să cunoaști decât o componentă a omului. Omul în întregul său nu înveți să-l cunoști decât dacă ai voința de a te ridica spre acele cunoștințe care vin din știința inițiatică.

As vrea să mai subliniez încă o dată: Dacă lucrurile au fost cunoscute, oricine se apropie de ele fără idei preconcepute le poate înțelege cu rațiunea umană obișnuită, sănătoasă, la fel cum ceea ce spun astronomii sau biologii despre lume poate fi probat cu rațiunea omenească sănătoasă. Și atunci vei considera că această probă este prima treaptă a cunoașterii inițiatică. Întrucât omul nu este structurat pentru neadevăr și eroare, ci pentru adevăr, trebuie să ai mai întâi o imagine adevărată despre cunoașterea inițiatică; în măsura în care destinul face posibil acest lucru, vei putea pătrunde tot mai mult în lumea spirituală încă în această viață pământească. Trebuie împlinit și în timpurile mai noi, și încă într-un mod mai profund, imperativul notat deasupra templului grec: „Omule, cunoaște-te!” Prin această sintagmă nu se înțelege pătrunderea în interiorul omului, ci un îndemn de a cerceta entitatea umană: din punct de vedere al esenței nemuririi = trup, din punct de vedere al esenței nenașterii = spirit nemuritor și din punct de vedere al mijlocirii dintre Pământ, temporal și spirit = suflet. Omul adevărat, real, este alcătuit din trup, suflet și spirit. Trupul poate fi cunoscut de trup, sufletul de suflet, spiritul numai de către spirit. Din această cauză trebuie ca spiritul să fie activ în tine, ca să poată fi recunoscut și în lume.

CONFERINȚA a IX-a

Oxford, 22 august 1922

Vom lua în considerare, astăzi, unele aspecte care pot fi sintetizate pentru un cerc lărgit de antroposofi cu ajutorul unora dintre adevărurile cunoscute nouă. Vă este poate cunoscut modul de a descrie acele lumi pe care omul trebuie să le parcurgă între moarte și o nouă naștere, dat de mine în cartea *Teosofia* ([Nota 39](#)). Azi aș dori să descriu câteva din aceste lumi, dintr-un punct de vedere diferit față de cel adoptat în acea carte.

În Teosofia au fost folosite în cea mai mare parte imaginațiuni pentru lumea sufletească și cea spirituală prin care trece omul după ce a pășit prin poarta morții, pentru a urca, în

dezvoltarea sa ulterioară, spre o nouă viață pământească. Azi nu vreau să mă folosesc de punctul de vedere imaginativ pentru a vă prezenta această problemă, ci mai mult de inspirație. Pentru a înțelege, putem lua ca punct de plecare trăiri pe care le avem în cursul vieții noastre pe Pământ.

Într-un moment oarecare dintre naștere și moarte ne aflăm în corpul nostru fizic, față în față cu lumea. Ceea ce se află în interiorul corpului nostru fizic noi numim ființa noastră umană. Acceptăm premisa că această ființă umană nu ascunde numai realități anatomice și procese fiziologice, ci admitem că în interiorul lui se desfășoară și procese sufletești și spirituale. Vorbim despre noi înțelegând prin aceasta ceea ce se află în interiorul corpului nostru și privim lumea din jurul nostru, pe care o numim ambianța noastră. Știm că ne facem reprezentări despre această lume exterioară, iar aceste reprezentări continuă să trăiască în noi. Astfel încât în jurul nostru există lumea înconjurătoare și într-o oarecare măsură imagini reflectate ale acestei lumi, care se află în viața noastră sufletească.

Când ne aflăm în viața dintre moarte și o nouă naștere, ne aflăm în însăși lumea care este ambianța noastră aici pe Pământ. Tot ceea ce puteți vedea cu mare precizie sau ce puteți numai bănuși a fi lume exterioară devine lumea dumneavoastră interioară. Acestea i vă adresați, spunând: Eul meu. Așa cum considerați că plămânul dumneavoastră aparține Eului dumneavoastră, între moarte și o nouă naștere considerați Soarele și Luna ca fiind organele dumneavoastră, ca fiind ceea ce se află în interiorul dumneavoastră. Și singura lume exterioară pe care o aveți sunteți dumneavoastră înșivă, așa cum sunteți pe Pământ, sunt organele dumneavoastră terestre.

Dacă aici, pe Pământ, spunem: În noi un plămân, în noi o inimă, în afara noastră un Soare, în afara noastră o Lună, în afara noastră un cerc de constelații zodiacale, în viața dintre moarte și o nouă naștere spunem: În noi un cerc de constelații zodiacale, în noi Soarele, în noi Luna, în afara noastră plămân, în afara noastră inimă. Tot ceea ce purtăm în interiorul nostru devine tot mai mult, între moarte și o nouă naștere, lumea noastră exterioară, Universul nostru, Cosmosul nostru. Concepția privind relația dintre lume și om este complet opusă când trăim între moarte și o nouă naștere.

Și așa se face că atunci când viețuim moartea, așadar când trecem prin poarta morții, avem mai întâi o viziune clară despre ce era aici, în vremea când eram pe Pământ, numai o imagine. Trebuie să vă reprezentați că această imagine face asupra dumneavoastră impresia unei lumi exterioare. Mai întâi aveți această imagine, ca un fel de viziune în dumneavoastră. Și după moarte aveți la început o conștiință despre ceea ce ați fost pe Pământ ca om, în forma unor amintiri și imagini terestre. Dar acestea se sting din ce în ce mai mult și dumneavoastră ajungeți la intuirea omului: lumea Eului, omul-Univers. Aceste imagini se intensifică. Numai că nu trebuie să vă imaginați că atunci plămânul va arăta așa cum arată acum. Nu ar fi o înfățișare care v-ar putea înlocui frumoasa înfățișare a Soarelui și a Lunii; dar ceea ce era atunci plămân, ce era inimă este ceva mult mai important, mai puternic decât ceea ce sunt acum Soarele și Luna în fața ochiului uman.

Pe această cale se obține o impresie despre ceea ce este, de fapt, Maia. Oamenii vorbesc despre Maia, despre marea iluzie care este aici lumea pământească, dar ei nu cred cu adevărat în aceasta; oamenii tot mai cred că totul este așa cum arată în fața ochilor pământești. Dar nu acesta este cazul. Plămânul este numai o formațiune aparentă, la fel și inima. În realitate plămânul nostru este o parte a Cosmosului nostru, și cu atât mai mult inima; căci inima noastră este ceva mult mai maiestuos, ceva mult mai important decât un Soare.

Noi vedem cum răsare treptat o lume cosmică uriașă, despre care vorbim astfel, încât spunem: Jos este cerul. Dar, de fapt, înțelegem că jos este ceea ce pregătește capul uman prin încarnarea viitoare; sus este ceea ce este jos. Totul se inversează. Acolo se află toate forțele

care pregătesc omul pentru a se îndrepta spre Pământ, pentru a sta în viața pământească viitoare pe cele două picioare ale sale.

Aceasta o putem sintetiza prin cuvintele: Cu cât ne apropiem de o nouă viață pământească, cu atât mai mult se contractă pentru noi Universul om. Devenim din ce în ce mai conștienți că acest Univers la început maiestuos (mai ales la mijlocul intervalului dintre moarte și o nouă naștere) se atrofiază, că din planetele pe care le purtăm în noi, din țesătura pe care o realizează planetele rezultă ceea ce mai târziu vibrează, pulsează în corpul eteric uman, că stelele fixe din cercul de constelații zodiacale devine ceea ce formează viața noastră neurosenzorială. Se formează mai întâi un corp spiritual, apoi un corp eteric, care este preluat de pântecul matern și îmbrăcat cu materie terestră, când a devenit foarte mic.

Și vine clipa când ne apropiem de viața pământească, când simțim dispărând Universul pe care l-am avut mai înainte. El se contractă, devine mai mic. Acest lucru produce în noi dorul de a reveni pe Pământ, de a ne contopi din nou cu un corp fizic, pentru că, într-un fel, acest Univers se retrage în fața vederii spirituale. Dacă analizăm cum devenim oameni, trebuie să ținem seama de o cu totul altă desfășurare a timpului. Viața dintre moarte și o nouă naștere durează secole, și dacă un om s-a născut în secolul al XX-lea, atunci coborârea sa este pregătită lent, încă din secolul al XVI-lea. Și avem omul, care acționează apoi într-o anumită relație asupra condițiilor de pe Pământ.

Un stră-străbunic al dumneavoastră s-a îndrăgostit în secolul al XVI-lea de o stră-străbunică; ei au simțit o dorință vie de a fi împreună. În această dorință ați acționat deja dumneavoastră, din lumile spirituale. Și când în secolul al XVII-lea un stră-străbunic mai puțin îndepărtat a iubit o stră-străbunică mai puțin îndepărtată, dumneavoastră ați fost într-un anumit sens mijlocitorul. V-ați cercetat întregul șir de generații, astfel încât în final să rezulte cei care puteau fi mama și tatăl dumneavoastră.

În această nedeterminare misterioasă care se află în relațiile de iubire pământească sunt în joc acele forțe care pornesc de la cei care caută incarnări viitoare. Din această cauză nu există niciodată libertate deplină, conștientizare deplină în ceea ce privește întâlnirea persoanelor masculine și feminine în cadrul relațiilor exterioare. Aceste lucruri sunt cu totul în afara înțelegerii oamenilor.

Ceea ce numim azi istorie este, de fapt, ceva cu totul exterior. Despre istoria sufletelor oamenilor nu aflăm mare lucru în viața exterioară actuală. Oamenii de azi ignoră total faptul că sufletele oamenilor simțeau cu totul altfel în secolele al XII-lea și al XIII-lea. Nu tot atât de clar, ci mai mult ca într-o stare de vis, oamenii secolelor al X-lea, al XI-lea și al XII-lea mai știau despre astfel de forțe tainice care acționau din lumea spirituală, venind însă de la suflete omenesci. În Occident nu s-a vorbit prea mult despre vieți terestre repetate, despre reincarnări. Dar pretutindeni au existat oameni care știau despre aceste lucruri. Numai bisericile au eliminat toate gândurile legate de viețile terestre repetate și le-au afurisit. Și trebuie să vă faceți o reprezentare despre faptul că mulți oameni din Europa au știut până în secolele al XII-lea și al XIII-lea că omul parcurge vieți terestre repetate.

Apoi a venit timpul în care omenirea occidentală trebuia să se dezvolte prin intelectualitate. Omul trebuia să-și obțină libertatea treptat. În timpurile vechi nu exista libertate, atunci era prezentă clarvederea încețoșată asemănătoare visului. Nu există libertate, ci cel mai mult o credință în libertate, în acele relații interumane care sunt, să spunem, dominate de iubirea pământească pe care am descris-o. În acest caz este întotdeauna în joc interesul sufletelor care vor coborî pe Pământ.

Dar omenirea trebuie să devină, totuși, în cadrul evoluției pe Pământ, din ce în ce mai liberă. Pământul atinge scopul evoluției numai dacă omenirea devine din ce în ce mai liberă. Pentru

aceasta a fost necesară intelectualitatea, într-o anumită epocă. Acea epocă este epoca noastră. Dacă priviți în urmă la condițiile terestre în care oamenii au avut o clarvedere asemănătoare visului, vedeți că în această clarvedere trăiau întotdeauna entități spirituale. Omul nu putea spune pe atunci: Am în cap gândurile mele. Ar fi fost un neadevăr. În timpurile vechi el trebuia să spună: Eu în cap am viața îngerilor. Dar mai târziu el trebuia să spună: Am în cap viața spiritelor elementare. A venit mai întâi secolul al XV-lea, apoi secolele al XIX-lea și al XX-lea, când omul nu mai avea în cap nimic spiritual, nu mai avea în cap decât gânduri, gânduri.

Prin faptul că nu mai avea nimic de natură spirituală mai înaltă în sine, el și-a putut construi imagini despre lumea exterioară. Dar putea să fie liber omul atât timp cât spiritele trăiau în el? Acest lucru nu era posibil. Spiritele îl dirijau, îi dădeau totul. Omul a putut deveni liber abia atunci când nu a mai fost dirijat de spirite, când nu a mai avut decât gânduri-imagini.

Gândurile-imagini nu te pot constrânge la nimic. Dacă te așezi în fața oglinzii, chiar dacă imaginile reflectate pot reprezenta oameni răi, ele nu vă vor crea niciodată o problemă; niciodată nu vă vor da o palmă adevărată, pentru că nu au realitate, pentru că sunt imagini. Dacă vreau să iau o hotărâre oarecare, pot să fac să se vadă acest lucru în imaginea reflectată, dar aceasta nu poate lua nici o decizie.

În epoca în care intelectualitatea nu introduce în cap decât gânduri, ia naștere libertatea, căci gândurile nu pot să ne constrângă. Dacă lăsăm ca impulsurile noastre morale să fie numai gânduri, așa cum ați văzut în cartea *Filosofia libertății* ([Nota 40](#)), putem ajunge la libertate în epoca noastră. Așa încât în mod obligatoriu trebuia să vină un timp al intelectualismului. Sună ciudat, dar așa stau lucrurile. A trecut timpul când oamenilor le era permis să dezvolte intelectualitatea pură, simpla gândire în imagini. Acest lucru a trecut o dată cu secolul al XIX-lea. Oamenii dezvoltă aceste gânduri-imagini, iar gândurile cad pradă forțelor ahrimanice; forțele ahrimanice găsesc calea de acces spre om, care își pierde din nou libertatea în relația cu forțele ahrimanice. În prezent omenirea se află în fața acestui pericol.

Omenirea se află în fața eventualității fie de a înțelege lumea spirituală, de a înțelege că așa ceva este realitatea așa cum am descris-o azi, fie să o conteste. În acest din urmă caz, dacă ajungi să contesti în prezent această realitate nu mai poți gândi liber, ci Ahriman, forțele ahrimanice încep să gândească în omenire; atunci toată evoluția umană se va înscrie pe o linie descendentă.

Așadar, este imperios necesar ca tot mai mulți oameni să înțeleagă că trebuie să ne reîntoarcem la viața spirituală. Acest sentiment al necesității întoarcerii la viața spirituală este ceea ce ar trebui să caute în prezent oamenii în sinea lor. Dacă nu-l caută, omenirea va cădea pradă lui Ahriman. Acestui lucru ar fi bine să i se acorde prioritate înaintea oricărui alt gând, care ar trebui să fie contemplat în lumina acestuia.

Acest lucru am vrut să-l comunic în prima parte a conferinței de azi. Poate că domnul *Kaufmann* ([Nota 41](#)) va fi atât de amabil să traducă această primă parte. Apoi voi continua.

* * *

Prin astfel de expuneri poate deveni evident că viața parcursă în lumea spirituală între moarte și o nouă naștere este fundamental diferită de cea pe care o parcurgem între naștere și moarte. Din această cauză nu sunt suficiente imaginile luate din viața pământească, pentru a caracteriza viața spirituală propriu-zisă a omului, ci putem conduce numai, încet și treptat, la o înțelegere a ceea ce este realitate în lumea spirituală. Vreau să dau unele exemple în acest sens.

Presupuneți că omul își părăsește aici corpul său pământesc și pleacă cu viața sa spiritual-sufletească dincolo, în lumea spiritual-sufletească. Să presupunem că o persoană care și-a dobândit cunoașterea inițiativă în sens mai intim are posibilitatea să urmărească sufletele în viața lor de după moarte. În acest scop sunt necesare numeroase pregătiri, este necesară o anumită karma care să lege omul de aici cu omul de dincolo. Este vorba de a obține posibilitatea de înțelegere cu un om care a trecut pragul morții. Vă vorbesc despre viețuiri spirituale de o deosebit de mare dificultate, căci, în general, este mai ușor să descrii lumea în mod spiritual, decât să te apropii de un mort. Oamenii cred că nu ar fi greu să ajungi la un mort; este mult mai greu să ajungi cu adevărat la el decât să obții cunoștințe spirituale generale.

Aș dori să vă fac cunoscute unele particularități ale comunicării cu morții. Mai întâi, nu este posibil să comunici cu morții decât dacă te poți transpune în capacitatea lor de amintire despre lumea fizică. Morții mai păstrează o legătură cu vorbirea umană, chiar cu limba pe care au vorbit-o aici, pe Pământ. Dar atitudinea lor față de limbă se modifică. Astfel, se observă, când comunicăm cu un mort, că acesta nu mai are nici o înțelegere, nici cea mai slabă înțelegere, pentru substantive. Poți adresa substantive unui mort, dar el pur și simplu nu le aude. În schimb, mortul păstrează un timp destul de îndelungat înțelegerea pentru toate cuvintele ce desemnează acțiuni.

De regulă, obții o înțelegere cu mortul numai dacă te pricepi să-i pui întrebări. Uneori trebuie să procedezi în așa fel, încât să trăiești împreună cu el ceva foarte concret - căci după moarte imaginile din sufletul său sunt mai mult reprezentări abstracte -, așadar trebuie să te concentrezi asupra unui lucru care este o viețuire concretă, reală, pe care aici, în viață fiind, o iubea foarte mult; numai așa te poți apropia treptat de mort.

De obicei, nu primești imediat un răspuns. Adeseori răspunsul vine doar după câteva zile. Dar nu primești niciodată răspuns dacă pui întrebarea cu ajutorul substantivelor. Trebuie să încerci să dai oricărui substantiv o formă verbală. Această pregătire este deosebit de necesară. Ceea ce înțelege mai bine un mort sunt verbele pe care le faci intuitive. Așadar, el nu va percepe niciodată cuvântul „masă”, dar dacă reușești să-i reprezinti acțiunea de a face o masă, așadar ceva ce se află în devenire, atunci, treptat, poți să te faci înțeles, astfel încât el să intuiască întrebarea și să obții răspunsul, care uneori este sub formă de verb, dar care adeseori este sub forma a ceea ce aici, pe Pământ, considerăm că sunt interjecții, cuvinte ce exprimă senzații.

Mortul vorbește în alcătuirii de litere, de sunete. Și cu cât a dăinuit mai mult în lumea spirituală după moarte, el ajunge să vorbească într-o limbă pe care ți-o însușești când obții pentru limba pământească o capacitate de diferențiere, când nu mai ești legat de semnificația abstractă a cuvintelor, când pătrunzi în conținutul de simțire al sunetelor.

Așa cum am mai spus și în conferințele privind educația, în cazul vocalei A resimțim ceva ca o mirare. Mirarea o preluăm în sufletul nostru, dacă nu spunem *A*, ci *Ah!* Aceasta înseamnă *A* = mă mir, și mirarea intră în mine: *h* (în germană, *A* și *ch*, *Ach!*). [Fraza care urmează este intraductibilă, se comentează adăugarea unui *m*, ceea ce în limba germană duce la cuvântul *mach!* (fă!) - n. tr.] În acest fel vin adeseori răspunsurile morților. Ei nu vorbesc engleza, germana și nici rusa, ei vorbesc astfel, încât numai sufletul și inima îi înțeleg, atunci când sufletul și inima sunt în legătură cu urechile.

V-am spus mai înainte: Inima este mai maiestuoasă decât Soarele. Pentru accepția terestră, inima se află undeva înăuntru, și dacă o scoatem ca piesă anatomică ea nu are un aspect frumos. În realitate, inima se află în întregul om, pătrunde toate celelalte organe, sălășluiește și în ureche. Noi trebuie să ne obișnuim tot mai mult cu această limbă de suflet a morților,

dacă îmi este îngăduit s-o numesc astfel.

Prin ea ne obișnuim, dacă eliminăm treptat tot ce ține de substantive, să pătrundem în verbal. Activitatea, devenirea sunt înțelese de om mult timp după moarte. Mai târziu el înțelege o altă limbă decât cea adevărată. Ceea ce primim de la cel mort trebuie să retranspunem într-o limbă terestră.

În felul acesta, omul se dezvoltă treptat afară din corpul său, în lumea spirituală, în timp ce întreaga sa viață sufletească se schimbă. Și când vine timpul ca omul să se apropie de Pământ, el trebuie să-și modifice din nou întreaga viață sufletească, căci sosește clipa în care se va afla în fața unei sarcini uriașe, clipa în care va trebui să alcătuiască singur forma astrală și apoi forma eterică a omului viitor, care va trăi în plan fizic pe Pământ.

Ceea ce facem aici, jos, pe Pământ, este o lucrare exterioară. Mâinile noastre se ocupă de modelarea a ceva exterior. Când ne atlam între moarte și o nouă naștere sufletul nostru se ocupă de alcătuirea corpului nostru. Faptul că omul rezultă prin ereditate este numai o aparență. Prin ereditate nu i se dă decât învelișul fizic exterior, dar chiar și forma organelor trebuie să o dea omul. Vreau să vă dau un exemplu în acest sens.

Când omul se apropie de viața pământească, el mai poartă în sine Soarele și Luna. Dar treptat Soarele și Luna se atrofiază, contopindu-se. Atunci simțiți ca și cum cei doi plămâni s-ar contopi în dumneavoastră. Astfel percepeți existența dumneavoastră cosmică, contopirea organului dumneavoastră solar cu organul dumneavoastră lunar. Și atunci se desprinde ceva din Soare și ceva din Lună. Acum ai ceva - cum ai avut mai devreme în tine Soarele și Luna - care este un fel de imagine a Soarelui și a Lunii. Ai în fața ta două sfere uriașe, dintre care una este Soarele spiritualizat, cealaltă Luna spiritualizată: una din sfere este strălucitoare, cealaltă mocnește, este caldă mai mult în sine, păstrând parcă lumina, în mod egoist, la suprafața sa.

Aceste două sfere care se desprind de omul modificat cosmic - de acest *Adam Kadmon* ([Nota 42](#)) existând încă și azi - se apropie din ce în ce mai mult. Apoi, când cobori pe Pământ spui: Soarele și Luna devin una. Și aceasta este ceea ce te conduce - începând de la stră-străbunică, străbunică, bunică și așa mai departe - la acea mamă care trebuie să te nască. În această evoluție te conduc Soarele și Luna, dar în același timp se și apropie din ce în ce mai mult una de cealaltă.

Și atunci vezi o sarcină în fața ta. Vezi un singur punct, încă îndepărtat, în embrionul uman. Și vezi cum ceea ce a rezultat din Soare și Lună ca ceva unitar se apropie de mamă. În fața ta vezi o sarcină pe care o pot caracteriza după cum urmează.

Gândiți-vă că această mănua ar fi ceea ce ți se prezintă drept Soare și Lună reunite. Știi că atunci când conștiința ta cosmică va dispărea cu totul, când vei trece prin întuneric - aceasta se întâmplă după concepție, când omul se cufundă în embrion -, va trebui să întorci totul pe dos, astfel încât interiorul să vină spre exterior. Ceea ce au fost Soarele și Luna trebuie să le întorci pe dos, și atunci ia naștere un mic orificiu; prin acesta trebuie să intri în Eul tău, și acesta va fi, în imagine, corpul tău uman pe Pământ.

Vedeți, aceasta este pupila din ochiul uman. Din acel lucru care aici este unu apare dualitatea, doiul, ca și cum ar lua naștere două imagini în oglindă. Acestea sunt cei doi ochi umani, la început uniți, pentru ca apoi să se întoarcă pe dos, ca Soare și Lună unificate.

Îți revine această sarcină, pe care o îndeplinești în mod inconștient. Trebuie să întorci totul pe dos, să scoți interiorul spre afară și să intri prin micul orificiu. În stadiul embrionar se formează două imagini-copii fizice. Căci ochii embrionari fizici sunt două imagini: ceea ce a

luat naștere din Soare și Lună.

În felul acesta se perfecționează diferitele părți ale organismului uman, prin faptul că ceea ce este viețuit ca fiind întregul Univers este adunat, în timp ce i se dă o anumită formă. Părțile de organism formate în felul acesta nu fac apoi decât să se îmbrace și să se răsimbrace cu ajutorul materialului atât de plastic care este materia. Pe aceasta numai o acceptă. Dar forțele, pe acelea le formează, le formează din Univers.

Dacă, de exemplu, Soarele se află, în perioada de dinaintea nașterii, în semnul Leului - nu este necesar ca aceasta să fie poziția de la naștere, poate fi și cu mai mult timp înainte -, nu acum îți faci din Soare și Lună ochiul, acest lucru se va întâmpla într-un alt moment; în acest timp însă te unești cu interiorul Soarelui. Dacă ai intra în interiorul Soarelui, acesta ar arăta cu totul altfel decât își imaginează azi fizicienii. Reprezentarea fizicienilor este atât de candidă! Interiorul Soarelui nu este o minge de gaz, ci ceva mai puțin decât spațiul, de unde spațiul este chiar eliminat. Dacă îți imaginezi spațiul ca ceva care are întindere, care presează, interiorul Soarelui ar trebui să ți-l reprezinte ca ceva care absoarbe, ca spațiu negativ, mai gol decât spațiul. Foarte puțini oameni ajung la o reprezentare adecvată. Când traversezi acest spațiu negativ, viețuiești ceva căruia poți din nou să-i dai formă și care apoi apare ca inimă umană.

Din Soare și Lună nu se alcătuieste numai forma ochilor; și forma inimii este dată tot de Soare, dar numai dacă Soarele înglobează în sine și forțele care îi parvin de la constelația Leului, transmițându-le mai departe.

În felul acesta omul își construiește întregul organism, fie din mișcările, fie din constelațiile de stele din Univers. Acest organism uman este o reflectare a lumii stelare și o mare parte a lucrării dintre moarte și o nouă naștere constă din aceea că ne construim corpul din Univers. Ființa umană, așa cum există pe Pământ, este un Univers, dar un Univers atrofiat. Iar științele naturii sunt atât de naive, încât cred că omul nu se naște decât din germenii umani! Este ca și cum cineva, observând că acul magnetic care arată mereu cu un capăt spre nord și cu celălalt spre sud, ar începe să caute forțele care îi dirijează poziția numai în interiorul acului magnetic și nu ar privi Pământul ca pe un magnet.

Așa stau lucrurile când cineva spune: Omul ia naștere din germenii umani. El nu ia deloc naștere din germenii umani, ci din întregul Univers. Iar elementul său spiritual-sufletesc dintre moarte și o nouă naștere colaborează la forma umană sufletesc-eteric-suprasensibilă, care apoi se poate înveșmănta cu materia fizică. Omul nu este decât scena pentru ceea ce Universul și el însuși realizează cu forțele sale metamorfozate în fizicul său.

Astfel se dezvoltă omul. Totul începe cu limbajul, prin încetarea folosirii substantivelor și prin trecerea la un nou limbaj. Se trece de la limbă la vederea interioară a lumii stelare, apoi el trăiește în lumea stelelor. Și abia după aceea începe să articuleze și să diferențieze din lumea stelelor, să formeze ceea ce el va deveni, ceea ce el va fi în incarnarea următoare. În felul acesta se trece din fizic în spiritual, prin transformarea limbii; și așa se întoarce înapoi, prin transformarea Universului în om. Și numai când înțelegem cum spiritual-sufletescul care se pierde în acest fel în vorbire devine una cu lumea stelară și apoi se retrage din această lume pătrundem acest întreg ciclu vital al omului dintre moarte și o nouă naștere.

Aceste lucruri erau clare multor oameni pe vremea când a avut loc pe Pământ Misteriul de pe Golgota. Atunci nimeni nu credea că Iisus Hristos s-a dezvoltat pe Pământ, ci exista părerea că el a fost mai întâi în acea lume căreia îi aparținem între moarte și o nouă viață, și se reflecta asupra modului în care a coborât și a trecut în Pământ.

Știința inițiativă a fost renegată chiar de lumea romană; trebuiau să rămână numai dogmele

vechi. Un anumit grup constituit în Italia după Misteriul de pe Golgota a făcut toate eforturile pentru ca vechile metode de inițiere să nu se transforme în metode noi; trebuiau să rămână oamenilor numai cunoașterea lumii fizice exterioare, iar despre lumile suprasensibile nu trebuiau să aducă informații decât dogmele vechi, pe care oamenii le preiau ca noțiuni cu ajutorul intelectului și nu le mai înțeleg; ei trebuie numai să creadă în ele. În felul acesta cunoașterea care a existat înainte a fost împărțită într-o știință despre lumea pământească și într-o credință într-o altă lume, până când această credință s-a atrofiat într-atât, încât pentru unii ea nu mai este alcătuită decât dintr-o sumă de dogme care nu mai sunt înțelese și care nu mai constituie decât un punct de sprijin pentru a putea crede. Ce crede oare omul modern care nu mai este legat de dogmele Sfintei Treimi? Ceva încețoșat, foarte general, spiritual. Dar noi trebuie să ne întoarcem la concepția prin care putem să viețuim participativ în sfera spiritualului; asta înseamnă că avem nevoie de o știință inițiativă, o știință care ne vorbește astfel: Admiră ochiul uman, el însuși este o mică lume. Nu este o simplă imagine, este ceva real, din motivele expuse mai sus. Căci acest ochi a fost o dată, când ne aflam între moarte și o nouă naștere, o unitate, și aceasta, care ulterior s-a răsturnat, a reprezentat o contopire a doi ochi, pentru că, dacă am fi structurați să vedem numai cu un ochi, ca ciclopul, nu am putea dezvolta niciodată Eul într-o lume vizibilă; l-am dezvolta numai în lumea sentimentelor.

Helen Keller ([Nota 43](#)) prezintă o altă lume a sentimentelor și a reprezentărilor decât ceilalți oameni; ea se poate înțelege cu alții numai pentru că i-a fost înțeleasă vorbirea. Fără aceasta nu am putea dezvolta o reprezentare a Eului. Noi o dezvoltăm numai pentru că putem așeza mâna dreaptă peste cea stângă, mai ales când așezăm deasupra membrele simetrice. În felul acesta dezvoltăm și o reprezentare subtilă a Eului, pentru că încrucișăm cu cei doi ochi axa vizuală, atunci când privim. Întotdeauna când privim ceva încrucișăm ochii.

Cei doi ochi materiali sunt o unitate pe plan spiritual. Și acest unu se află în spatele rădăcinii nasului, acest ochi unu, acest spiritual care se oglindește și devine doi ochi. Pentru că omul poate fi un om drept și un om stâng, el se poate numi om. Dacă ar fi numai drept sau numai stâng și nu o ființă simetrică orice reprezentare ar ieși afară, în lume; nu am ajunge la un Eu încheșat.

Prin faptul că reunim cele două imagini ale Soarelui și Lunii într-una singură, ne formăm pentru o incarnare viitoare. Ne spunem: Tu nu te poți descompune, nu poți deveni solar și să ai alături un om lunar. Trebuie să devii un om unitar. Atunci când poți simți această coerență ia naștere din nou acel ochi solar-lunar. Ochiul uman solar-lunar reprezintă transformarea formei a ceea ce purtăm în noi ca ochi, iar cei doi ochi ai noștri sunt, de fapt, imaginile-copii ale ochiului uman solar-lunar-unitar.

Aceste lucruri am vrut să le spun astăzi despre experiența cu totul diferită pe care o avem când ne aflăm în lumea spirituală, față de cea trăită pe plan fizic. Lucrurile sunt interdependente, dar depind în așa fel unele de altele, încât noi suntem cu totul întorși pe dos. Dacă am putea să răsturnăm omul, să-l întoarcem pe dos, ca să aducem interiorul său spre exterior, în așa fel încât interiorul, de exemplu, inima, să ajungă la suprafața omului - el nu ar rămâne în acest caz viu, ca om fizic, asta puteți s-o credeți -, dacă am putea, apucându-l din interiorul inimii, să-l întoarcem ca pe o mânășă, el nu ar mai fi același om, ci s-ar dilata, devenind un Univers. Căci dacă te concentrezi asupra unui punct din interiorul inimii și ai capacitatea de a te întoarce pe dos în spiritul tău, atunci devii această lume, pe care altminteri o viețuiești între moarte și o nouă naștere. Aceasta este taina interiorității umane care însă în lumea fizică nu poate fi întoarsă spre exterior. Dar inima umană este și ea o lume întoarsă pe dos; astfel este din nou legată lumea terestră fizică cu lumea spirituală. Trebuie să ne obișnuim cu această întoarcere pe dos. Dacă nu ne obișnuim cu ea, nu obținem niciodată o reprezentare corectă despre cum se comportă, de fapt, lumea fizică de aici față de lumea spirituală.

CONFERINȚA a X-a

Oxford, 27 august 1922

Omenirea, prin toate forțele care trăiesc în sufletul omului, trebuie să ajungă din nou la înțelegerea Misteriului de pe Golgota, nu numai să-l înțeleagă din interiorul civilizației actuale, ci în așa fel încât întreaga ființă umană să poată fi legată cu el. Acest lucru va deveni însă posibil pentru omenire abia când aceasta se va putea din nou apropia, de pe poziția unei cunoașteri spirituale de sine, de Misteriul de pe Golgota. Nici o cunoaștere intelectualistă nu este aptă să pună în valoare în lume creștinismul, cu întregul său impuls, căci ea nu cuprinde decât gândirea umană. Și atunci când avem o cunoaștere care vorbește numai gândirii trebuie să ne căutăm impulsurile voliționale - și acestea sunt cele mai importante impulsuri în cadrul adevăratului creștinism - în instinctele noastre; noi nu le putem resimți, din lumea în care ele sunt cu adevărat prezente, din lumea spirituală. În epoca actuală acest lucru nu va fi posibil decât dacă ne vom îndrepta privirea spre marea întrebare a umanității: În ce măsură Misteriul de pe Golgota este sensul întregii evoluții a Pământului?

Am vrea ca ceea ce se va spune despre aceasta să fie reunit într-un tablou, într-o imagine, poate paradoxală. Dacă o ființă oarecare ar coborî de pe o altă planetă pe Pământ - această ființă nefiind un om în sensul pământesc - ar găsi că tot ce există aici este de neînțeles; dar convingerea mea cea mai profundă, extrasă din cunoașterea evoluției Pământului, este că o astfel de ființă, chiar dacă ar veni de pe Marte sau de pe Jupiter, ar fi profund emoționată de tabloul lui *Leonardo da Vinci Cina cea de taină* ([Nota 44](#)). O astfel de ființă ar găsi în acest tablou un sens mai profund, legat de Pământ și de evoluția acestuia. Plecând de la acest sens, care cuprinde Misteriul de pe Golgota, o ființă aparținând unei lumi extraterestre ar putea înțelege Pământul, cu celelalte fenomene ale sale.

Noi, oamenii prezentului, nu știm cât de departe am pătruns în abstracțiunea intelectualistă. Din această cauză nu ne mai putem transpune în sufletele oamenilor care au trăit înainte de Misteriul de pe Golgota. Acele suflete erau cu totul diferite de cele actuale. Istoria omenirii este imaginată în mod prea asemănător cu ceea ce se întâmplă azi. Dar sufletele omenești au parcurs o evoluție importantă, și înaintea Misteriului de pe Golgota chiar și cei care aveau numai o formație primitivă în sufletele lor vedeau în ei înșiși o entitate sufletească care se poate numi o amintire a timpurilor pe care sufletul îl parcurge înainte de a intra într-un corp terestru. Așa cum ne amintim de cele viețuite la vârsta de trei, patru, cinci ani, tot astfel sufletul omenesc din vechime avea o amintire despre viața dinainte de naștere în lumea spiritual-sufletească. Omul era, într-un anumit sens, transparent în ceea ce privește sufletul; el spunea: Eu sunt un suflet, și eram un suflet și înainte de a coborî pe Pământ. Și el cunoștea, de asemenea, în timpuri mai vechi, anumite detalii ale vieții sale spiritual-sufletești dinaintea coborârii pe Pământ. Se viețuia pe sine însuși în imagini cosmice. Privea în sus spre stele și nu le vedea în simple configurații abstracte, așa cum vedem stelele azi, el le vedea în imaginațiuni asemănătoare visului și putea spune: Aceasta este ultima aparență a acelei lumi spirituale din care am coborât ca suflet într-un corp uman. Niciodată acest om al timpurilor de demult nu s-a legat atât de intens cu corpul său uman încât să nu aibă o viețuire a sufletului său.

Cum viețuia acest om al timpului de demult? El viețuia astfel, încât putea spune: Înainte de a coborî pe Pământ, eu am fost într-o lume în care Soarele nu este numai un corp ceresc care răspândește lumină, în care el este locul de adunare a ierarhiilor spirituale superioare. Eu nu am trăit într-un spațiu fizic, ci într-unul spiritual, într-o lume în care Soarele nu răspândește pur și simplu lumină, ci emite înțelepciune radiantă. Am trăit într-o lume în care stelele sunt entități care își pun în valoare voința. Din această lume am coborât. Cu asemenea simțăminte se legau pentru omul din vechime două viețuiri: viețuirea naturii și viețuirea păcatului.

Această viețuire a păcatului omul nu o mai are, pentru că pentru el păcatul nu trăiește decât în lumea existenței abstracte, păcatul este pentru el numai o transpunere, ceva pe care nu-l poate pune, sub raport moral, în legătură cu necesitățile naturii. Pentru omul din vechime nu existau aceste două necesități izolate în viața cosmică: necesitate a naturii, pe de o parte, și necesități morale, pe de altă parte. Pentru el orice necesitate morală era și o necesitate a naturii; orice necesitate a naturii era și o necesitate morală.

Omul putea, astfel, să-și spună: A trebuit să cobor din lumea spiritual-divină. Dar prin faptul că am coborât într-un corp uman eu mă aflu față de lumea din care am coborât ca un bolnav. Noțiunile de boală și de păcat erau strâns legate pentru omul din vechime. Omul se simțea aici, pe acest Pământ, în așa fel încât trebuia să găsească în sine forțele pentru depășirea bolii. Din această cauză în aceste suflete mai vechi își făcea loc starea de conștiință: Avem nevoie de educație, de ceva care înseamnă vindecare. Educația este medicină, educația este terapie. Și au apărut figuri ca *terapeuții* (Nota45), pe scurt, așa cum erau înainte de Misteriul de pe Golgota, vindecătorii. Și în Grecia orice viață spirituală era gândită în legătură cu vindecarea oamenilor, pentru că se știa că omul era la începutul evoluției Pământului mai sănătos și a evoluat treptat, în așa fel încât s-a depărtat tot mai mult de ființa spiritual-divină. Aceasta însemna a fi bolnav; ceea ce a fost uitat ulterior este faptul că această noțiune s-a răspândit în acea lume în care a avut loc Misteriul de pe Golgota. Căci omul resimțea în acele timpuri mai vechi orice lucru spiritual printr-o privire îndreptată asupra trecutului; el își spunea: Dacă vreau să caut spiritualitatea, trebuie să privesc în urmă, în trecut; acolo există spirit. Din acest spirit m-am născut și acest spirit trebuie să-l regăsesc. Dar m-am îndepărtat de el.

În felul acesta simțea omul trecutul spiritul de care se îndepărtase ca fiind spiritul Tatălui. În Misterii inițiatul suprem era acela care dezvoltase în el însuși, în inima sa, în sufletul său acele forțe prin care el putea reprezenta în mod exterior, ca om, pe Tatăl. Iar când învățăceii Misteriilor au pășit prin poarta acestora, au intrat în acele instituții care erau totodată lăcașuri de artă, de educație și de cult inițiat; când se aflau în fața inițiatului suprem, ei vedeau în acesta pe reprezentantul lui Dumnezeu-Tatăl. Părinții (Tații) erau inițiați superiori, *eroi solari* (Nota 46). Principiul Tatălui a fost dominant înaintea Misteriului de pe Golgota.

Și omenirea simțea cum se îndepărtase tot mai mult de Tatăl - față de care se putea spune: *Ex deo nascimur* - și că trebuia să fie vindecată. Omenirea aștepta pe Vindecător, pe Mântuitor. Dar abia când El va fi din nou resimțit ca medic al lumii, ca marele Mântuitor, va putea fi din nou așezat în lume.

Acesta era sentimentul pe care-l aveau vechile suflete dinaintea Misteriului de pe Golgota despre legătura lor cu lumea suprasensibilă a Tatălui. Iar ceea ce era resimțit în Grecia, ceea ce trăia în expresia: *Mai bine să fii cerșetor* aici pe Pământ, decât rege în regatul umbrelor (Nota 47) vrea să însemne că omenirea a învățat să simtă în mod profund cât de mult se depărtase în întreaga ei ființă de lumea suprasensibilă. Un dor adânc tânjea, în același timp, în om după această lume suprasensibilă.

Dar niciodată omenirea nu ar fi putut ajunge la conștiința deplină de sine a Eului, la libertatea interioară, dacă ar fi continuat să se dezvolte având nurnai conștiința despre Dumnezeu-Tatăl. Căci pentru a ajunge la această libertate interioară trebuia să-și găsească loc în ființa omului ceea ce era considerat boală, prin comparație cu stările anterioare. Întreaga omenire resimțea, într-un anume sens, boala lui Lazăr. Era însă tocmai boala care nu duce la moarte, ci la eliberare și la noua cunoaștere a Veșnicului în om.

Se poate spune: Oamenii uitaseră acel trecut spiritual-sufletesc dinaintea nașterii, privirea lor era tot mai mult îndreptată spre ambianța fizică. Dacă un suflet mai vechi privea la ambianța fizică prin intermediul trupului, el vedea pretutindeni în stele imaginile spiritualului, pe care le părăsise prin nașterea pe Pământ. El vedea în lumina Soarelui înțelepciunea radiantă în

care trăise ca în propria-i ambianță de viață, vedea corul Ierarhiilor superioare în Soare, de unde fusese trimis aici, jos, pe Pământ. Dar aceste lucruri omenirea le uitase.

Și ele erau resimțite pe măsură ce soseau secolele al VIII-lea, al VII-lea și următoarele dinaintea Misteriului de pe Golgota. Dacă istoria exterioară nu spune nimic despre aceste lucruri, aceasta este o carență a istoriei exterioare. Cel care înțelege istoria în sens spiritual vede că o conștiință puternică despre Dumnezeu-Tatăa a fost prezentă în punctul de pornire al evoluției umanității și că această conștiință a paralizat treptat, că omul nu mai vedea în jurul său decât natura despiritualizată.

Multe lucruri nu erau exprimate pe atunci, multe lucruri rămâneau în adâncurile subconștiente ale sufletelor omenști. Dar ceea ce a acționat cel mai mult în sferele subconștiente ale sufletului uman era întrebarea - pe care oamenii nu o rosteau în cuvinte, o simțeau numai în inimile lor: În jurul nostru este natura, unde este spiritul ai cărui copii suntem?

Unde vedem spiritul ai cărui copii suntem? În cele mai bune suflete ale secolelor IV, III, II, I; această întrebare exista inconștient, fără să fi fost formulată.

Timpul în care omenirea simțea îndepărtarea de Dumnezeu-Tatăa a fost un timp al interogației; întrucâtva ea știa în adâncul sufletului că așa trebuie să fie - *Ex deo nascimur!* -, dar oare noi mai știm acest lucru, putem să-l mai știm?

Dacă privim și mai adânc în sufletele oamenilor care trăiau în timpul când se apropia Misteriul de pe Golgota, vedem că erau prezente suflete mai simple, primitive, care puteau resimți în subconștientul lor felul cum erau rupte de Tatăl. Căci ei erau urmașii acelor oameni primordialii care nu fuseseră atât de animalici cum ne imaginăm în prezent datorită științelor naturale, ei purtau în trupul lor de natură animală un suflet prin care știau, cu ajutorul vechii clarvederi, asemănătoare visului, și-și spuneau: Am coborât din lumea spiritual-divină, am acceptat un trup uman. Dumnezeu-Tatăa ne-a introdus în lumea terestră. Din El ne-am născut.

Dar cele mai vechi suflete ale omenirii știau că ele au părăsit în lumile spirituale din care coborâseră ceea ce numim sau ceea ce mai târziu a fost numit „Hristos”. Din această cauză, *primii scriitori creștini spuneau că cele mai vechi suflete erau creștine* ([Nota 48](#)); aceste suflete știau să-L adore și pe Hristos. În lumile spirituale în care sălășluiau înainte de a coborî pe Pământ, Hristos era punctul central al vederii lor, Hristos era entitatea centrală spre care își îndreptau privirile sufletești. Și oamenii de pe Pământ își aminteau de această existență împreună cu Hristos în viața dinaintea celei pământene.

Apoi au existat alte ținuturi - Platon vorbește despre acestea într-un mod cu totul special -, în care elevii erau inițiați în Misterii ([Nota 49](#)), în care era trezită vederea lumilor suprasensibile, în care se dezlegau forțele existente în entitățile umane, cu ajutorul cărora poți privi în lumile spirituale. Acești elevi ai inițiaților învățau, în fapt, să-L cunoască pe Hristos nu numai dintr-o amintire întunecată cu care trăiau toți oamenii înainte de a fi coborât pe Pământ, care aici, pe Pământ, nu mai era în sufletele oamenilor decât ca o reprezentare pe jumătate uitată, ei învățau să-L cunoască din nou, cu întreaga sa înfățișare. Dar ei învățau să-L cunoască ca pe o entitate care își pierduse întrucâtva rolul său în lumile supratereștre.

În Misteriile secolelor II și I dinaintea Misteriului de pe Golgota se privea într-un mod cu totul special la acea entitate din lumea suprasensibilă care mai târziu a fost numită entitatea Hristos. Se privea în așa fel, încât se spunea: Noi vedem această entitate în lumile suprasensibile, dar activitatea ei s-a redus din ce în ce mai mult. Ea a implantat în suflete amintirea timpurilor dinainte de naștere, care apoi a reînviat în existența terestră. Această entitate a fost în lumile suprasensibile marele Învățător pentru ceea ce sufletul mai purta în

amintire după ce coborâse pe Pământ. Entitatea care mai târziu a fost numită Hristos le apărea inițiaților ca o entitate care își diminuase activitatea, pentru că oamenii, treptat, nu mai puteau avea această amintire, nu o mai puteau căpăta.

Și astfel au trăit acești inițiați, în timp ce în ei devenea tot mai evident faptul că această entitate de care omenirea străveche își amintea în existența terestră, această entitate pe care acum o vedem cu o activitate tot mai redusă în lumile spirituale își va căuta o nouă sferă de viață. Ea va coborî pe Pământ pentru a trezi din nou în om spiritualitatea suprasensibilă.

S-a vorbit despre acea entitate numită mai târziu Hristos ca despre cel care va coborî în viitor pe Pământ, va accepta un corp uman, așa cum l-a luat prin Iisus din Nazaret. Această idee a fost unul din principalele conținuturi ale discuțiilor din ultimele secole dinaintea Misteriului de pe Golgota. Vedem în măreția imaginii plastice a celor trei magi sau a celor trei regi de la Răsărit pe reprezentanții unor astfel de inițiați care învățaseră în locurile lor de inițiere că Hristos va veni atunci când se vor împlini timpurile, iar semnele din cer le vor vesti. Atunci noi trebuie să-L căutăm în locul său ascuns. Iar în Evangheliile aceasta apare ca o taină adâncă, ca un Misteriu care se dezvoltă în evoluția omenirii, când o privești cu vederea spirituală.

În felul acesta oamenii primitivi priveau parcă pierduți spre lumea suprasensibilă. Ei își spuneau în subconștientul lor: L-am pierdut pe Hristos. Și priveau natura din jurul lor. În inima lor se năștea întrebarea la care m-am referit mai înainte. Iar inițiații din Misterii știau: Această entitate numită mai târziu Hristos va veni, va primi un corp uman și ceea ce au viețuit sufletele mai înainte în existența lor preterestră vor re trăi la vederea Misteriului de pe Golgota.

Prin aceasta s-a dat răspuns nu într-un mod intelectualist, ci prin faptul cel mai covârșitor care s-a petrecut vreodată pe Pământ, întrebării: Cum să ne reîntoarcem la suprasensibil? Oamenii care dezvoltaseră atunci o simțire pentru ceea ce s-a întâmplat învățau de la cei care știau că în omul Iisus trăia un Dumnezeu adevărat, care a coborât pe Pământ, Dumnezeul pe care omenirea îl uitase pentru că forțele trupului se dezvoltau spre libertate. El a apărut într-o nouă formă, astfel încât putea fi văzut, iar istoria va putea vorbi despre El ca despre o ființă terestră. Dumnezeul care fusese cunoscut numai dincolo de lumea spirituală coborâse, umblase prin Palestina, simțise Pământul prin aceea că El însuși luase un corp uman. Din această cauză, marea întrebare a celor care erau oameni cultivați în sensul de atunci era: Ce cale a luat Hristos pentru a ajunge la Iisus?

Problema Hristos a fost în primele timpuri ale creștinismului o problemă pur spirituală. Nu era cercetat Iisus, era cercetat Hristos, modul cum coborâse El. Se privea spre lumile suprasensibile, se vedea coborârea lui Hristos pe Pământ, se punea întrebarea: Cum a devenit entitatea supratereastră o entitate terestră? Din această cauză, oamenii simpli care-l înconjurau pe Iisus Hristos, ucenicii săi, aveau posibilitatea să vorbească cu el ca Duh și după moarte. Din cele pe care le-a spus după moarte nu s-au păstrat decât unele fragmente. Dar știința spirituală, cunoașterea spirituală, poate face cunoscut cu ce cuvinte s-a adresat după moarte Hristos celor care îi erau cei mai apropiați, întrucât El le-a apărut în spiritualitatea Sa.

El le-a vorbit atunci ca marele Vindecător, ca Terapeutul, care era un Mângâietor, care știa că oamenii au avut cândva o amintire legată de El, pentru că fuseseră împreună cu El în lumile suprasensibile, în existența preterestră. Și acum le putea spune: Mai de mult v-am dat facultatea de a vă aminti de existența voastră suprasensibilă, preterestră. Acum, dacă mă primiți în sufletele voastre, în inimile voastre, vă dau forța de a trece prin poarta morții cu conștiența nemuririi. Și nu-l veți recunoaște numai pe Tatăl - *Ex deo nascimur!* -, veți simți pe Fiul ca fiind cel cu care puteți muri, rămânând totuși vii - *In Christo morimur*.

Desigur, aceste lucruri nu erau învăluite în cuvintele pe care le exprim acum, dar din punct

de vedere al sensului era ceea ce Hristos îi învăța pe cei care i-au fost aproape după moartea sa trupească. Oamenii nu cunoșteau moartea când erau oameni primordialii, căci aduceau din vremea în care căpătaseră conștiința o cunoaștere interioară a ceea ce era sufletesc în ei; ei știau ce nu poate muri. Ei puteau vedea oamenii murind în jurul lor, moartea era pentru ei o aparență printre alte fapte din ambianța lor. Ea nu era resimțită de oameni. Abia când s-a apropiat Misteriul de pe Golgota oamenii au simțit realitatea morții, căci sufletele lor se legaseră într-atât cu elementul corporal, încât nu mai putea să ia naștere decât îndoiala asupra modului cum ar putea supraviețui sufletul când trupul se dezagregă. Aceasta nu ar fi constituit o problemă în timpurile mai vechi, căci oamenii recunoșteau sufletul.

Apoi a venit Hristos, care spunea: Eu vreau să fiu împreună cu voi pe Pământ, ca să aveți forța să luați în stăpânire sufletele voastre, să vă impulsionați interior, în așa fel încât să le purtați prin moarte ca pe niște suflete vii. Acesta era lucrul pe care Pavel nu l-a înțeles decât după ce i-a fost deschisă calea spre lumile suprasensibile, atunci când a primit aici, pe Pământ, impresiile despre Iisus Hristos. Din această cauză, în prezent, creștinismul paulinic este din ce în ce mai puțin prețuit, pentru că pretinde că Hristos a venit din lumile supratereștre și-a unit forța sa supratereștră cu oamenii tereștri.

Astfel, pentru evoluția umanității, la expresia: „Din Dumnezeu ne-am născut” - respectiv din Dumnezeu-Tatăl - s-a adăugat și expresia de mângâiere, de forță: „În Hristos murim” - aceasta însemnând: Noi trăim în El.

Ceea ce a însemnat pentru omenire Misteriul de pe Golgota vom putea să aducem în fața sufletului nostru dacă voi descrie evoluția omenirii prezente, și trebuie să sperăm și a celei viitoare, din punctul de vedere al inițiatilor actuali. Eu am făcut încercarea de a vă aduce în fața sufletului punctul de vedere al inițiatului vechi, al inițiatului din timpul Misteriului de pe Golgota; acum aș vrea să încerc să vă descriu punctul de vedere al inițiatului prezentului, al aceluia care azi nu abordează viața numai cu ajutorul cunoașterii naturii, ci în care s-au trezit acele forțe profunde de cunoaștere pe care le putem deștepta cu mijloacele indicate de literatura referitoare la știința spiritului.

Când un astfel de inițiat și-a însușit cunoștințele care constituie triumful timpului actual, strălucirea exterioară în care numeroși oameni, dacă și le însușesc, se simt bine, având chiar conștiința unei anumite superiorități, inițiatul se simte într-o situație tragică. Căci atunci când le leagă cu sufletul său, inițiatul de azi simte aceste cunoștințe, care sunt deosebit de apreciate și de valoroase azi în lume, ca pe o moarte. Și cu cât inițiatul modern, pentru care a apărut în fața sufletului lumea supratereștră, se pătrunde mai mult de ceea ce toată lumea numește știință, cu atât simte mai mult că sufletul său moare. Pentru inițiatul actual științele sunt mormântul sufletului, prin faptul că dobândește cunoștințe după modelul științei moderne despre lume se simte deja legat cu moartea, pe care el o simte adeseori adânc și intens. Și atunci caută motivul pentru care, ori de câte ori cunoaște în sensul modern, el moare; are senzația de miros cadaveric tocmai atunci când se avântă spre cele mai moderne cunoștințe, pe care știe să le aprecieze realmente, dar pe care le simte ca, un fel de presimțire a morții.

Atunci, din cunoștințele sale cu privire la lumea suprasensibilă el extrage ideea pe care aș vrea să o exprim printr-o imagine. Înainte de a coborî pe Pământ noi trăim spiritual-sufletește. Din ceea ce viețuim spiritual-sufletește în deplină realitate în existența preterestră noi nu avem în suflet, aici, pe Pământ, decât gânduri, noțiuni, reprezentări. Acestea sunt în sufletul nostru. Dar cum se află ele în suflet?

Să privim omul, așa cum se găsește în viață între naștere și moarte, cu trupul îmbrăcat în carne și irigat cu sânge. Spunem că este viu. El pășește prin poarta morții. Acum apare cadavrul omului fizic, care este apoi predat pământului, elementelor. Privim omul fizic mort.

Avem în fața noastră cadavrul, rămasă a omului viu, prin care curge sânge viu. Omul este mort din punct de vedere fizic. Privim înapoi, dar cu privirea inițiată, în propriul nostru suflet. Privim gândurile pe care le avem între naștere și moarte, cu înțelepciunea și știința actuală modernă și spunem: Ele sunt cadavrul a ceea ce am fost înainte de coborârea pe Pământ. Noi știm că raportul în care se află cadavrul unui om față de omul viu este ca și raportul dintre gândurile noastre, pe care le respectăm ca pe cele mai înalte comori, care ne aduc cunoștințele despre natura exterioară, și ceea ce am fost înainte de a fi coborât pe Pământ. Acest lucru îl poate viețui inițiatul. El nu-și trăiește în gând viața sa adevărată, ci cadavrul sufletului său. Acesta este un fapt, este ceva care nu este spus din sentimentalism, ci apare azi cu toată forța în fața sufletului tocmai dintr-o cunoaștere energică, activă. Este ceea ce nu-și spune azi visătorul sentimental, mistic; acesta tocmai vrea să resimtă ceva ce ia naștere din unele profunzimi întunecate, mistice ale entității proprii. Cine trece azi prin poarta inițierii descoperă în sufletul său aceste gânduri, care pot face posibilă libertatea, pentru că sunt lipsite de viață. Aceste gânduri, care sunt baza libertății umane, nu constrâng omul tocmai pentru că sunt moarte, pentru că nu sunt vii. Omul poate deveni azi o ființă liberă pentru că nu are de-a face cu gânduri vii, ci cu gânduri moarte. Gândurile moarte pot fi percepute de om și folosite de acesta în beneficiul libertății. Dar ele sunt percepute cu sentimentul tragicului cosmic deplin, ca stârvuri ale sufletului. Înainte ca sufletul să fi coborât în lumea terestră, ce este în prezent cadavru era viu, se mișca. În lumile suprasensibile spirituale, printre sufletele umane, fie cele trecute deja prin poarta morții, care trăiau acum în lumea spirituală, fie cele care încă nu coborâseră pe Pământ, se mișcau ierarhiile superioare aflate deasupra omului, dar în cadrul acestei sfere se mișcau și acele ființe elementare care se află la baza naturii. Acolo totul era viu în suflet. Aici, în suflet, moștenirea venită din lumile spirituale, gândul, este mort.

Dar dacă înțelegem, ca inițiați moderni, să ne pătrundem, împreună cu Hristos, de modul cum s-a viețuit El în Misteriul de pe Golgota, dacă înțelegem în sensul cel mai profund, cel mai interior, cuvintele lui Pavel, care spune: „Nu eu, ci Hristos în mine”, atunci Hristos ne conduce și prin această moarte; atunci pătrundem cu gândurile noastre în natură, dar Hristos ne însoțește în sens spiritual și coboară gândurile noastre în mormântul naturii. Căci prin faptul că posedăm, de obicei, gândurile noastre moarte, natura devine un mormânt. Dar dacă ne adresăm cu aceste gânduri moarte mineralelor, animalelor, lumii stelelor, lumii norilor, munților, fluviilor, dacă abordăm toate acestea cu gândurile noastre moarte, dar însoțiți de Hristos, potrivit sintagmei: „Nu eu, ci Hristos în mine”, atunci când ne cufundăm în cristalul de cuarț viețuim în inițierea modernă faptul că gândul din natură urcă din acesta ca un gând viu. Gândul se ridică parcă din mormântul mineral, ca un gând viu. Lumea minerală lasă să urce în noi spiritul. Iar dacă Hristos ne conduce prin natura vegetală, scoțându-ne din ceea ce de obicei ar permite să trăiască numai gânduri moarte, iau naștere gândurile vii.

Noi ne-am percepe ca fiind bolnăvicioși, dacă ne-am îndrepta spre natură; dacă ne-am uita spre lumea stelelor cu privirea astronomului care face calcule și dacă aceste gânduri moarte s-ar cufunda în lume, ne-am simți bolnavi și boala ar conduce la moarte. Dacă însă ne lăsăm călăuziți de Hristos, dacă, însoțiți de Hristos, ne purtăm gândurile noastre moarte în lumea stelelor, în lumea Soarelui, a Lunii, a norilor, a munților, a fluviilor, a mineralelor, a plantelor și a animalelor, dacă pătrundem în întreaga lume fizică a oamenilor totul devine viu în contemplarea naturii și, ca dintr-un mormânt, din toate ființele învie Duhul viu, care ne vindecă și ne trezește din moarte, Sfântul Duh. Și, însoțiți de Hristos, ne simțim din nou însuflețiți, împreună cu tot ce am viețuit ca fiind moarte. Simțim cum din toate ființele acestei lumi ne vorbește Duhul viu, Duhul vindecărilor.

Aceste lucruri trebuie să le redobândim într-o nouă cunoaștere spirituală, într-o nouă cunoaștere inițiată. Atunci vom concepe Misteriul de pe Golgota ca sens al întregii existențe pământene, vom ști cum trebuie să fim conduși în timpul în care trebuie să se dezvolte libertatea umană prin gândurile moarte, cum trebuie să fim conduși la cunoașterea

naturii prin Hristos. Vom ști cum, în cadrul Misteriului de pe Golgota, Hristos nu și-a împlinit numai propriul destin pe Pământ, ci cum a instaurat pe Pământ marea libertate a Rusaliilor, în timp ce a vestit omenirii pământene Duhul viu, care poate învia cu ajutorul Lui din tot ce există pe Pământ. Cunoașterea noastră rămâne moartă, rămâne chiar un păcat, dacă nu suntem treziți de Hristos, în așa fel încât din toată natura, din orice existență cosmică să ne vorbească din nou Spiritul, Duhul viu.

Treimea alcătuită din Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Dumnezeu-Duhul Sfânt nu este pur și simplu o formulă sofisticată, obținută prin tăierea firului în patru, este ceva adânc, legat cu evoluția întregului Cosmos și care devine o cunoaștere vie, nu una moartă, când Il readuce în noi viu pe însuși Hristos, ca pe un înviat din morți, cel care este aducătorul Sfântului Duh.

Înțelegem că ar fi ca o boală dacă nu am putea vedea dumnezeiescul din care ne-am născut. Dacă omul este ateu, el este bolnav în taină. El nu este sănătos decât dacă natura sa fizică se concentrează în așa fel, încât să poată resimți din interior, ca fiind liantul întregii structuri a ființei sale, „Din Dumnezeu m-am născut!” Este o lovitură a destinului situația în care un om nu-L găsește în cursul vieții terestre pe Hristos, care-l poate conduce prin moarte la sfârșitul vieții pe Pământ, care prin moarte îl poate conduce la cunoaștere. Dacă simțim așadar acel *In Christo morimur* simțim și ceea ce vrea să ajungă la noi prin îndrumarea lui Hristos, prin conducerea lui, simțim cum din totul învie Duhul, învie încă în această viață de pe Pământ. Ne simțim din nou vii în această viață pe Pământ, privim prin poarta morții, prin care ne conduce Hristos, privim spre acea viață care se află dincolo de moarte și știm de ce a trimis Hristos Duhul Sfânt: pentru că ne putem lega deja aici, în timpul vieții, cu Duhul Sfânt, dacă ne lăsăm conduși de Hristos. Atunci putem spune cu toată certitudinea: Murim în Hristos în timp ce trecem prin poarta morții.

Ceea ce am viețuit aici, în natură, prin cunoașterea noastră este deja un semn pentru viitor. Căci ceea ce ar fi de obicei știință moartă este trezit prin Duhul Sfânt. Dacă am înțeles corect principiul „Din Tatăl ne-am născut, în Hristos murim”, privind prin poarta morții ne este îngăduit să spunem că atunci când în locul morții cunoașterii survine moartea adevărată, care ne ia trupul, în Duhul Sfânt suntem treziți din nou - *Per spiritum sanctum reviviscimus*.

CONFERINȚA a XI-a

Londra, 30 august 1922

Întrucât atunci când te întâlnești atât de rar ești tentat să rezumi cât se poate de multe aspecte într-o singură prelegere, ușor se poate întâmpla să aduni laolaltă prea multe lucruri. Însă azi aș dori să caracterizez dintr-un anumit punct de vedere ceea ce se poate numi cealaltă față a existenței umane pe Pământ. Apoi aș vrea să fac o legătură între cele spuse și importanța pe care o au unele cunoștințe mai aprofundate, unele cunoștințe spirituale pentru timpul nostru.

Cât cunoaște oare omul din ceea ce aparține existenței sale, dacă nu se folosește în cunoaștere decât de simțurile sale și de rațiunea legată de simțurile sale? Prin conștiința obișnuită legată de simțuri noi petrecem în mod conștient numai partea de trezie a existenței umane. Numai că forțele spirituale conducătoare ale lumii nu au inserat în mod inutil în existența umană starea de somn.

De la adormire până la deșteptare se întâmplă extrem de multe lucruri cu omul. De fapt, în timpul somnului are loc cea mai mare parte a acțiunilor pe care le are de realizat spiritul prin intermediul omului în existența terestră.

În timpul stării de veghe pe Pământ nu se întâmplă decât ceea ce omul poate realiza cu sine

însuși și cu lucrurile. În timpul stării de somn, în dezvoltarea omului se întâmplă tot ceea ce întreprind entități superioare cu sufletul acestuia, pentru a-l aduce la dezvoltarea sa generală în cadrul existenței terestre. Și nu trebuie pierdut din vedere că și cunoașterii inițiatice moderne îi este posibil să privească mai îndeaproape faptele care se petrec între adormire și trezire; aceste fapte nu au loc numai pentru inițiat, ci pentru toți oamenii, dezvoltarea tuturor oamenilor depinde de aceste fapte. Inițiatul poate numai să atragă atenția asupra acestora. Dar toți oamenii aflați în existența terestră și care gândesc asupra acestei existențe ar trebui să simtă și să resimtă din ce în ce mai mult importanța lor.

Aș vrea să descriu acum ce intervine în timpul stării de somn a omului. Când omul doarme, trecând dincolo, știți că în exterior aceasta se caracterizează prin faptul că spunem: Corpul său astral și Eul său se desprind de corpul fizic și de corpul său eteric, astfel că acest Eu și acest corp astral se află în lumea spirituală și nu impregnează corpul fizic și corpul eteric, așa cum o fac în timpul scurs de la trezire la adormire.

Dacă privim la ceea ce se întâmplă cu omul în starea de somn, este evident că în timpul stării de veghe el este legat de acest Pământ. Mai întâi este legat de Pământ prin simțurile sale, prin faptul că percepe și cunoaște prin simțurile sale fenomenele care țin de diferitele regnuri naturale. Dar el mai este legat de Pământ și prin aceea că în timpul stării de veghe realizează și lucruri care țin de subconștient. De exemplu, respiră, iar în aerul respirat întregul Pământ își trimite influențele sale, dacă ne putem exprima astfel. În aerul respirat există extrem de multe substanțe într-o stare de dispersie foarte fină. Dar chiar în această stare de dispersie ele acționează într-un mod deosebit de activ când sunt preluate de organism o dată cu aerul respirat. După cum în om pătrunde în mod conștient ceea ce el percepe prin simțuri, tot așa, în mod subconștient, ajung în el chiar în starea de veghe mult mai numeroase lucruri substanțiale decât prin intermediul stării ideal-abstractă a percepției și gândirii; prin respirație mediul înconjurător ajunge în om într-un mod mai substanțial.

Și dacă ați lua mai mult în considerare cât depinde organizarea umană de tot ce preia prin diferitele substanțe aflate în alimentele terestre ati spune: Multe lucruri acționează asupra omului în starea sa de veghe. Dar astăzi ne va interesa mai puțin acest aspect. Astăzi ne vom interesa mai mult de ceea ce acționează asupra omului în starea sa de somn. În această privință, trebuie să spunem că așa cum substanțele exterioare, terestrul, intră în legătură cu omul în timpul stării lui de veghe, tot astfel în timpul stării sale de somn el intră într-o anumită legătură cu întregul Cosmos.

Omul nu este de conceput în așa fel încât corpul său astral să atingă în fiecare noapte mărimea Cosmosului - ar fi cu totul exagerat dacă s-ar susține așa ceva -, însă el crește în Cosmos în fiecare noapte. Așa cum aici noi suntem legați în mod interdependent cu plantele, mineralele, aerul, tot astfel în timpul nopții suntem legați de mișcările planetelor și de constelațiile stelelor fixe. Cerul înstelat devine lumea noastră de la adormire până la trezire, la fel cum Pământul este lumea noastră în starea de veghe.

La început putem distinge diferite sfere prin care migrăm între adormire și trezire. Prima sferă în care trecem între adormire și trezire este cea în care Eul uman și corpul astral uman, așadar sufletul uman în timpul somnului, se simte în legătură cu mișcările lumii planetelor. Așa cum dimineata, când ne trezim și intrăm în corpul nostru fizic, putem spune: Avem în noi plămânii, inima, ficatul, creierul, în timpul stării de somn trebuie să spunem: Avem în noi, în prima sferă cu care intrăm în contact după adormire și din nou nemijlocit înainte de trezire, forțele mișcării planetelor.

Nu este ca și cum am prelua în fiecare noapte întreaga mișcare a planetelor, dar ceea ce purtăm în noi ca reproducere a acesteia este o mică imagine în care sunt reproduse mișcările planetelor. Acest lucru este diferit la fiecare om. Astfel încât putem spune: După ce a

adormit, fiecare om viețuiește mai întâi planetele, în așa fel încât tot ce se întâmplă în spațiul cosmic între planete, în timp ce se mișcă, el re trăiește interior într-un fel de glob planetar în corpul său astral. Aceasta este prima viețuire a omului după adormire.

Și să nu spuneți: Ce mă interesează toate acestea, eu nu le percep! Dumneavoastră nu vedeți aceste lucruri cu ochii, nu le auziți cu urechile. Dar în clipa în care treceti în starea de somn, acea parte a corpului dumneavoastră astral care în timpul stării de veghe este integrat inimii devine un ochi al inimii; el devine văzător pentru ceea ce se petrece în lumea planetelor. Acest ochi al inimii percepe - chiar dacă această percepție este încă încețoșată la omul actual - ceea ce viețuiește omul după adormire.

Ceea ce viețuiește aici este perceput de acest ochi al inimii în așa fel, încât în primele momente după adormire el privește spre omul care se află culcat în pat, ca trup fizic și corp eteric. Spre acestea privesc înapoi Eul și corpul astral, cu ochiul inimii. Și ceea ce viețuiesc ele aici, în interior, ca imagine a mișcărilor planetare în viața lor, radiază de la corpul lor eteric, astfel că ele văd imaginea reflectată a acestora de către propriul lor corp eteric. Numai că constituția actuală a omului este de așa natură, încât, de îndată ce se trezește, el uită starea de conștiință încețoșată pe care a avut-o în timpul nopții prin ochiul inimii sale. Este o conștiință încețoșată, cel mult reverberată în vise, care mai au în mobilitatea lor interioară ceva din mișcarea planetară, vise în care se inseră însă imagini din viață, care, în fond, sunt introduse în aceste vise care depind de mișcarea planetelor. Imaginile pătrund în vise pentru că acum corpul astral se cufundă în corpul eteric, iar acesta conservă amintirea legată de întâmplările vieții.

Lucrurile se pot prezenta astfel: Vă treziți dimineța, după ce ați trecut încă o dată prin sfera mișcărilor planetare; să spunem că datorită karmei dumneavoastră ați viețuit aici o relație specială între Jupiter și Venus. Acest lucru se poate întâmpla ca atare; ați viețuit o relație specială Jupiter-Venus. Dacă ați aduce acest lucru în viața de zi, adică ceea ce este viețuit aici între Jupiter și Venus, vi s-ar lămuri multe lucruri cu privire la facultățile dumneavoastră; acestea nu provin de la Pământ, ci din Cosmos. Modul cum sunt ele legate de Cosmos determină gradul de bunătate sau cel puțin înclinația spre bunătate sau răutate. Și ați vedea ce au discutat împreună Jupiter și Venus și ce ați perceput cu ochiul inimii, sau, aș putea spune, cu urechea inimii, căci aceste lucruri nu pot fi deosebite atât de precis. Numai că aceste lucruri se uită, pentru că sunt percepute foarte încețoșat. Dar în timp ce această interrelație dintre Jupiter și Venus se manifestă în interior, producând o mișcare în corpul dumneavoastră astral, acum intervine în acest proces ceea ce ați viețuit cândva, să spunem când aveți șaptesprezece sau douăzeci și cinci de ani, la Oxford sau la Manchester sau în altă parte, la ora douăsprezece la amiază. Imaginile se amestecă în viețuirea cosmică. Din această cauză imaginile au, în vise, o anumită însemnătate; dar ele nu sunt lucrul cel mai important. Ele sunt într-o măsură oarecare veșmântul care se țese peste viețuirea cosmică.

Viețuirea care ia naștere pe această cale este, pentru această percepție a inimii despre care am vorbit, legată de o anumită anxietate. În aceste viețuiri, la aproape toți oamenii apar anumite senzații de anxietate de natură spirituală. Aceasta mai ales atunci când se reflectă de către corpul eteric uman, ca lumină sau ca sunete, ceea ce este viețuit cosmic. De exemplu, dacă ceea ce determină Jupiter și Venus prin relația specială dintre ele este reflectat în așa fel încât o rază se întoarce dinspre fruntea umană, care are o mare semnificație pentru percepția inimii lor, iar o altă rază își amestecă sunetul și lumina venind din regiunea de sub inimă atunci ia naștere acea anxietate pentru percepția inimii de care trebuie vorbit. Despre aceasta orice suflet care nu este complet insensibil își spune, în somn: Ceața cosmică m-a cuprins. Cu adevărat, este ceva asemănător cu a te subția tu însuși, până la a deveni ca ceața cosmică și a înota ca nor în interiorul ceții cosmice. Așa se prezintă viețuirea nemijlocită după somn.

Apoi, din această anxietate și din această viețuire despre sine ca un fragment din ceața

cosmică în interiorul ceții cosmice, în sufletul uman vine ceea ce s-ar putea numi dăruirea de sine către divinul care traversează Cosmosul. Două sentimente fundamentale cunoaște omul în prima sferă, după adormire: Eu mă aflu în ceața cosmică și aș vrea să sălășluiesc în sânul lui Dumnezeu, pentru a fi asigurat împotriva anulării în ceața cosmică.

Percepția inimii trebuie să aducă dincoace, în viață, acest lucru, dimineța, când omul se cufundă din nou cu sufletul său în corpurile sale fizic și eteric. Dacă această viețuire nu ar fi adusă dincoace, în viață, toate substanțele pe care omul le-ar prelua în ziua următoare ca hrană sau cele care sunt prelucrate de obicei în cadrul metabolismului - și când postește sunt consumate materii ale propriului său corp - și-ar însuși întru totul caracterul lor exclusiv terestru și ar aduce întregul organism uman într-o mare dezordine.

În fapt, importanța somnului pentru starea de veghe a omului este imensă și semnificativă. Nu putem decât să spunem: În această epocă a evoluției Pământului omul este încă scutit de a purta el însuși de grijă ca elementul divin să fie adus dincoace. Căci, așa cum sunt structurați oamenii în epoca actuală, de-abia ar fi în stare să dezvolte forța de a aduce aceste lucruri în mod deplin conștient din partea cealaltă a existenței în partea aceasta a existenței.

După ce omul a viețuit aceste stări, el intră în sfera următoare. Aceasta nu înseamnă că părăsește prima sferă, aceea îi rămâne pentru percepția inimii. Dar sfera următoare este mult mai complicată și ea este percepută cu acea parte a corpului astral care în timpul zilei, în starea de veghe, este integrată plexului solar și în membrele omului. Această parte a corpului astral percepe în timpul nopții ceea ce se află în sfera a doua.

Iar în sfera următoare omul simte în corpul său astral forțele care vin de la cercul de constelații zodiacale: o categorie de forțe vine direct de la zodiac, cealaltă vine în timp ce forțele zodiacale traversează Pământul, după cum constelațiile zodiacale se află deasupra sau dedesubtul Pământului. Acest fapt creează o mare diferență între ele.

Omul percepe, așadar, cu ceea ce aș numi percepție solară, pentru că este legată de acea parte a corpului astral care acționează ca agent de percepție, fiind legată de plexul solar și de membre; l-aș numi ochiul său solar. Prin acesta el devine conștient de întreaga sa relație cu zodiacul și cu mișcarea planetară. Imaginea se extinde, omul crește și mai mult în imaginea Cosmosului.

Lucrurile stau astfel: omul recepționează aceste lucruri după ce ele sunt reflectate de către corpurile sale fizic și eteric spre care-și îndreaptă privirea înapoi, astfel încât omul capătă înăuntrul său în fiecare noapte ceea ce pleacă din corpul său, conexat cu întregul Cosmos, cu mișcarea planetară și constelația de stele fixe.

Viețuirea cu stelele fixe - care la un om poate surveni la jumătate de oră după adormire, la altul după un timp mai lung, la unii la scurt timp de la adormire - este însă de așa natură, încât omul se viețuiește pe sine în toate cele douăsprezece constelații de stele fixe. Viețuirile cu stelele fixe sunt deosebit de complicate.

Cred că dacă ați fi putut percepe, în calitate de călători în jurul lumii, cele mai importante ținuturi ale Pământului și tot nu ați fi cunoscut suma de trăiri pe care o aveți în fiecare noapte de la o singură constelație zodiacală pentru ochiul vostru solar! Pentru oamenii din vechime care aveau încă în ei forțe clarvăzătoare cu caracter pronunțat de vis și care percepeau în mod conștient dar asemănător viselor, multe din cele povestite acum de mine, aceste lucruri erau relativ mai puțin confuze. În prezent, omul abia poate ajunge la oarecare claritate pentru ochiul său solar - și trebuie să ajungă la aceasta, chiar dacă a uitat-o în timpul nopții -, abia poate ajunge la oarecare claritate în ceea ce privește cele trăite în timpul nopții, dacă nu a preluat în dispoziția sa sufletească ceea ce Hristos a vrut să devină pentru Pământ prin

Misteriul de pe Golgota. A fi simțit ce înseamnă pentru viața Pământului faptul că Hristos a trecut prin Misteriul de pe Golgota, a-ți fi făcut gânduri în viața pământească obișnuită despre Hristos, aceste lucruri aduc, pe calea ocolită a corpurilor fizic și eteric, în corpul astral o asemenea nuanțare, o astfel de culoare, încât Hristos devine conducătorul, în zodiac, de la adormire până la trezire.

Lucrurile se prezintă astfel, încât omul se întreabă din nou: Trebuie oare să apun în numărul stelelor și al evenimentelor acestei lumi? Și când poate privi înapoi la ceea ce el a adresat lui Hristos ca gânduri, simțiri și sentimente și impulsuri de voință, atunci pentru el învie în Hristos un fel de conducător pentru ordonarea evenimentelor confuze ale acestei sfere.

Astfel, trebuie să spunem: Abia când contemplăm cealaltă față a vieții ni se dezvăluie întreaga importanță a lui Hristos pentru viața pământească a omenirii, începând de la Misteriul de pe Golgota. De obicei, nimeni nu înțelege ce trebuie să devină Hristos pentru viața terestră în cadrul civilizației curente actuale.

Toate aceste lucruri pe care în prezent încă nu mulți oameni le trăiesc sunt prezentate într-un mod eronat. Modul neordonat în care oamenii actuali, care încă nu au fost atinși de evenimentul hristic, aduc în conștiința trează de zi viețuirile nocturne este înțeles abia atunci când știi lucrurile pe care le-am spus mai înainte. În realitate, dacă am parcurs mai întâi existența încețoșată în starea de somn, ne aflăm într-o măsură oarecare în fața unei lumi care ne zăpăcește, în care Hristos se desprinde ca un Soare spiritual și devine conducătorul nostru, astfel încât toată zăpăceala se transformă într-un fel de înțelegere armonioasă.

Acest lucru este important, deoarece în clipa când intrăm în această sferă în care există diverse vârtejuri care se întretaie, constelații de stele fixe și mișcarea planetelor în fața ochiului nostru solar se prezintă karma noastră. Toți oamenii își percep karma, dar numai în starea de somn. În starea de veghe se infiltrează numai copia acestei percepții, ca o simțire.

Ceva din acea stare pe care un om care caută autocunoașterea o poate observa în el însuși este ecoul încețoșat al acestei viețuiri, în care Hristos apare ca o călăuză care conduce și care călăuzește de la Berbec, prin Taur, Gemeni și așa mai departe și care le explică oamenilor, în timpul nopții, lumea, astfel încât ei capătă din nou forțe pentru viața din timpul zilei. Căci în ceea ce viețuim în această sferă nu este cu nimic mai puțin important decât faptul că prin întâmplările aiuritoare din zodiac Hristos devine călăuza noastră, entitatea care conduce omul de la constelație la constelație, pentru ca acesta să poată prelua în sine în mod ordonat forțele de care are nevoie pentru viața în stare de veghe.

În felul acesta, omul trăiește, de fapt, în fiecare noapte între adormire și trezire; el viețuiește aceste lucruri prin înrudirea sa cu Cosmosul, ca suflet și ca spirit. Așa cum prin corpul său fizic și prin cel eteric el este înrudit cu Pământul, tot astfel cu sufletul și spiritul său și cu corpul său astral este înrudit cu Cosmosul. Omul ar resimți în viețuirea sa interioară în imagini, o dată ce s-a despărțit de corpurile sale fizic și eteric și a crescut în afară, în lumea cosmică, ar resimți o înrudire puternică cu această lume, în viața de imagini reflectate de ceea ce a rămas culcat în pat, ar simți o tendință puternică de a viețui în afară, dincolo de constelațiile zodiacale.

Acest lucru el nu-l poate face între naștere și moarte, pentru că în toate aceste trăiri pe care le-am descris se amestecă în timpul somnului un alt element, un element de cu totul altă natură decât ceea ce vine de la planete și stelele fixe. Acesta este elementul lunar.

În timpul nopții - chiar și în timpul Lunii noi - elementul lunar nuanțează într-o anumită măsură întregul Cosmos cu ceva substanțial special pe care îl viețuiește și omul. Dar el îl resimte în așa fel, încât aceste forțe lunare îl rețin, așa spune, în interiorul zodiacului și-l

conduc din nou înapoi la trezire. Omul viețuiește acest element lunar ca pe o vagă presimțire, în prima sferă. Dar pe parcursul celei de a doua sferă, pe care am descris-o, omul viețuiește deosebit de intens tainele nașterii și ale morții. Aici, el viețuiește practic în fiecare noapte - grație unui organ care se află mai adânc decât ochiul inimii și ochiul solar -, cu ajutorul unui organ care se află în întregul organism, cum coboară spiritual-sufletescul, respectiv cum a coborât acesta din lumea spiritual-sufletească și a intrat într-o existență fizică și cum, treptat, trupul trece în moarte. De fapt, murim continuu, în fiecare clipă, numai că învingem moartea, până când ea vine cu adevărat, ca un eveniment unic. Dar în același moment în care viețuiești astfel, cum sufletul trece într-o oarecare măsură prin corporalul-pământesc, în același moment viețuiești datorită acelorași forte legăturile tale cu restul omenirii.

Trebuie numai să gândești: Nici întâlnirea sau relația cea mai neînsemnată, după cum nici cea mai bogată în consecințe nu sunt fără legătură cu destinul general, cu karma generală a omului. Și, fie că sufletele cu care am fost cândva în relație în viața pământească trecută sau cu care ne aflăm în relație în viața pământească actuală sunt în lumea spirituală, fie că sunt aici, pe Pământ, tot ceea ce omul face cu alți oameni, toate relațiile umane care au o legătură intimă cu taina nașterii și a morții se prezintă, așa spune, în fața ochiului spiritual al omului. Omul se simte în interiorul destinului total al vieții sale.

Acest lucru se leagă de faptul că toate celelalte forțe, ale planetelor și ale stelelor fixe, vor să ne tragă afară, în Cosmos. La rândul ei, Luna vrea să ne introducă în lumea oamenilor, ea ne smulge din Cosmos. Ea are forțe care sunt opuse atât forțelor solare cât și forțelor stelare; ea constituie înrudirea noastră cu Pământul. Din această cauză, ea ne readuce, într-un anumit sens, în fiecare noapte din viețuirile zodiacale în viețuirile planetare și apoi din nou în viețuirile pămâtenesc, prin faptul că suntem readuși în corpul nostru omenesc fizic.

Dintr-un anumit punct de vedere, aceasta este deosebirea dintre somn și moarte, faptul că atunci când adoarme omul rămâne în legătură strânsă cu aceste forțe lunare. Aceste forțe lunare sunt într-o anumită măsură cele care-l fac atent în fiecare noapte asupra importanței vieții sale pămâtenesc. Dar aceasta se poate întâmpla numai pentru că omul primește totul înapoi de la corpul său eteric, prin reflectare, așa cum am spus mai sus. În timpul morții, el își retrace corpul eteric din corpul său fizic: apare amintirea retrospectivă a ultimei vieți pămâtenesc, și acest corp eteric este acum cel care pentru câteva zile impregnează norul despre care am vorbit. Eu am spus: În fiecare noapte noi trăim ca nor, ca nor de ceață într-o lume de ceață. Dar acest nor de ceață care suntem noi înșine noaptea este lipsit de corpul nostru eteric. Când murim, el este asociat, în primele zile după moarte, cu corpul nostru eteric. Apoi, corpul eteric se dizolvă treptat în elementul cosmic, amintirea dispăre. Spre deosebire de ceea ce se întâmpla mai înainte, când tot ceea ce aveam ca viețuiri stelare obțineam numai prin reflectarea făcută de omul rămas culcat în pat, acum, după moarte, avem o trăire interioară nemijlocită a mișcării planetelor și a constelațiilor de stele fixe.

Dacă citiți cartea mea *Teosofia* găsiți descrise aceste viețuiri. Veți vedea ceea ce deține omul între moarte și o nouă naștere, ca și cum ar avea aceste lucruri în jurul său. Dar așa cum nu ați recunoaște culori și sunete, dacă în interiorul corpului nu ați avea un ochi, o ureche, așa cum nu ați putea respira dacă nu ați avea în omul interior un plămân și o inimă, tot așa după moarte nu ați putea percepe ceea ce eu am descris ca lume a sufletelor și țară a spiritului, ca fiind ambianța din spiritual, dacă nu ați avea în dumneavoastră pe Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Berbecul, Taurul, Gemenii și așa mai departe. Acesta este organismul dumneavoastră: viețuiți aceste lucruri cu organismul cosmic. Luna însă nu vă mai poate duce înapoi, ea nu v-ar putea readuce decât până la corpul eteric; acesta însă s-a dizalvat în Cosmos.

Dar în om mai este încă prezentă atât de mult din acea forță pe care a primit-o de la Lună, încât el rămâne un timp în lumea sufletelor, așa cum am spus în *Teosofia*. El își mai ține un

timp privirea ațintită spre Pământ, apoi trece în ceea ce am descris sub denumirea de țara spiritului. Aici se află într-o viețuire pe care el însuși o simte a fi în afara zodiacului, în afara cerului stelelor fixe. Și așa își petrece el acum timpul dintre moarte și o nouă naștere.

Privită în detaliu, această acomodare la lumea spirituală se petrece în timpul nopții astfel, încât dacă v-aș descri-o aș putea s-o fac aproximativ în felul următor - bineînțeles că nu trebuie să stoarceți prea mult noțiunile, pentru că aceste lucruri aproape nu pot fi exprimate cu noțiuni pământene. Totuși, pot să v-o descriu după cum urmează:

Imaginați-vă o câmpie, pe această câmpie plante; de la fiecare floare, chiar și de la cele care sunt pe arbori, pleacă un fel de linie spiralată care se avântă în spațiul cosmic. Aceste linii spiralate conțin forțele prin care Cosmosul reglează și determină creșterea plantelor pe Pământ. Căci plantele nu cresc numai din germenul lor, plantele cresc din forțele cosmice care inconjoară Pământul în spirale. Dar aceste forțe sunt prezente și iarna, se află și în deșert, chiar dacă plantele nu există. Pentru a pătrunde în mișcările planetare, omul trebuie să folosească aceste forțe spiralate vegetale în fiecare noapte, ca pe o scară. El urcă, așadar, prin ceea ce forțele vegetale spiralate au comun cu o scară, în mișcările lumii planetelor. Și cu ajutorul acelor forțe care fac ca planta să crească din rădăcina ei - căci ea trebuie să folosească o forță care-i permite să crească -, cu această forță omul este purtat în sfera a doua, pe care v-am descris-o. În fapt, dacă ne focalizăm atenția asupra acelor viețuiri pe care vi le-am înfățișat, în care omul ajunge într-un fel de anxietate și spune: Eu sunt o formațiune de ceață într-o ceață generală, eu trebuie să sălășluiesc în sânul divinității, legând aceste viețuiri cu condițiile de pe Pământ, atunci sufletul își spune: Eu sălășluiesc în tot ceea ce se află ca o binecuvântare cosmică peste un câmp semănat, atunci când înfloarește, în ceea ce se află deasupra unei câmpii când înfloarește. Tot ceea ce coboară spre plante și se manifestă în linii de forță spiralate, toate acestea constituie, de fapt, sânul divinității, sânul divinității viu în sine, plin de mișcare, în care omul se simte cuibărit la începutul fiecărei perioade de somn.

Luna este cea care conduce omul înapoi spre animalitatea sa. Căci forțele vegetale au tendința de a duce omul tot mai departe, în universal. Întrucât însă el își împarte animalitatea sa cu regnul animal, luna îl readuce în fiecare dimineață în propria sa animalitate.

În felul acesta este legat omul cu Cosmosul. Cosmosul acționează între adormire și trezire. Și ochiul inimii, ochiul solar, ochiul uman parcurg în timpul nopții aceste lucruri în așa fel, încât ele simt ca și cum omul ar resimți, ar trăi, să spunem, o relație oarecare cu un altul. Dar acest lucru nu îi este spus astfel, și nici nu este gândit de el, ci i-l spun judecățile plantelor, prin care urcă, pășind parcă pe o scară, mai întâi în lumea planetelor, apoi este dus în lumea zodiacului.

Și astfel o trăire poate fi descrisă astfel: Am o relație cu acest om, mi-o spun crinii, mi-o spun trandafirii, căci forța trandafirului, forța crinului, forța lălelei tocmai m-au mânat înapoi. Întregul Pământ devine într-o anumită măsură o carte a vieții, care ne lămurește asupra lumii oamenilor, asupra lumii oamenilor-suflete, în care te integrezi în mod viu.

Aceste viețuiri le-au avut în mod diferit oameni aparținând unor epoci diferite. Dacă priviți spre vechea Indie, cei care doreau să afle ceva prin intermediul stării de somn, prin relația cu lumea stelară, nu voiau să afle decât ceva în legătură cu acele stele fixe, cu acele constelații care se află în momentul respectiv deasupra Pământului, nu permanent, ci numai ocazional. Ei nu voiau să aibă relații cu constelațiile care se află dedesubt, ale căror forțe traversează Pământul.

Priviți o pozitie de Buddha sau în general poziția unui înțelept indian care se străduiește să obțină înțelepciunea spirituală superioară cu ajutorul exercițiilor! Priviți cum și-a pus

picioarele unul peste altul și cum stă așezat peste aceste picioare încrucișate: pentru că nu vrea să aibă activă decât partea superioară a corpului și ceea ce este legat de constelațiile de deasupra și nu și ceea ce acționează în el prin intermediul ochiului solar, ceea ce acționează prin intermediul membrelor. El vrea să elimine forțele legate de membre. Din această cauză, puteți vedea în poziția oricărui oriental care se străduiește să obțină înțelepciune cum vrea să dezvolte doar o legătură cu ceea ce se află deasupra Pământului. El vrea să dezvolte numai relații de cunoaștere orientate spre domeniul sufletesc.

Lumea ar fi rămas imperfectă, dacă nu ar fi existat decât acest fel de strădanie pentru cunoaștere, dacă ar fi fost adoptate numai pozițiile Buddha pentru a ajunge la cunoaștere. Deja în vremea grecilor omul trebuia să intre în relație și cu acele forțe cu care iei legătura când te dezvolți spre constelațiile aflate sub Pământ.

Acest lucru este admirabil sugerat în legenda greacă, unde se povestește despre un anumit fel de inițiere: Cel în cauză a coborât în lumea subpământeană. Despre anumiți eroi ai Greciei puteți afla întotdeauna că trăiesc o inițiere, atunci când se povestește despre ei că au coborât în lumea subpământeană. Aceasta înseamnă că au făcut cunoștință cu acele forțe ale Cosmosului care acționează prin intermediul Pământului, cu forțele htonice.

În felul acesta, fiecare epocă își are sarcina sa specifică. Astfel, inițiatul oriental învață, pentru a putea împărtăși acest lucru celorlalți oameni, mai ales ceea ce se afla înainte de naștere, respectiv de concepție, așadar care ținea de domeniul spiritual-sufletesc, pe care omul îl viețuiește înainte de a coborî în lumea pământeană. Ceea ce în concepția orientală despre lume, în literatura orientală, se apropie de om într-un mod atât de mare, se întâmplă datorită faptului că odinioară oamenii puteau privi în interiorul vieții pe care o parcurg înainte de a coborî pe Pământ.

În Grecia, a început să fie cunoscut ceea ce depinde de însuși Pământul: Uranus și Gea. Gea, Pământul, se află la punctul de început al cosmologiei grecești. Și întotdeauna grecul a năzuit să cunoască Misteriile Pământului, care, bineînțeles, sunt și Misteriile cosmice care acționează străbătând Pământul. Dar grecul voia să mai cunoască și Misteriile lumii propriu-zis subpământene. În felul acesta, în Grecia s-a dezvoltat o cosmologie corectă.

Grecul are puțin din ceea ce numim cunoaștere istorică - orientatul nu o avea deloc. Pe el îl interesa mai mult ce se întâmpla pe vremea când Pământul se forma în Cosmos, pe vremea când forțele titanice se luptau cu alte forțe; prin acestea grecul înțelegea forțe spirituale puternice, care stau la baza condițiilor pământene în mrejele cărora se află prins omul. În epoca mai nouă, suntem îndrumați să înțelegem istoria, pentru a putea atrage atenția asupra faptului că omul a ieșit dintr-o stare clarvăzătoare înrudită cu visul, că el a ajuns numai la conștiința sa cu coloratură intelectualistă și nuanțată de elementul mitic, din care trebuie să găsească calea de ieșire, pentru a privi în lumea spirituală.

Această perioadă contemporană reprezintă, de fapt, trecerea la cucerirea conștientă a unei viețuiri în lumea spirituală. Pentru aceasta trebuie să ne îndreptăm privirea, înainte de toate, asupra istoriei. Din această cauză s-a întâmplat în repetate rânduri, în societatea noastră antroposofică, ca diferitele epoci istorice să fie urmărite retrospectiv, până acolo unde oamenii mai primeau încă de la entități superioare, supratereștre, cunoștințele, ca apoi să se urmărească mai departe această dezvoltare istorică a omului, până în vremurile noastre.

Această evoluție istorică a omului este abordată de cunoașterea exterioară actuală într-un mod foarte abstract. Ce linii abstracte sunt trase atunci când, în prezent, se dezvoltă cunoașterea istorică! Oamenii din vechime îmbrăcau întreaga istorie în mituri, pe care o puneau în legătură cu întreaga natură și cu evenimentele ce se petreceau în aceasta. Acest lucru noi nu mai știm să-l facem. Dar oamenii încă nu și-au însușit simțul care le-ar permite

să întrebe: Cum era în vremea când primii oameni primeau de la entitățile superioare înțelepciunea, și când a început această situație să intre în declin? Cum era atunci când însuși un zeu a coborât, pentru a se întrupa, prin Misteriul de pe Golgota, într-un trup omenesc și să împlinească o misiune cosmică grandioasă, astfel încât abia prin aceasta Pământul și-a căpătat sensul său?

Întreaga teologie a secolelor al XIX-lea și al XX-lea este bolnavă de faptul că nu poate înțelege pe Hristos în importanța sa spirituală. Această înțelegere trebuie s-o aducă știința modernă a inițierii. Trebuie să existe o știință modernă a inițierii care să poată pătrunde din nou în lumea spirituală, care să poată vorbi din nou despre naștere și moarte, despre viața dintre naștere și moarte, dintre moarte și o nouă naștere și despre viața sufletului uman în timpul somnului, așa cum am făcut-o astăzi împreună. Trebuie să fie posibil ca omul să cunoască din nou și această cealaltă parte a existenței, cea spirituală. Orice progres al omenirii în viitor va deveni posibil numai dacă omul va cunoaște și această cealaltă parte a existenței.

Așa cum odinioară oamenii s-au adresat cunoașterii exclusive a lumilor superioare - ceea ce puteți remarca în poziția de Buddha -, mai târziu, pentru a ajunge la cosmologie, ei au aflat din evoluția Pământului și au fost inițiați în Misteriile grecești, htonice, ceea ce povestesc miturile grecești, tot așa avem nevoie ca, după ce omenirea a studiat tainele Cerului și tainele Pământului în vechea știință a inițierii, să avem o știință a inițierii nouă, care să se poată mișca într-o anumită măsură în ritmul de du-te-vino între Cer și Pământ, care să întrebe Cerul când dorește să se lămurească cu privire la Pământ și Pământul când vrea să se lămurească cu privire la Cer.

Aproximativ așa sunt puse problemele - dacă îmi este îngăduit să afirm acest lucru cu toată modestia - pe care le-am condus la un răspuns provizoriu în cartea ***Știința ocultă în linii mari***, care a apărut în limba engleză sub titlul: *An Outline of Occult Science*. Am încercat să descriu ceea ce este atât de necesar omului modern, așa cum îi erau necesare vechiului om al Orientului Misteriile Cerului, așa cum erau necesare grecilor Misteriile Pământului. Și în prezent ar trebui observat care este situația acestei inițieri moderne, care este relația ei cu oamenii.

Pentru a caracteriza în puține rânduri sarcinile care stau la baza inițierii moderne, va trebui să spun și aici ce am spus acum câteva zile la Oxford câtorva dintre dumneavoastră. Aș vrea să vă atrag atenția mai întâi asupra faptului că, în timp ce pentru vechiul inițiat avea importanță mai ales privirea în sus, în lumile spirituale din care descinde omul, când se înconjoară cu un corp pământesc, în timp ce pentru inițiatul dintr-o epocă mai târzie era important ce am încercat să vă spun când am făcut trimitere la reprezentarea grecească a coborârii în lumea subterană, inițiatilor moderni le revine obligația de a ajunge, așa cum am spus deja, la cunoașterea relației Cerului cu Pământul.

Această cunoaștere se obține numai dacă ne îndreptăm atenția asupra următoarelor aspecte. Desigur, trebuie să cunoști Cerul, trebuie să cunoști Pământul, trebuie însă să-ți focalizezi atenția asupra aceluia în care, dintre ființele din jurul nostru, coacționează mai întâi ca un întreg, Cerul și Pământul, adică în ochiul inimii, în ochiul solar și în ochiul uman integral: omul însuși. Însuși omul! Căci omul cuprinde infinit mai multe aspecte decât acele lumi pe care le putem percepe cu ajutorul simțurilor exterioare, pe care ni le putem explica cu rațiunea legată de simțuri. A cunoaște omul în plan spiritual este sarcina cunoașterii inițiatice actuale. Am spune: Această cunoaștere inițiatice vrea să cunoască totul, pentru a cunoaște omul prin prisma întregii lumi, a întregului Cosmos.

Comparați situația inițiatului actual cu aceea a inițiatului de altădată. Prin toate facultățile oamenilor din vechime putea fi trezită amintirea timpului dinaintea coborârii într-un trup

terestru. Din această cauză, mai ales pentru inițiații mai vechi, aceasta era o trezire a amintirilor cosmice. Mai târziu, pentru greci aceasta era o privire în natură. Pentru inițiatul modern este vorba de a cunoaște omul în mod nemijlocit, ca pe o ființă spirituală. Pentru aceasta el trebuie să capete capacitatea de a se desprinde de înțelegerea terestră a ceea ce leagă omul cu lumea. Aș vrea să dau din nou un exemplu, pe care l-am mai amintit de curând.

Printre sarcinile cele mai grele ale cunoașterii inițiatice este aceea de a stabili relații cu sufletele care au părăsit de un timp mai scurt sau mai lung Pământul, care au trecut prin poarta morții. Este posibil să se stabilească asemenea legături prin trezirea unor forțe sufletești mai profunde. Mai întâi trebuie însă să te obișnuiești, prin exerciții, să poți vorbi limba prin care poți comunica cu morții. Această limbă este, aș spune, un copil al limbii umane. Dar ar fi o greșeală imensă să credeți că această limbă umană ar fi de oarecare utilitate pentru a întreține o legătură cu morții. Căci primul lucru pe care îl conștientizezi este acela că morții înțeleg încă foarte puțin timp ceea ce trăiește în limba pământească ca substantive. Ceea ce exprimă un anumit lucru, un lucru bine conturat și care este desemnat cu ajutorul unui substantiv nu mai este prezent în limba morților. În limba morților totul se referă la mobilitatea interioară. Din această cauză constatăm că la un anumit timp după ce oamenii au trecut prin poarta morții ei nu mai au o adevărată receptivitate decât pentru verbe. Pentru a putea comunica cu morții trebuie să le adresăm întrebări, formulându-le în așa fel, încât ele să le fie inteligibile. În acest caz, după un timp vine și răspunsul. De obicei trebuie să treacă mai multe nopți până când mortul să ne răspundă la întrebările pe care i le punem. Așa cum am spus, trebuie să ne adaptăm limbii morților și abia apoi se adaptează pentru noi limba în care se integrează mortul, întrucât el trebuie să se îndepărteze de Pământ cu întreaga sa viață sufletească. Este vorba de o limbă care nu mai corespunde relațiilor terestre, este o limbă care a ieșit din simțire, din inimă, un fel de limbă a inimii. Aici construim ceea ce ține de limbă așa cum construim în limba omenească sunetele legate de senzații. Noi exclamăm „Aa” când suntem uimiți, spunem „I” când vrem să ne indicăm pe noi (în românește s-ar putea cita vocala inițială I nescrisă, când pronunțăm „Eu”, n.tr.). Abia aici sunetele și combinațiile de sunete își capătă importanța lor adevărată. Începând din această clipă limba noastră devine ceva care nu mai este înrudit cu organul, ea se transformă așa cum am spus mai înainte, devine la fel cu ceea ce urcă din flori, și noi începem să vorbim cu această limbă. Noi înșine devenim flori, și înflorim într-o anumită măsură împreună cu florile. Și în timp ce pătrundem cu forțele noastre sufletești în floarea de lealea, noi exprimăm în imaginațiunea lealei ceea ce aici, pe Pământ, este exprimat în modelarea cuvântului. Noi creștem în ceea ce este partea spirituală a tuturor lucrurilor.

Dar, în timp ce vă spun toate acestea, dumneavoastră vedeți că limba se adaptează unor condiții diferite după ce a trecut prin poarta morții, că în adevăr știm puține lucruri despre om atunci când nu cunoaștem decât partea sa exterioară, că știința inițiatică modernă trebuie să cunoască această cealaltă parte a omului. Această cunoaștere începe cu limba. Dar corpul omului, așa cum este descris - citiți literatura acestui domeniu -, devine cu totul altul atunci când înaintăm în știința inițiatică. În timp ce vechiul inițiat trebuia să retrezească în om o facultate de mult pierdută, să aducă în amintire ceea ce oamenii au trăit înainte de a fi coborât pe Pământ, inițiatul prezentului trebuie să facă ceva cu totul nou, care reprezintă un progres, care va avea importanță pentru om când el va părăsi Pământul, ba chiar când Pământul nu va mai fi deloc în Cosmos. Aceasta este sarcina științei inițiatice moderne. Din această forță trebuie să grăiască această știință inițiatică modernă.

Dumneavoastră știți că știința inițiatică a intervenit din când în când în evoluția spirituală a Pământului. Ea a existat mereu. Știința inițiatică, aceea de care avem nevoie, care nu poate vedea în ceea ce acceptă știința actuală decât un început pentru cunoașterea umană va fi tot mai mult combătută. Veti folosi forță pentru a putea răzbate prin ceea ce se opune inițierii moderne. Căci înainte ca inițierea modernă, care este la rândul ei o dispută cu forțele

suprasensibile, să fi căpătat, în ultima treime a secolului al XIX-lea, o anumită rezonanță forțele opuse erau deja în activitate, construind, în mare măsură în mod inconștient, o stare a culturii și civilizației umane care se străduie să stârpească inițierea modernă din rădăcină.

Gândiți-vă numai cât de răspândită a devenit, în ceea ce privește cunoașterea, formula: Acesta este punctul meu de vedere. Oamenii spun: Acesta este punctul meu de vedere fără să fi parcurs o evoluție. Fiecare om trebuie să-și pună în valoare concepția plecând de la punctul de vedere pe care îl adoptă în momentul în care exprimă acest lucru. În prezent, lucrul cel mai jignitor, cel mai iritant, este când se vorbește despre o cunoaștere superioară, despre o cunoaștere la care trebuie să te străduiești să ajungi.

Când în ultima treime a secolului al XIX-lea a apărut posibilitatea de a se dezvolta inițierea modernă erau deja în activitate forțele opuse, care voiau să realizeze marea omogenizare, marea nivelare a oamenilor și în domeniul spiritual. Am putea cita numele multor oameni care au avut această opoziție față de inițierea modernă.

Credeți oare că, dacă este necesar să vi se vorbească în spiritul științei inițiatice, cuvintele trebuie să sune la fel ca aici, pe Pământ, pentru relațiile terestre obișnuite? Când încerc să vă fac inteligibil cum limba sonoră umană trebuie să se schimbe, dacă trebuie să comunicăm cu entitățile din lumea spirituală, nu mă veți înțelege greșit nici dacă vă spun: Când voi vorbi din punct de vedere terestru despre marea importanță pe care o are, de exemplu, Rousseau, mă voi strădui, să o fac cu tot elanul, cu toată noblețea și cu toată aprecierea, așa cum o fac și ceilalți. Dar dacă trebuie să mă avânt în încercarea de a înveșmânta în cuvinte terestre ceea ce oferă cunoașterea inițiatcă despre Rousseau, atunci trebuie să vă spun: Rousseau se prezintă științei inițiatice prin tendința de a egaliza totul, prin nivelarea sa spirituală, drept flecarul civilizației moderne, împreună cu multi alți tovarăși !

Acesta este un lucru pe care omenirea nu-l acceptă ușor: faptul că cineva ca Rousseau poate fi numit din punctul de vedere terestru un mare spirit, dar că dacă vrei să-l cunoști cu adevărat - și, așa cum am spus, știința inițiatcă modernă trebuie să cunoască Cerul și Pământul, trebuie să descrie ritmul lor - trebuie acceptat și faptul că el poate fi, din punct de vedere inițiatc, un flecar al vieții spirituale moderne. Doar consonanța celor două aspecte conduce la adevărata cunoaștere a omului. Căci această cunoaștere trebuie clădită pe ceea ce constituia temelia pe care construiau vechii inițiați: *Ex deo nascimur*. Orice amintire trebuie construită pe ceea ce ne poate întâmpina când privim în lume, unde Hristos devine în mod inconștient călăuza noastră, așa cum am spus astăzi.

Dar noi trebuie să-l preluăm tot mai mult în conștiință, astfel încât să recunoaștem ca aflându-se sub îndrumarea lui Hristos ceea ce este în lume, ceea ce aparține morții, să recunoaștem că împreună cu Hristos ne cuibărim în lumea moartă: *In Christo morimur*.

Prin faptul că ne cufundăm cu Hristos în mormântul vieții terestre are loc Învierea și trimiterea Duhului Sfânt: *Per spiritum sanctum reviviscimus*.

Per spiritum sanctum reviviscimus trebuie să fie înainte de toate o țintă de atins pentru inițiatul modern. Dacă reflectați la acest lucru și-l comparați cu ceea ce este mentalitatea rezultată chiar din știință, veți spune: Va mai exista o mare rezistență, poate o opoziție, pe care în prezent nici nu v-o puteți imagina, care se va consuma și în fapte, care se va manifesta înainte de orice în tendința de a face cu totul imposibilă știința inițiatcă. Și ceea ce am eu de spus, când vorbesc într-un asemenea cerc mai restrâns, ceea ce aș vrea să așez în suflete, în inimi este ca prin descrieri ca cele pe care le redau din știința inițiatcă modernă să trezesc forță, pentru ca unii oameni aici de față să poată găsi poziția corectă între ceea ce vrea să pătrundă în lume din lumile spirituale și ceea ce vrea să facă imposibilă pătrunderea acestei spiritualități în lumea pământească. Acesta este lucrul asupra căruia doream să atrag

atenția într-un astfel de cerc mai restrâns, întrucât mi-a fost oferită și ocazia unor conferințe adresate unui public mai larg, așa cum s-a întâmplat spre marea mea satisfacție la Oxford. Întrucât acolo am avut posibilitatea să prezint partea exterioară a lucrurilor, în acest cerc mai restrâns trebuie să atrag atenția asupra a ceea ce este esoteric.

Cred că ar fi bine dacă ați depăși unele aprecieri care azi ar putea suna paradoxal, atunci când se vorbește de lumile spirituale. Și sună paradoxal pentru că limba lumilor spirituale este diferită de limba terestră și ceea ce ar trebui altfel exprimat trebuie adus în limba pământească cu efort. Așa încât, dacă unele lucruri ar putea șoca, trebuie înțeles că ele apar astfel, ca simplă povestire, nemijlocit din lumile spirituale.

Dorind să conturez concepția care a stat la baza conferinței de azi, exprim profunda mea satisfacție pentru faptul că v-am putut vorbi din nou, dragi prieteni, aici, la Londra. Aceasta este pentru mine, ca întotdeauna, o plăcere. Am mai spus-o, suntem foarte rar împreună. Fie însă ca și ceea ce putem fonda în inimile, în sufletele noastre cu acest prilej să acționeze în sensul unirii tuturor celor care sunt apropiați de antroposofie: a fi împreună în inimi, în suflete, peste întregul Pământ. Din dorință de a folosi asemenea întâlniri ca stimuli pentru marea legătură care reunește toate inimile, toate sufletele noastre, dintr-o astfel de dispoziție sufletească a fost rostită conferința de azi. În acest sens, aș vrea să rostesc și următorul gând: Să rămânem împreună, dragii mei prieteni, oricât ne-am îndepărta fizic unii de alții.

NOTE

(1) *La acest lucru am făcut deja referire anterior*: vezi conferința din 16 iulie 1922, în lucrarea lui Rudolf Steiner **Întrebări umane, răspunsuri cosmice** (13 conferințe, Dornach, 1922), GA 213.

(2) *Aurelius von Wildenbruch*, 1845-1909. A scris printre altele *Carolingianul* și dubla dramă *Henric și neamul lui Henric*.

(3) *Aurelius Augustinus*, 354-430, cel mai important părinte bisericesc al Occidentului. Vezi și R. Steiner, **Creștinismul ca fapt mistic și Misteriile antichității** (1902), GA 8.

(4) „...dacă veți citi scurțul articol despre *Dionisie Areopagitul*...”: *Dionisie Areopagitul și învățătura despre Ierarhii* de dr. Günther Wachsmuth, în „Das Goetheanum”, publicație săptămânală pentru antroposofie și tripartiție”, An I, nr. 50, 23 iulie, și continuarea în nr. 51/52, 30 iulie 1922.

(5) „...așa cum a fost păstrată în teologia lui *Dionisie Areopagitul*”: în scrierile *Despre numele divine*, *Despre teologia mistică*, *Despre Ierarhia cerească*, *Despre Ierarhia bisericească*.

(6) *Einherrier* (în original). În mitologia nordică, eroii căzuți în luptă și preluați în Walhalla.

(7) *Heliand*: o armonie evanghelică în versuri aliterate, redactată între anii 825-835, poate la cererea lui Ludovic cel Evlavios.

(8) „Veți găsi consemnate, de exemplu, în istoria literaturii...”: în jurul anilor 968 se raportează în *Cronica* lui Benedict, de către Sfântul Andrei de pe Muntele Soracte, despre o expediție a lui Carol cel Mare la Constantinopol; în secolul al XI-lea în legenda *Pèlerinage de Charlemagne* și în secolul al XIII-lea în *Gran Conquista de Ultramar*.

Carol cel Mare, 742-814, rege al francilor și împărat roman.

„*Abia mai târziu oamenii l-au transpus pe Carol cel Mare în Untersberg...*”: este un masiv montan bogat în peșteri din Alpii calcaroși din regiunea orașului Salzburg. În legătură cu legenda conform căreia Carol cel Mare ar dormi aici, vezi A. Huber, *Legendele despre Untersberg*, Salzburg, 1904.

Barbarossa = Barbă-Roșie, poreclă a lui Frederic I, aprox. 1123-1190.

(9) *Paladini*: nume dat cavalerilor Mesei rotunde ai regelui Artur; mai târziu, eroilor lui Carol cel Mare.

(10) *Henric I von Sachsen*, aprox. 879-936. Primul rege german aparținând casei Saxa (919); a condus o expediție împotriva ungurilor și i-a învins.

(11) *Martianus Capella*: scriitor latin, a trăit în secolul al V-lea d.Hr., în Africa. Lucrarea sa *De nuptiis Philologiae et Mercurii* este o enciclopedie a celor șapte arte, redactată alternativ în proză și în versuri, în nouă volume.

(12) „*Cântă-mi, o, Muză...*”: începutul *Iliadei* de Homer.

(13) *Tohann Gregor Mendel*, 1822-1884. Preot catolic, mai târziu învățător și botanist; a făcut experiențe cu încrucișări de plante. Scrierile sale sunt: *Experiențe cu hibrizi vegetali*, 1865 și *Despre unii hibrizi de Hieracium obținuți prin fecundare artificială*, 1869. Cu privire la J.G. Mendel vezi și conferința din 22 iulie 1922, în ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice*** (nota 1).

(14) *Attila*: regele hunilor de la 334 până la 353.

Ludovic cel Evlavios I, 778-840, fiul lui Carol cel Mare, împărat franc, 814-840.

(15) *Otto I*, cel Mare, 912-973, fiul lui Henric I, împărat între 936 și 973.

Otto II, 955-983, fiul lui Otto I, împărat între 973-983.

Henric al II-lea, cel Sfânt, 973-1024, împărat de la 1014 până la 1024; declarat sfânt în 1146.

(16) „*Am văzut deja, într-un fel oarecum complicat, cum poate fi înțeles omul în raport cu întregul Univers...*”: vezi și conferința ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice***.

(17) „*Goethe s-a opus științei despre plante în forma în care o dezvoltase Linné*”: vezi, în acest sens, scrierea lui Goethe *Istoricul studiului meu botanic*, în primul volum al seriei ***Scrieri de științe ale naturii***, editată de Rudolf Steiner, în „*Deutsche National-Literatur*” a lui Kürschner, GA 1a, 1975 (ediție ulterioară fotomecanică), unde el spune textual la p. 68: „*Filosofia botanică a lui Linné era studiul meu zilnic... Ce s-a întâmplat cu mine în acest timp și cum a acționat asupra mea o învățătură atât de stranie poate va fi clarificat în cursul acestor comunicări; dar pentru început vreau să mărturisesc că după Shakespeare și Spinoza cea mai mare influență a avut-o asupra mea Linné, și aceasta tocmai prin incongruența pe care mi-o stârnea. Căci, în timp ce încercam să preiau în mine gândirea sa exactă, legile sale precise, utile dar adeseori arbitrare, în mine apărea o dilemă: ceea ce el căuta să separe în mod forțat trebuia, conform cerinței celei mai intime a ființei mele, să tindă spre unificare.*”

Karl von Linné, 1707-1778, cercetător al naturii suedez.

(18) „*...în cazul plantelor trebuie aplicată o altă concepție..*”: vezi *Metamorfoza plantelor* a

lui Goethe, 1790; în volumul citat mai sus.

(19) Paracelsus, 1493-1541.

(20) *Johannes Scotus Erigena*, aprox. 810-877. El respinge învățătura despre predestinare a călugărului Gottschalk în scrierea sa *De divina praedestinatione*.

Carol al II-lea, cel Chel, 823-877. Fiul lui Ludovic cel Evlavios.

(21) *Gottschalk din Orbais*, călugăr. A fost afurisit ca eretic în 848 de arhiepiscopul de Mainz, Hrabanus Maurus, și condamnat la închisoare pe viață din cauza concepției sale privind învățătura despre păcatul ereditar și predestinare.

(22) „*potrivit învățăturii sale (a lui Augustin) despre predestinarea divină...*”: vezi scrierile acestuia *De civitate Dei*, cărțile a XII-a, a XIII-a și următoarele, precum și *De praedestinatione sanctorum*.

(23) „*Un alt teolog a scris despre trupul și sângele lui Hristos*”: Ratramnus, călugăr în Corbie, mort după 868. Ratramnus a prezentat o învățătură spirituală despre *Cina cea de Taină*, ca o anexă a celei scrise de Augustin, și a scris împotriva învățăturii despre transsubstanțiere a abatelui său Radbertus, *De corpore et sanguine domini*; aceasta a fost afurisită și arsă în 1050 ca fiind opera lui Scotus Erigena, a fost retipărită în 1532, de data aceasta însă sub un nume deformat (Bertramus); în 1559 a fost pusă la index. În disputa despre pre-destinare Ratramnus se situa de partea lui Gottschalk.

(24) *Friedrich Schiller*, 1759-1805. Despre educația estetică a omului a apărut în 1795. Această scriere a fost alcătuită din scrisorile trimise de Schiller contelui de Augustenberg în perioada 1793-1795.

(25) *Friedrich Nietzsche*, 1844-1900. *Nașterea tragediei din spiritul muzicii* a apărut în 1872.

(26) *Basmul despre șarpele verde și frumoasa Lilia* al lui Goethe a apărut mai întâi în *Horen*, ca final al povestirii *Conversații ale emigranților germani*.

(27) „*Când în tinerețea sa Iacobi i-a vorbit despre credință...*”: Goethe i-a răspuns de la Ilmenau la 5 mai 1786: „Eu sunt legat și foarte legat de venerația lui Dumnezeu a ateului (Spinoza) și vă las dumneavoastră tot ceea ce numiți și trebuie să numiți religie. Când tu spui nu poți decât să *crezi* în Dumnezeu, eu îți spun că pun mare preț pe *vedere*.”

(28) „*Cum a luptat Goethe cu ceea ce el numea a fi cucernic...*”: De exemplu, în Trilogia pasiunii, II: „În puritatea pieptului nostru unduiește o dorință/De dăruire de sine, în mod liber, din recunoștință./ Către ceva mai înalt, mai pur, necunoscut./Dăruindu-se eternului nenumit:/Noi o numim a fi cucernic...”

„*Cum o exprima Schiller*”: „Ce religie mărturisesc? Nici una din toate cele pe care le numești. Și de ce nici una? Din religiozitate.” (*Tabele votive: Credința mea*).

(29) „...*așa cum cadavrul corpului nostru fizic rămâne ca reziduu...*”: vezi conferința din 8 iulie 1922, de asemenea și în *Întrebări umane, răspunsuri cosmice*.

(30) „...*când Goethe a devenit membru al unor loji...*”: în 1780 Goethe aderă la loja „Amalia” din Weimar. Vezi lucrarea lui Gotthold Deile *Goethe ca francmason*, Berlin 1908.

„*Lume mare și lume mică*”: vezi, de exemplu, *Faust I*, Cameră de studiu, versul 2052; versul

2012: „Studiați și răsstudiați lumea mare și lumea mică...”; vezi și Noaptea Walpurgiei, versu 14044: „De mult s-a stabilit/ Că'n lumea mare există lumi mici.”

(31) *Trihotomie*: tripartiția umană: trup, suflet și spirit.

Treime: caracterul întreit al divinității.

(32) „Goethe a descris astfel de imagini remanente în tratatul său despre culori”: vezi *Proiect pentru un tratat despre culori*, I: Culori fiziologice; *Scrierile de științe naturale ale lui Goethe*, cu o introducere de R. Steiner, în „Deutsche National-Literatur”, GA 1c, 1975 (copie fotomecanică), vol. III, p. 94 ff.

(33) Oswald Spengler, 1880-1936. *Declinul Occidentului. Schiță la o morfologie a istoriei mondiale*. Vol. I: *Forma adevărului*, München, 1920; vol. II: *Perspectivile istoriei mondiale*, München, 1922. Citatele prezentate în continuare se găsesc la paginile: 3, 628, 629, 630, 631, 12, 10, 13, 9, 17, 19, 20, 21, 21/22, 24, 634.

(34) John Stuart Mill, 1806-1873, filosof englez și scriitor în domeniul economiei naționale. Unul din fondatorii pozitivismului.

(35) Karl Ferdinand Gutzkow, 1811-1878: *Vrăjitorul din Roma*, Leipzig, 1858-1861 și *Cavalerii spiritului*, Leipzig, 1850-1852.

George Sand (Aurore Dupin), 1803-1876, romancieră franceză.

(36) Rudolf Steiner, *Cum obținem cunoașterea lumilor superioare?* (1904), GA 10.

(37) Rudolf Steiner, *Știința ocultă în rezumat* (1910), GA 13.

(38) „La acestea se pot adăuga exerciții ca cele la care m-am referit deja în unele conferințe anterioare...”: vezi mai ales conferințele din 17 și 18 august 1922, în *Forlele sufletești-spirituale de bază ale educației. Valorile spirituale în educație și viața socială* (13 conferințe, Oxford, 1922), GA 305.

(39) Rudolf Steiner, *Teosofia. Introducere în cunoașterea suprasensibilă a lumii și determinarea omului* (1904), GA 9.

(40) Rudolf Steiner, *Filosofia libertății. Principii ale unei concepții moderne despre lume. Rezultate sufletești ale observației după metoda științelor naturale* (1894), GA 4.

(41) George Kaufmann-Adams, 1894-1963.

(42) Adam Kadmon: vezi Rudolf Steiner, *Ierarhiile spirituale și reflectarea lor în lumea fizică* (10 conferințe, Düseldorf, 1909), GA 110, (conf. 10 aprilie 1809).

(43) Helen Keller, 1880-1968, scriitoare americană de origine elvețiană. A orbit și surzit la vârsta de 19 luni.

(44) Leonardo da Vinci, 1452-1519. *Cina cea de taină* se află pe peretele principal al refectoriumului dominicanilor, Santa Maria delle Grazie, la Milano.

(45) *Terapeuții*: Ca și esenienii, aceștia erau o sectă care urmărea o anumită înălțare sufletească. Vezi și Rudolf Steiner, *Evangelhia după Matei* (12 conferințe, Berna, 1910), GA 123.

(46) *Erou solar*: desemnează al șaselea grad al inițierii orientale.

(47) „*Mai bine să fii cerșetor...*”: în cântul al XI-lea al Odisseei lui Homer.

(48) „*Din această cauză, primii scriitori creștini spuneau că cele mai vechi suflete erau creștine*”: vezi expunerea acestei probleme făcută de Otto Willmann, *Împlinirea revelației primordiale, în Istoria idealismului*, vol. 2, *Idealismul părinților bisericii și realismul scolasticilor*, Braunschweig, 1907 (ed. a 2-a).

(49) „*au existat alte ținuturi... în care elevii erau inițiați în Misterii...*”: vezi R. Steiner, *Creștinismul ca fapt mistic și Misteriile antichității* (1902), GA 8.

NOTĂ

În traducerea de față s-au folosit următorii termeni neuzuali în limba română, cu scopul de a evita confuzii prin apropierea de alte cuvinte asemănătoare care au însă un cu totul alt conținut:

- *Misterii* (sing. *Misteriu*): Activități culturale sau de practicare a unor tehnici având ca finalitate inițierea învățăcelilor în cunoașterea lumilor suprasensibile. Vorbim despre Misteriul de pe Golgota ca eveniment inițiativ suprem, săvârșit de însuși Dumnezeu-Fiul în văzul tuturor oamenilor, prin jertfa deplină adusă în scopul mântuirii lor. După Misteriul de pe Golgota, celelalte locuri de Misterii ale antichității și-au încetat într-un timp relativ scurt activitatea.

- *Imaginațiune*: Rezultatul unei activități mentale creatoare de imagini cu semnificații simbolice care pot acționa asupra activității sufletești, dar pot ajunge până la acționarea în lumea fizică. În acest sens, R. Steiner vorbește despre forma plantelor ca despre imaginațiuni, produse ale lumilor suprasensibile. Imaginațiunile se deosebesc astfel de imaginile produse de simplul joc al fanteziei umane.

TRADUCĂTORUL